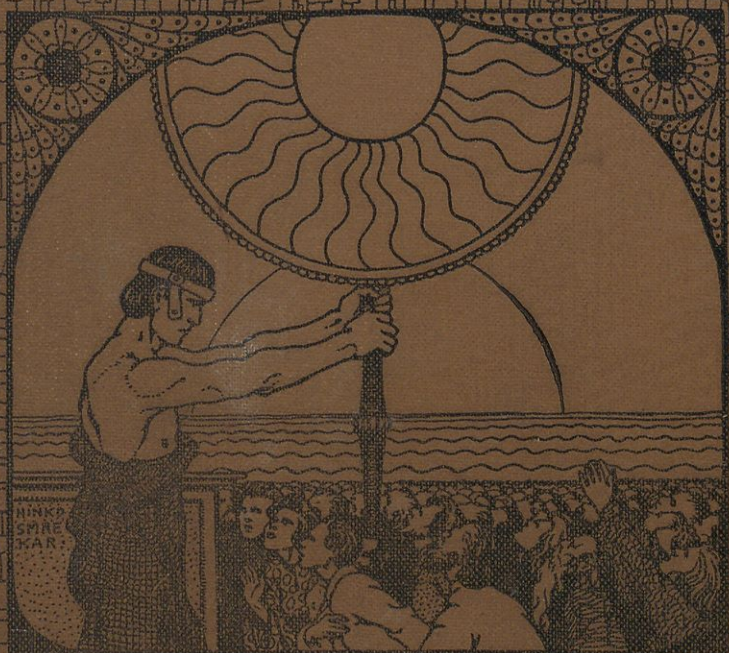
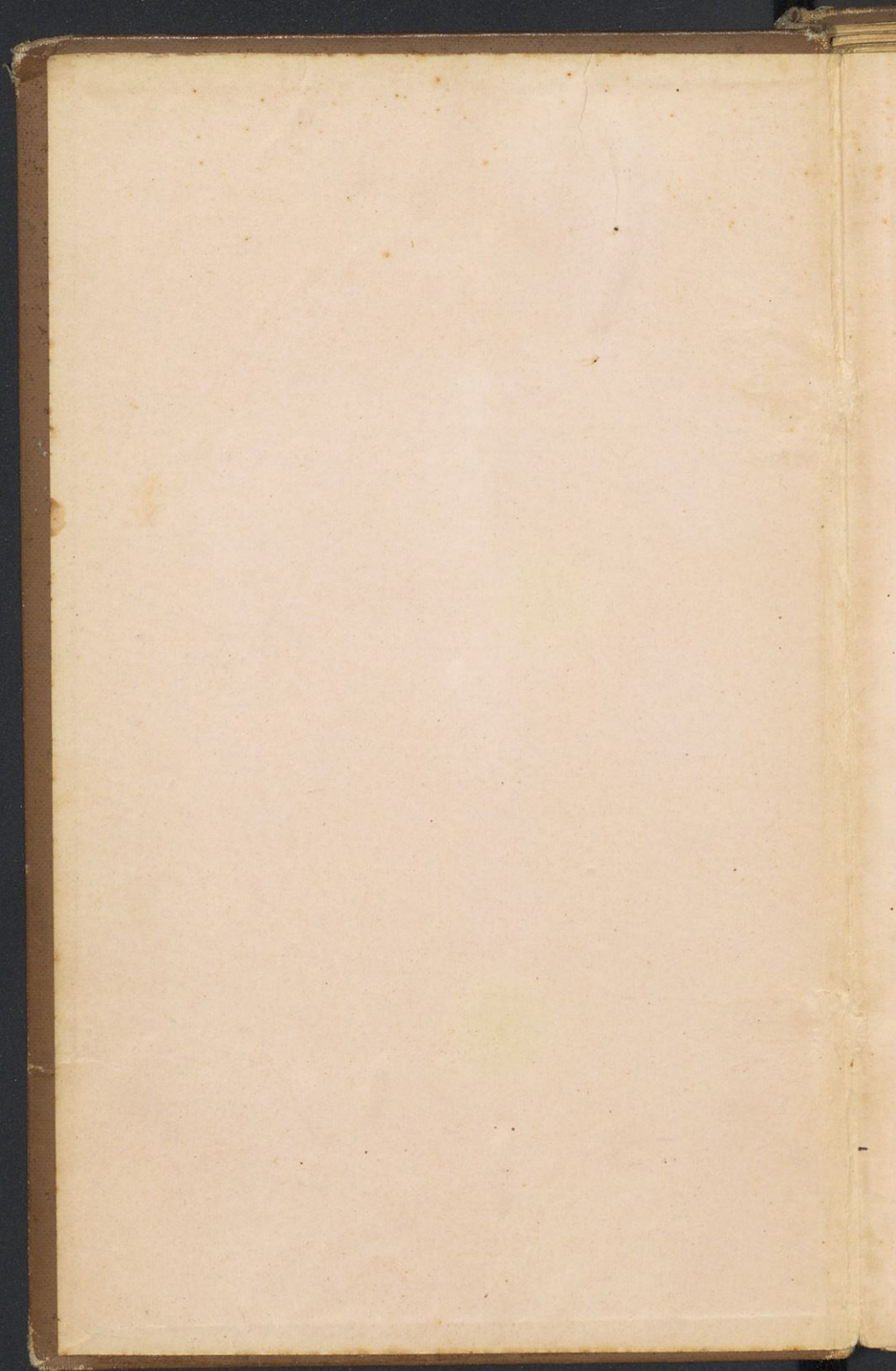

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

106872

EVODI E KNJIZEVNOSTI:

2/8 1917

PREVODI

IZ

SVETOVNE KNJIŽEVNOSTI.

ZALOŽILA IN IZDALA
„SLOVENSKA MATICA“.

oooo V. ZVEZEK: ooooo

FAUST.

SPISAL W. GOETHE.

TRAGEDIJE PRVI DEL.

V LJUBLJANI, 1908.

NATISNILI J. BLASNIKA NASLEDNIKI V LJUBLJANI.

FAUST.

SPISAL

W. GOETHE.

TRAGEDIJE PRVI DEL.

POSLOVENIL

ANTON FUNTEK.

V LJUBLJANI, 1908.

NATISNILI J. BLASNIKA NASLEDNIKI V LJUBLJANI.

106872

030001844

J. Terrel

Uvod.

Pripovedka o Faustu.

Nemška pripovedka o magistru Faustu, ki je s hudičevo pomočjo uganjal po svetu najrazličnejše čare, je jako stara. V tisku jo je izdal leta 1587. protestantski teolog dr. Spieß s primeroma tole vsebino: Faust, sin nemškega kmeta, se je v Krakovem učil zlasti magije, kemije in prirodoznanja. Da bi utešil svojo vedoželjnost, pa tudi, da bi užival vse sladkosti pozemskega življenja in dosegel nesmrtno slavo, se je pozneje zapisal hudiču. Njegov peklenški spremljevalec Mefisto mu je dal čudovito znanje o prirodi in prihodnosti. Skupaj sta se napotila celo v peklo in potem proti nebesom. Faust je učinjal nedoumne umetnosti in se naslajal ob največjem razkošju. Ko je dotekla njegova pogodba, je postavil famula Wagnerja za dediča svojih knjig in čarovnih priprav, se še poslovil od prijateljev ter odšel v svojo sobo. Ponoči je nastal grozen vihar, drugo jutro pa so našli Fausta mrtvega in vsega razmesarjenega na gnojišču.

Ta snov je znana tudi nekaterim slovanskim narodom. Poljski Faust, pan Twardowski, čigar življenje sta obdelala Kraszewski in Vrchlický, je bil plemič za kralja Zygmunta Avgusta v 16. stoletju. Ko se je zapisal hudiču, si je izgovoril, da ga ne sme vzeti nikjer drugje nego v Rimu. Užival je potem vse posvetne sladkosti; ko pa je nekega dne slučajno stopil v krčmo „Rim“, ga je hudič neutegoma zgrabil in zanesel kvišku. Twardowski se je v smrtnem strahu spomnil pobožne pesmi

in jo je začel prepevati. Hudič ga je sicer izpustil, vendar pa je Twardowski obvisel v zraku, kjer ostane do sodnjega dne.

Severnoogrski Malorusi v stolici marmaroški pripovedujejo o bivšem kraljevem služabniku carja Katuna, ki bi se bil rad oženil s carično. Nekova ženska mu nasvetuje, naj gre opolnoči na tri razpotja in ondi trikrat zauka. Ko je zaukal tretjič, sta prišla dva tujca in ga vzela s seboj v peklo. Satan ga je vprašal, kaj hoče, in mu obljubil pomoč, ako se zapiše peklu. Mož je res dobil carično za ženo, potem pa se je zapisal hudiču. V svoji sobi je začel častiti kačo in je obenem pljuval v podobo križanega Kristusa. Ko car to zve, pokliče k sebi duhovnika in se posvetuje z njim. Nato pozoveta predse carjevega zeta, in duhovnik ga vpraša, ali se hoče pokristjaniti. Zet pravi, da se hoče. Duhovnik mu pove, da opravi zanj službo božjo. Zdajci začne zet tuliti, prikažejo se pa tudi hudiči in začno trgati meso z njega. Raztrgali bi ga bili vsega, da ga ni duhovnik ovil v svojo haljo. Nato so odnehali. Carjev zet je začel verovati v Boga in je bil potem pošten in pobožen človek. (Prim. „Etnografičnyj zbirnyk“, izdaja „Tovarystvo imeny Ševčenka“, Lvov, 1897, III. zv.)

Na Tolminskem, zlasti v Drežnici, živi pripovedka, da je dijak iz Trente hodil v šolo v laškem Vidmu. Živež so mu nosili z doma. Ali neko zimo je zapadel tak sneg, da ni mogel v Trenti nihče iz hiše. Dijak je grozno stradal ter se je v največji stiski zapisal hudiču. Ker pa je bilo to nevarno za njegovo dušo, je naprosil sv. Šembiljo (Sibilo) sveta. Šembilja ga je poučila, kako naj se odkriža hudiča, in mu je tudi podelila dar prerokovanja. Mimo drugega je potem prerokoval, da pridejo od zapada divji vojaki kozlove brade, ki tako opustoše vso soško dolino, da ne bo najti kravjega repa

od Predela do Gorice. Vse moške odženo s seboj; mož ostane le toliko, da bi se lahko vsi zbrali v senci enega oreha. Žene bodo tako želele moških, da bodo hitele od gore do gore, ker se jim bo zdelo, da tam leži moška suknja, pa ne najdejo drugega nego „trhlen štor“. — To prerokovanje je baje merilo na Francoze, ki so v letih 1797., 1805. in 1809.—1813. gospodarili tudi na Tolminskem. (Prim. S. Rutar: „Slovenski Faust“, „Ljublj. Zvon“ l. 1882.)

Faustovska snov pred Goethejem.

V začetku navedena Spießova knjižica je čakala več izdaj. Seznanili so se z njo tudi na Angleškem, kamor so jo bržkone zanesli angleški glumači, in Anglež Marlowe je leta 1592. na njeni podstavi spisal dramo „Faustus“, ki ji je v splošnih potezih vsebina tale: Faust zametava v studijski sobi znanost vseh vseučiliških strok. Prikaže se mu Mefisto, s katerim skleneta pogodbo. Faust zahrepeni po uživanju; prepotuje mnogo deželá, naposled dospe v Rim. Cesarju pričara Aleksandra in Darija. Izvaja tudi šale najnižje vrste. Naposled se pri pojedini poslovi od učencev; pričara lepo Heleno. Ko mine rok, pridejo opolnoči hudiči in ga raztrgajo.

To angleško dramo kakor tudi dramatizirano nemško pripovedko so čestokrat uprizarjali po nemških mestih. Vendar je Goethe šele deset let pozneje, ko je bil izšel njegov „Faust“, čital Marlowejevo dramo. Pač pa je bil videl gledališke predstave ter tudi prečital eno izmed ljudskih knjižic o Faustu, ki jih je bilo izdanih vse polno na podstavi Spießove knjižice.

Goethejev „Faust“.

Goethe je preprosto pripovedko predelal v velikansko dramo o človeštvu, ki se venomer trudi in peha

po zablodnih potih do svojega višjega namena. Faust se torej ne more pogubiti za vselej, ampak naposled, očiščen vseh peg in slabosti, doseže milost božjo.

Celotni Faust je plod 60 letnega dela, dasi so v tej dobi dolgi presledki. Misel, da bi se ga lotil, je obšla Goetheja že leta 1770., ko je bil na vseučilišču v Straßburgu, ali šele potem, ko se je iz Wetzlarja vrnil v Frankfurt, je napisal odlomek iz „Fausta“ ter ta rokopis vzel s seboj v Weimar, kamor ga je bil pozval veliki vojvoda Karl Avgust. Kakšen je bil ta prvotni „Faust“ („Urfaust“), se ni vedelo do leta 1887., zakaj rokopis se je bil pogubil. Rečenega leta pa je Erich Schmiedt zasledil prepis, ki ga je bila oskrbela weimarska dvorna dama pl. Göchenhausen. Spisan je v slogu Hans Sachsovih stihov in uporabljen je takozvani „knittelvers“.

Rokopis prvotnega „Fausta“ je Goethe leta 1786. vzel s seboj v Italijo, da bi ga ondi dovršil. Toda leto in dan se ni mogel odločiti za to delo. V Rimu je leta 1788. osnoval načrt za vso dramo in tudi v vili Borghese izdelal prizor „Čarovna kuhinja“. Načrta pa ni zvršil docela, zakaj klasicizem ga je malone popolnoma odtujil romantičnemu značaju mladostnega tvora. Tako se je zgodilo, da je tiste prizore, kar jih je bilo v zvezi, leta 1790. izdal kot fragment v 7. zvezku svojih zbranih spisov.

Nato je „Faust“ zopet počival dokaj časa. Največ na prigovarjanje Schillerjevo in na priganjanje založnikovo, ki je hotel prirediti novo izdajo Goethejevih spisov, je Goethe začetkom leta 1808. dokončal prvi del „Fausta“, in sicer v obliki, v kakršni ga imamo dandanes. Črez deset let je pričel z drugim delom in ga dovršil leta 1831., torej leto dni pred smrtjo.

Vsebina prvega dela je ob kratkem tale: Faust se je prepričal, da ne moremo nič znati; zato se vda magiji. Prizove zemeljskega duha, ali ta ga pahne v brezupnost,

češ, da Faust njega ne more umeti. Nato ga še pride njegov famulus Wagner dolgočasit z raznolikimi vprašanji. Faust se hoče zastrupiti, da bi tako prestopil meje, ki jih priroda postavlja zoper človeškega duha. Zdajci pa zapoje velikonočni zvonovi; zbude mu spomin na mladostna leta in ga otmo smrti. Z Wagnerjem se napoti na velikonočni praznik iz mesta. Prideta med veselo ljudstvo. Povsod pozdravljajo Fausta, ker se je z očetom vred ob kugi izkazal velikega dobrotnika. Ali iznova ga obide razdvojenost: ena duša mu hrepeni po posvetnem uživanju, druga se spenja k domom višnjih očetov. Zaželi si plašča, ki bi ga nosil v daljne dežele. V tem uzre črnega kodra, ki se mu bliža v čimdalje ožjih krogah. Vzame ga s seboj. Domov prišedši, hoče zajeti zadovoljnost iz Sv. pisma in začne prevajati evangelij sv. Janeza: „V začetku je bila Beseda“. Pri tem ga moti koder, ki grči in cvili ter se naposled izpremeni v grozno pošast. Faust ga zagovori; izza peči se prikaže Mefisto v podobi potujočega skolasta. Skleneta tako pogodbo, da bo na zemlji Mefisto služil Faustu, na onem svetu pa Faust njemu. Faust se podpiše s krvjo. Potem ga uvede Mefisto med vesele pivce v Auerbachovo klet, pozneje v čarovno kuhinjo, kjer mu stara vešča dá ljubezensko pijačo. Na cesti ugleda Faust kesneje Marjetico, iz cerkve gredočo. Mefisto mu omogoči sestanek z njo na vrtu sosede Marte Schwerdtleinove. Zaljubita se, toda naposled v Faustu zmaga poltenost, tako da zavede nedolžno deklico. Njena mati umre za uspavalno pijačo, ki jo je Marjetici dal Faust; brata Valentina, ki hoče osvetiti Marjetico, zabode Faust z Mefistovo pomočjo. Vsa obupana se zateče Marjetica k podobi Matere božje; v cerkvi pri maši zadušnici jo obide grozen kes, ki ga še povečuje petje na koru in očitaje zlega duha. Zgrudi se nezavestna. Mefisto pa

je Fausta vzel s seboj na zbirališče čarovnic, da bi mu ondi razvedril duha. Ali zaman. Zdajci se prikaže podoba Marjetičina pred njegovimi očmi. Pozneje zve od Mefista, da je Marjetica umorila svoje dete in da sedaj v ječi čaka krvave sodbe. Ves razkačen prekolne Mefista, ker mu ni ničesar povedal o Marjetičini usodi, ter mu zapove, naj otme Marjetico. Na črnih konjih pridirjata k ječi, toda zaman je vse prigovarjanje Faustovo, da bi šla Marjetica z njim. Sirota je zblaznela, vendar se še zaveda ljubezni do Fausta. Izročiti se hoče božji sodbi, da s tem zadosti za svoj greh. Mefisto vzame Fausta s seboj iz ječe, ko se že dani in že poteka čas; od zgoraj pa se zasliši glas, da je Marjetica oteta.

Dasi je prvi del »Fausta« nekaka celota zase, vendar nima pravega konca, ako mu ne pritegnemo še drugega dela. Veliko vprašanje pa je, ali tudi drugi del kdaj izide v slovenskem prevodu; zato bodi tukaj v velikih potezah navedena njegova vsebina, in sicer po priliki tako, kakor jo je očrtal dr. Alfred baron Berger v časopisu „Österreichische Rundschau“ iz leta 1908., št. 2., „izluščeno od vseh epizod in arabesk, ki jo prepletajo v tropični bujnosti“.

Po grozni Marjetičini smrti se je Faust šele čez dolgo časa v planinski krajini opomogel od duševne bolezni. Spoznal je, da človek ne more uživati življenja, ako se ne odreče marsičemu. Prevzet od tega spoznanja, je prišel na cesarjev dvor, kjer so hoteli praznovati pustno noč z raznimi šalami. Na poti v svet se mu je pridružil Mefisto, ki ga je bil zapustil v dobi njegovega žalovanja in kesanja. Faust nastopi na dvoru kot čarodejec in si pridobi cesarjevo zaupanje zlasti s tem, da otme vladarja denarnih zadreg z izdajo bankovcev, ki so pa le navidezno pokriti z zalogo zlata. Ob preobilici denarja nastane veselo življenje; Faust se ga udeležuje,

kolikor le more. Kmalu pa zaželi videti idealno utelešeno lepoto namesto zgolj posameznih lepih stvari. Cesar je namreč izrazil željo, da bi rad videl najlepšo žensko in najlepšega mladeniča starega veka, Heleno in Parida. Faust se je zanesel na Mefista in obljubil cesarju, da mu ustreže. Mefisto pa mu pove, da utegne le Faust sam zvršiti tako stvariteljno delo, namreč upodobiti davno minulo življenje iz ničesa. Zato mora Faust k pravirom vseh stvari, v spodnji svet k materam. Prvič začuti sedaj moč in blaženost stvarjajočega delovanja; odslej je on zapovedovalec, Mefisto pa njegov služabnik. Faust res pokaže cesarju Heleno in Parida, ali pri tem ga obide samega poltena strast po Heleni. Seže po njej, toda zgrabi samo v praznino ter se zato zgrudi nezavesten. Mefisto spozna, da mora za vsako ceno Faustu nabaviti iluzijo dejanske posesti Helenine, ako ga neče izgubiti docela. Za to pa mu je treba umetno ustvarjenega človeka. Odnese torej Fausta v njegovo studijsko sobo. Le skozi to namreč drži duševna pot v staro Grčijo in le umetno narejen, torej ne resničen človek utegne premeriti to pot. Z Mefistovo pomočjo ustvari Wagner homunkula v stekleni čašici. Z njim pride Mefisto, ki je vzel še vedno nezavestnega Fausta s seboj, v helensko starodavnost. Tu šele se more zbuditi Faust v novo življenje, ker je tu sedaj njegova edina naravna okolica. Kakor brezupen zaljubljenec jame iskati Heleno; naposled jo najde in se poroči z njo. Helena mu rodi sina Evforiona. V tem dečku pa je živel temen nagon, da bi uničil samega sebe. Res se razbije, ko pade v brezdno. V tem trenutku se tudi zgrudi ves sanjski svet, ki ga je Faust ustvaril s tajno Mefistovo pomočjo, v prazen nič. Saj tudi ne more biti drugače, ker ga je pomagal ustvariti duh, ki vedno prereka. Faust se zbudi v resničnem svetu in času, toda ne obide ga več blazni obup, ki ga je

moril po smrti Marjetičini. Okusil je bil vse: premeril vse globine in višine človeškega življenja, užil razkošje in brezupnost razmišljanja, blaženstvo ljubezni do preproste deklice, bedo, s katero se je končala ta ljubezen, navdušenost strasti za pol sanjsko kraljevo ženo. Zdaj stoji pred njim resničnost, ki jo hoče obladati s stvarjalno silo. Zaman ga poizkuša Mefisto odvrniti od tega namena; nehote mu mora uresničevati načrte, ne da bi vedel, kaj Faust misli in hoče. S čarobnimi pomočki pribori cesarju zinago, ki mu reši prestol. Cesar podeli Faustu iz hvaležnosti morsko obrežje v last. Takoj se začne Faust boriti z elementi ter jemati morju rodovitno zemljo. Mefisto ne more umeti zadovoljnosti, ki jo Faustu naklanja to delo. Pač pa zavede Fausta v njegovi brezobzirno napredujoči delavnosti do zločinov. Izgubivši moč do Faustovega duha, se tolaži, da je minljivo in nično vse, kar stvarja Faust. Najčisteje in najbolj čuti Faust zadovoljnost tik pred smrtjo, ko je oslepel in že lemuri (sence mrličev) kopljejo grob ob njegovem znožju. Tako je Faust iz svoje moči že davno izbegnil zvezi s hudičem. Ko tudi ne bi angeli njegovega trupla dvignili iz groba, ob katerem preže demoni, vendar ne bi več njegova duša prišla hudiču v pest. — Ob prestolu žalostne Matere božje najde Faust Marjetico, ki ga na onem svetu spremlja do višjega življenja. —

Goethejev „Faust“ je tako veličajno delo, da mu sodi eno izmed najodličnejših mest v književnosti vseh narodov. Po zunanji obliki se mu pač pozna, da je bil pisan v različnih dobah; zakaj v prvotnih prizorih prevladuje „knittelvers“ poleg francoskega aleksandrinca, pozneje pa že nastopa jamski deseterec. Tudi po vsebini se poedinim prizorom dobro poznata romantizem in umirjeni klasicizem, ali vendar je vsebina navzlic navidezni raztrganosti skozinskoz enotna morda razen

intermezza v Valpurgini noči, ki ga je Goethe vpletel večinoma zaradi osebne polemike z raznimi protivniki in ki pravzaprav nima dosti stika niti s Faustom samim, niti z Marjetico.

Poedini liki v tragediji so pogojeni uprav mojstrski. Kar najostreje je očrtan junak drame sam ob vsej svoji majavosti; Mefistu je pesnik slekel malone vso peklensko narav, da nastopa zgolj kot lokav intrigant rezke ironije in ciničnega posmeha, pa vedno preži na to, kako bi dobil „stavo“ z gospodom in naposled Faustovo dušo. Marjetico je orisal Goethe brezprimerno nežno kot preprosto ljubečo deklico, Marto kot žensko, ki komaj čaka, da bi jo kdo rešil vdovstva, in ki ji obenem prija zvodniški posel. Valentin je vojak do zadnje žile, Wagner koščen učenjak, ki ne dobiva veselja drugje nego v svojih pergamenih. Celo Marjetičina mati, dasi ne nastopa nikjer, je nedosežno bistro očrtana v vsej svoji pobožni, molčeči strogosti, tako da jo vidimo kot žensko pred seboj, ki ji nikoli ne šine smeh preko obraza . . .

In poedini prizori! Ni, da bi navajali vsakega posebe; na nekatere pa je vendarle treba opozoriti. Prizori med Faustom in Marjetico so gotovo tako nepopisne miline in toplega čuvstva, da jim Minor primerja samo še balkonski prizor v drami „Romeo in Julija“ ali stolpni prizor v Grillparzerjevi drami „Valovi morja in ljubezni“. Isti odlični komentator Goethejevega „Fausta“ opozarja nadalje na genialno dramatsko uporabo povesti o Schwerdtleinovi smrti, ki služi Goetheju samo za folijo, da ob njej pojasnjuje Marjetičin in Martin značaj. Krasen je zadnji prizor v ječi, brez dvojbe najlepši v vsem „Faustu“. To je naravnost kabinetna slika, kako govori Marjetica na pol v blaznosti, pa zopet dobiva jasne trenutke primeroma tako kakor kralj Lear . . . V prizoru v cerkvi je Goethe, kakor izvaja Minor, vso Marjetičino

notrino odkril in jo obrnil navzvon. Ves prizor se vidi z Marjetičinega stališča, kakor n. pr. v Hauptmannovi „Hanici“ gledamo mrzlične prikaze nezvestnega deteta. Marjetičina pesem ob kolovratu je biser lirske umetnosti, istotako njena molitev pred žalostno Materjo božjo. Obe nimata dosti sorodnega v svetovni književnosti. Poln pekoče satire je prizor v Auerbachovi kleti, poln čarovnega življenja prizor v čarovni kuhinji, še bolj pa v Valpurgini noči, kjer prihaja slovenskemu čitatelju nehote na misel „Kresna noč“ v Trdinovih bajkah. Spominjamo se končno še obeh globokoumnih samogovorov Faustovih kakor tudi vseh njegovih razpravljanj z Mefistom, kjer je med Nemci malone vsak verz že dandanes citat, ter prizora z učencem, kjer pesnik z neusmiljeno satiro biča pretiranosti in hibe svojedobnega vseučiliškega ustroja.

Goethejev „Faust“ je marsikaterega nemškega pisatelja navdušil za obdelavo stare pripovedke. Tukaj naj bosta navedena samo Grabbe („Don Juan und Faust“) in Lenau („Faust“). Posamezne slike iz Goethejevega „Fausta“ so izdelali zlasti Cornelius, Kaulbach in Liezen-Mayer. Izmed glasbenikov sta napisala Charles Gounod in Arrigo Boito operi „Faust“ in „Mefistofele“, Wagner uverturo, Berlioz in Liszt pa vsak po eno simfonijo.

Slovenski prevod Goethejevega „Fausta“.

Pričujoči prevod se kolikor mogoče tesno naslanja na izvirnik, bodisi glede oblike, bodisi glede besedila. V prvem oziru sta povsod ohranjena „knittelvers“ in aleksandrinec, ohranjeni pa so takisto prosti ritmi vedno drugačne dolžine in mere; rime so razen na štirih, petih krajih razpostavljene kakor v izvirniku in se ujemajo z njimi tudi v številu zlogov. Glede vsebine je bilo treba proučiti precej komentarjev — teh je v nemščini cela

literatura — ter se v prepornih mnenjih odločiti za tisto stvarno obliko, ki utegne biti najprimernejša. Prelagatelju ste zlasti služili znameniti monografiji G. pl. Loeperja in dvornega svetnika prof. dr. Jakoba Minorja poleg komentarja prof. dr. Harnacka.

Kolikor je neizogibno treba pojasnil, so dodana na koncu v „Tolmaču“. Izvirnega ni v njih ničesar, to tudi ni mogla biti naloga prelagateljeva, ko se je s „Faustom“ že bavila nepregledna vrsta germanistov. Slovenskim čitateljem utegnejo služiti zlasti tam, kjer se ozirajo na alkimistične, magijske ali biblijske stvari v besedilu, pa tudi tam, kjer se tičejo izključno nemških književnih ali krajevnih razmer.

Posvetilo.

Spet bližate, prikazi se majavi,
ki gledal sem vas kalno zgodnjih let.
Vas li moj poizkus ta krat ustavi?
Sem li za ono še obseno vnet?
Sèm silite! Tedaj bodite zdravi,
ko vstajate iz par in megel spet;
mladostno čuvstvo se mi v prsih drami
ob dihu čarobnem, ki plove z vami.

5

Veselih slik prinašate krdela,
in dokaj senc se dviga ljubljenih;
kot bajka vstaja skoro izzvenela
zvestost, ljubezen prva poleg njih;
budi se bol, spet tožba je pričela
svoj tek v zavinkih in okljukih zlih
ter zove nje, ki so odšli pred mano,
ukanjeni za lepe dni, prerano.

10

15

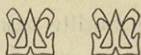
Ne slišijo prijatelji me moji,
ki peval sem jim prve pesmi té;
razprhnili so njih prijazni roji,
razzvenel, oh, odmev je prvi že.
Gorje se glási gneči samosvoji,
celo nje hvala mi teži srcé,
kar speva se je radovalo tega,
če še živi, po svetu daleč bega.

20

In želja davno zabljenja se drami
 po tihi, resni krajini duhov;
 kot Eolova harpa šepeta mi
 zdaj pesem nedoločenih glasov;
 drhtim, solzé lijo mi za solzami,
 miline čut srcé prešinja nov;
 to, kar imam, iz dalje vidim slabo,
 kar je prešlo, resnično zrem pred sabo.

25

30

Predigra na gledališču.

Ravnatelj. Gledališki pesnik. Vesela oseba.

Ravnatelj.

Vidvâ, ki sta že tu in tam
podpirala me v sili hudi,
se li v deželah nemških tudi 35
obnese to podjetje nam?
Občinstvu bi se hotel prikupiti,
največ, ker žije in živeti dá.
Deskè so zbite, koli v tla zabiti,
in slavnost pričakuje ta in ta. 40
Zavihanih obrvi so dospeli,
brezbrižni so in radi bi strmeli.
To vem, kako se ljudstvu duh miri,
a v taki stiski nisem bil nobeni;
najboljšega res nihče vaje ni, 45
a strahovito so iz knjig učeni.
Kako storimo, da bo nov predmet
in da prikupen bo s pomenom vred?
Zakaj seveda gledam rad množine,
ko vre naval h kolibi venomer 50
in, obnavlja se silo bolečine,
skoz milosti se gnete ozko dver,
podnevi že k blagajni bruha,
pred štirimi peha se spred in zad
ter si za vstopnico, kakòr za kosček kruha 55
ob lakoti pri peku, lomi vrat.
To čudo pri tako različni trumi
stori le pesnik; torej ga izumi!

Pesnik.

O, molči mi o pestri gneči oni,
ki vpričo nje nam duh zbeži takoj! 60
Pogled na gosti vrvež mi zasloni,
ki proti volji nas drevi s seboj.
Nebes ožino tiho mi nakloni,
kjer zre le pesnik čiste sreče soj,
kjer božja dlan prijateljstva, zvestosti 65
ustvarja, vzgaja v srcu čut blagosti.
Oh, kar globoko v prsih tod izvira,
kar jecala so ustna plaho nam,
trenutka sila divjega požira,
ko se izpridi tu, posreči tam. 70
Prečesto, ko se dokaj let zatira,
v dovršeni obliki stopi kam.
Kar se leskeče, je za hip rojeno,
a pristno ni zanamstvu izgubljeno.

Vesela oseba.

Nič o zanamstvu, tega nič ne cenim! 75
Dej, če naj o zanamstvu ja z se menim,
kdo pa vrstništvu šale daj?
To hoče, naj ima jo tudi.
Če deček mu pošten zabavo nudi,
je, mislim, to že tudi kaj. 80
Kdor vsečno sleherno razpravlja reč,
ob ljudskih muhah ne greni si volje;
okrožje mu je širno vseč,
da strese, gane ga tem bolje.
Le priden torej, kaži se za zgled, 85
daj domišljijo, daj nje zbore tudi,
daj pamet, um, daj čut, strasti polet,
a znaj, nič brez norosti jim ne nudi!

Ravnatelj.

In zlasti glej, da se zgodi dovolj!

Dreve se gledat, videt pa najbolj. 90
 Če mnogo vpričo njih oči odvijáš,
 da se lehkó zijaje čudi roj,
 si pridobiš v širini in jim prijaš,
 mož mnogoljubljen si takoj.
 Množini le množina dopove kaj; 95
 naposled vsak si kaj izbere sam.
 Kdor daje mnogo, dá vsakomur nekaj,
 in zadovoljen vsak ostavi hram.
 Če daješ kos, ga treba v koscih dati!
 Razseček tak uspe ti hkrati; 100
 lehkó je predložen, prav kakor zasnovan.
 Kaj ti pomaga, če je cel podan?
 Občinstvo ti ga vendarle razplati.

Pesnik.

Ne čutite, kako je to brezčastna stvar,
 kako umetniku pristojna malo. 105
 Kar čeden vam zbrazda šušmar,
 je, vidim, že pri vas ravnálo.

Ravnatelj.

Žaljiv se tak očitek mi ne zdi;
 zanj, ki snovati prav želi,
 orodje pravo skrb je prva. 110
 Pomisli, klati moraš mehka drva,
 in glej, za koga pišeš, sam!
 Ko žene tega dolgčas v hram,
 je onega razkošen pir napital,
 in, kar za prvo zlo imam, 115
 premnog je ravnokar novine čital.
 Razmišljeni hite kakòr na maskerade,
 zvedavost le jih tira v našo smer;
 lišp nudijo gospe in sebe; brez nagrade
 igrajo z nami ves večer. 120
 Kaj sanjal bi na pesniški višini,

zrl v polni hram vesel navzdol?
 Oglej zaščitnike v bližini!
 Pol mrzli so, sirovi pol;
 ta, po predstavi, pojde kam kvartat, 125
 noči ta divje ob deklini upa.
 Kaj torej muči tolikrat
 vam dične muze tolpa glupa?
 Podajaj več in več, ti pravim, več vsekdar,
 tako nikoli ne zaideš s poti; 130
 le pazi in ljudi premoti,
 ustreči jim je težka stvar — --
 Kaj čutiš? Radost ali bolečine?

Pesnik.

Le pojdi hlapca si iskat drugam!
 Naj li človeško pravo, ki ga nam 135
 priroda nudi za najvišji dar,
 odrine pesnik, tebi v prid odrine?
 S čim seza srcem do globine?
 S čim elementov vseh kroti vihar?
 Ni li soglasja zvok, ki v grudih započet, 140
 v srcé mu svet vesoljni vije spet?
 Ko malomarno na vretenu suče
 priroda nit brezkončno dolgih let,
 ko bitij vseh se neubrane gruče
 oglašajo čemerno v svet, 145
 kdo loči vednoisto njih število,
 da ga ubrano tok prešine živ?
 Kdo kliče dele vse na splošno posvetilo,
 kjer družijo v prekrasen se odziv?
 Kdo zbuja viхро, da srdito rjove? 150
 Zvečer v resnobnem zmislu vžiga žar?
 Kdo ljubici pomladne vse cvetove
 lepé na stezo trosi v dar?
 Kdo vsakomur, ki venec v čast zašluži,

zelene skromne liste vije v čast? 155
Kdo váruje Olimp, bogove druží? —
Človeška moč, ki pesniku je last!

Vesela oseba.

Pa v prid moči te lepe vklepaj
in posle pesniške otepaj,
kakòr si ljubezničati želiš! 160
Slučajno prideš, čutiš, postojiš
in sčasom se zapleteš v mreže;
blaginja raste, potlej vmes kaj seže,
vzradoščen si, zdaj pride bol na dan,
in preden veš, kako in kaj, je že roman. 165
S čim takim tudi nam postreži!
V življenje mi človeško polno sezi!
Živi ga vsak, vsi zanje ne vedo,
in kjer ga primeš, zanimljivo bo.
V podobah pestrih sled jasnote, 170
resnice iskra, dokaj zmote,
pa je napoj najboljši zvret,
ki vnema in bodri vesoljni svet.
Potem mladine se najlepše cvetje
ob igri zbira slušat razodetje, 175
potem srcé iz tvora vsako nežno
otožne hrane srka si hvaležno,
potem se vzburja ta in zopet ta,
vsak vidi sam, kaj nosi v dnu srcá.
Še jok jim prija brž in smeh ob vsaki reči, 180
še čislajo polet, še videz jim je drag;
kdor je storjen, ni možno mu postreči,
a kdor nastaja, je hvaležen vsak.

Pesnik.

Pa vrni čas še meni tisti,
ko sem i sam nastajal še, 185
ko zmeraj nov se vrelec čisti

mi pesmi je porajal še,
 ko megle so zemljó mi krile,
 ko upal čud sem še od klic,
 ko trgal sem tisóč cvetic, 190
 ki v vseh doleh so bujno klile.
 Nič ne, a dosti le sem štel:
 Resnico želel, lažnost rad imel.
 Nagibov teh daj svežost čilo,
 globoki tugopolni slaj, 195
 sovraštva moč, ljubezni silo,
 daj mojo mi mladost nazaj!

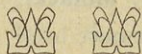
Vesela oseba.

Prijatelj ljubi, prav, če hočeš biti mlad,
 ko stiska te sovragov četa,
 ko siloma se ti na vrat 200
 obešajo brhkà dekleta,
 ko venec s cilja vabi tam
 v daljavi te po hitrem diru,
 ko po vrtincu ljutem kam
 noči prepivat greš ob piru. 205
 A strune znane vbirati
 zaupno in prikupno gladko,
 na svoj se cilj ozirati
 in tja grede bloditi sladko,
 starine, je dolžnost za vas, 210
 in nič zato vam ne kratimo slave.
 Ni res, da starost pootroči nas,
 samo otroke nas dobi še prave.

Ravnatelj.

Besed vse splaz je dosti zame,
 pokažita mi kaj dejanj! 215
 Ko klepljeta poklone same,
 lehkó zgodi se tolikanj.
 Ubranost, kaj o njej bi kvasil?

Zamudnik zre zaman po njej.
 Če si za pevca se razglasil, 220
 kar poeziji zapovej!
 Saj znaš in veš, česa nam treba,
 napoj naj čvrst nam ustna sreba;
 pa brž mi pojdi varit zmes!
Storjeno jutri ni, kar ne stori se dnes, 225
 noben se dan ne sme prezreti;
 vse, kar je možno, za lase
 brž mora sklep srčno prijeti
 in potlej nič ne dá si vzeti
 ter snuje, ker pač mora že. 230
 Saj veš, na naših odrih rabi
 vsakdo, karkoli je voljan;
 zato razgledov mi ta dan
 ne ščedi, strojev mi ne zabi,
 nebeško veliko in malo luč, 235
 zvezde po volji sipaj prosti;
 vode in ognja, skal je dosti,
 zverin dovolj in ptičjih gruč.
 Tako v kolibi tesni lahkonomog
 vse mirja ves prehôdi krog; 240
 oprezno hitro se napoti
 z nebes na svet, peklû naproti!

Prolog v nebesih.

Gospod. Nebeške trume. Potem Mefisto.

Trije nadangeli stopijo naprej.

Rafael.

V svetov sorodnih pesem jasno
se ori solnce vek na vek
in s hojo gromovito glasno 245
predpisani končuje tek.
Z njim angelov krepe se zbori,
ko pojmiti ga hte zaman ;
vsi nedoumni višnji tvori
so divni kakor prvi dan. 250

Gabriel.

In živo, neumevno živo
zemljé krasota se vrti ;
nebeška luč izpremenljivo
vrsti z grozoto se noči ;
čerem globoko dno izpira 255
bučeče morje širnih rek,
in čer in morje s sabo tira
svetov pravečno hitri tek.

Mihael.

In vihre tulijo grmeče
iz morja v breg, v morjé z obal, 260
in kroginkrog verigo vleče
učinkov groznih njih naval ;
v plamenih pot se gromu sveti,
poguba šviga vprek in vprek ;

a Tvoji sli, Gospod, slave Ti
dne milega prijazni tek. 265

Vsi trije.

Z njim angelov krepe se zbori,
ko pojmiti Te hte zaman,
in vsi visoki Tvoji tvori
so divni kakor prvi dan. 270

Mefisto.

Ker, o gospod, se bližaš spet enkrät
in sam, kako je kaj pri nas, pozvedaš
in ker si me drugače videl rad,
zato v družini tudi mene gledaš. 275

Besed ne bom, oprôsti, silnih stavil,
najsi porog me čaka zborov teh;
gotovo v smeh bi moj zanos te spravil,
da ni prišel ti iz navade smeh.

Kaj o svetovih vem, o solnčni luči,
a vidim, kaj človeški rod se muči. 280

Še starih šeg drži se mali bog zemljan
in čuden prav tako je kakor prvi dan.

Pač bolje živel bi nemara,
da nisi mu podal nebeške luči žara;
veli mu pamet, pa ga rabi zgolj, 285
da od živali je živalski bolj.

Podoben, milost vaša mi oprôsti,
kobilici je dolgokraki dosti,
ki skače v let in leta v skok
pa v travi kar cvrči svoj stari zvok. 290

In ko že vedno ležal bi na trati!

Pa mora nos v vsak kupček zakopati.

Gospod.

Dej, ali si že vse razložil?

Zakaj bi tožil in le tožil?

Na zemlji vseč ti ni nobena reč? 295

Mefisto.

Ne, prej in slej mi je prebito malo všeč.
Ljudje se smilijo mi v takih dneh zadrege;
ni sam jim nečem delati nadlege.

Gospod.

Kaj dela Faust?

Mefisto.

Kdo, doktor?

Gospod.

Hlapec moj!

Mefisto.

Res, glupec ta vam služi vse drugače. 300
Jedi ne mara zemske, ne pijače.
V daljavo kam ga vrenje tira,
sam komaj ve za blazni vrvež svoj:
Najlepše zvezde hoče od vesmira
in od zemljé najvišjo vsako slast; 305
naj blizu, daleč se ozira,
z ničimer se mu ne utoli strast.

Gospod.

Najsi le zmeten služi mi doslej,
vendàr privedem skoro ga k svetlobi.
Vrtnar, ko drevce zre zelenih vej, 310
učaka cvet in sad v poznejši dobi.

Mefisto.

Kaj stavite? Še vam ga izneverim,
samo če vam iznerok ni,
da svojo cesto z njim umerim!

Gospod.

Doklèr na zemlji še živi, 315
lehkó ukreneš, kar te miče.
Vsak moti se, doklèr stremi.

Mefisto.

Ne, hvala; veste, za mrliče
imel še nisem prave volje.

Cvetočih, polnih lic se hoče mi vse bolje, 320
docela nič ne vabi me mrlič;
i mački ni do mrtve miši nič.

Gospod.

Že prav, pa se po tvojem zgôdi!
Ta duh naj praizvor ostavi svoj;
če ga zatneš, v nižavo vôdi 325
po svojem potu ga s seboj
in se sramuj, ko si porečeš sam:
Blag človek, kó ga temen čut obhaja,
se že zaveda prav, kako in kam.

Mefisto.

Vse res, a dolgo to ne traja! 330
Prav nič me strah za stavo ne navdaja.
Kedâr zvršim naklep do kraja,
pustite, da bom zmagoslavno pel.
Prah naj požira, pa vesel
kot strina kača, slavna izza raja. 335

Gospod.

Le pridi, prost od vekov veka;
teh ne črtim, ki njih imaš narav.
Izmed duhov, kar jih prereka,
(najmanj šaljivec dela mi težav.
Človeku prelehkó je v tvornosti zastati, 340
miru je brž popolnega željan;
zato mu druga dajem rad ob stran,
ki mora dražiti in kot hudič snovati.
A vi, sinovi božji pravi,
radujte se ob živokrasni slavi! 345
Razvoj, ki večno snuje in živi,
z vezmi ljubezni mile vas obsezaj,

in kar nestalnega se kje vrti,
to trajnih misli vaših nit zaprezaj!

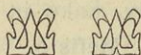
(Nebesa se zapro, nadangeli se porazdele.)

Mefisto (sam).

Rad vidim časih starca tu in tod
in se zameri z njim umičem.

350

Lepó je vendarle, če tak gospod
tako človeški govori s hudičem.

Tragedije prvi del.

Noč.

V visoko obokani, tesni gotski sobi **Faust** nemiren na stolu ob pisalniku.

Faust.

Sem z modroslovjem, oh, se gnal,
s pravdarstvom, zdravilstvom vprek 355
in z bogoslovjem tudi, žal,
vse v dilj, z gorečim trudom na vek!

Zdaj tu stojim docela tak,
kakršen bil sem prej bedak;
magister, doktor celo mi vele 360
in leto vodim deseto že

zdaj sèm, zdaj tja, navzdol, navzgor
za nos učencev svojih zbor —
in vidim, da nič ne moremo znati!
To hoče mi srcé razgnati. 365

Sicèr sem modrejši od vseh teh šušmarjev,
doktorjev, magistrov, pisarjev in farjev;
ne peče me vest, ne bega dvom ničev,
ne plášim se ne peklà, ne hudičev —
zato pa sem rádost si vso odjedel, 370

ne domišljam si, da bi kaj vedel,
ne domišljam si, da prav bi govoril
in kóga poboljšal in izpokoril.
I novcev nimam, ne blaga,
časti, sijajnosti sveta. 375

Še pes ne bi htel tako živeti!

Zato z magijo sem htel pričeti,
da duh mi z usti in z močjo
odkrije tajnost to in to,
da ne bi v znoju več potem
380 razkladal tega, česar ne vem,
da bi spoznal, kar davnih let
drži in spaja v bistvu svet,
vso tvorno moč in seme gledal,
besed več praznih ne razpredal.
385

O, ko bi gledal, jasni ščip,
na mojo bol poslednji hip,
ko sem pribdel razmišljujoč
ob mizi mnogo te polnóč:
potem na knjige in papir
390 razlil si, tožni znanec, mir!
Hoditi htel bi vrhu skal,
kjer ljubi svit bi tvoj sijal,
krog gorske rupe z duhovi pluti,
na tratah ob tvojem mraku snuti,
395 navlake prost učene, v zlati
se rosi tvoji nakopati!

Gorje! Sem li še tu zajet?
Zadehli zid, da si proklet,
kjer ljuba luč nebes celó
400 skoz pestra okna zre mračnó!
Vtesnjen od knjig debelih kop,
ki prah jih krije, žre črvad,
ki okajen jim navzgor pod strop
papir ovija sklad na sklad;
405 od puščic in steklenk zajet,
z orodjem znanstvenim nabit,
s pradedov šaro ves pokrit —
to je tebi svet! To se zove svet!

In vprašaš li, zakaj srcé 410
se krči ti na vsak utrip,
zakaj nejasno ti gorjé
ovira vsak življenski gib?
V prirodi nisi, ki v njo Bog
ustvaril, v živo, je ljudi, 415
trohljivost, čad je kroginkrog,
živalska grod, mrtvé kosti.

Vun v širi kraj! Otmi se sam!
Ni li skrivnostna knjiga tod,
ki spisal jo je Nostradam, 420
dovolj ti dober kažipot?
Potem razbereš tek zvezdá,
in če priroda te uči,
razveže se ti moč duhá,
kako duh z duhom govori. 425
Zaman, da misli pust napor
s svetostjo znakov bavi se:
Duhov ob meni ploveš zbor,
če slišiš me, pojavi se!

(Odpre knjigo in ugleda znak makrokozmov.)

Ha! V tem pogledu kakšen blagoslov 430
začutil zdajci z vsemi sem čutili!
Življenja slaj mi pólje svet in nov
razžarjen v vsakem živcu, v slednji žili.
Je li kak bog napisal znake té,
ki mi teše viharne želje, 435
v srcé mi lijejo veselje
in snujejo, da se bude
krog mene tajnostno moči na njih povelje?
Kaj, sem li Bog? Kak velik dan!
V potezah čistih teh odkriva 440
snujoča pred menoj se vsa priroda živa.
Zdaj vem šele, kaj méni modrijan:

„Zaprto ni pot v duhov prostore ;
zaprto je um, top čut je tvoj !
Daj, zemske grudi vtapljaj v zore
jutranje tok, učenec moj !“

445

(Ogleduje znak.)

Kako se vse v celoto tke !
Živi in snuje skupno vse !
Nebeških sil se vrsta niža, vstaja
in zlata vedra si podaja !
Iz kril dehti jim blaginja,
zemljó njih let z neba prešinja,
v vsemirju se ubrano strinja !

450

Kak igrokaz ! Pa oh, le igrokaz !
Brez mej priroda, kje te primem jaz ?
Vas, prsi, kje ? Življenja viri sveti,
kjer zemlja in nebesa vise,
k vam prsi vele hrepene —
vaš tok poji, in meni je kopneti ?

455

(Nejevoljen obrne list v knjigi in ugleda znak zemskega duha.)

Kako drugačen vpliv je temu dan !
Že, duh zemljé, te bliže slutim ;
moči že svoje više čutim,
plamtim, kakòr od vina vžgan !
Pogumnost čutim, se med svet spustiti,
zemljé bolest, zemljé sladkost nositi,
z viharji se brez konca býti

460

465

in na razsutem brodu ne tožiti.

Mrači se nad menoj —
ščip skriva svojo luč —
svetiljka gasne !

470

Zdaj puh ! — Krog glave rdeči žarki
mi švigajo — raz strop
ledena groza vre navzdol
in zdriza me !

Vem, duh naprošeni, ti ploveš tu!

475

Razgrni se!

Kako vse poka v srca dnu!

Za nove so čute

vse misli moje preosnute!

Srcé se vdaja ti, duh zaželeni!

480

Ti moraš, moraš, najsi bo po meni!

(Prime za knjigo in skrivnostno izreče znak duha. Rdečkast plamen
zatrepeče, **duh** se prikaže v plamenu.)

Duh.

Kdo kliče?

Faust (obrnjen od njega).

Kak prikaz strašan!

Duh.

Mogočno si me vlekel nase,

sesal ob meni dolge čase,

in zdaj —

485

Faust.

Ne vzmorem te! Zaman!

Duh.

Zadihnil si, me htel uzreti,

moj zaslišati glas, moj uzreti obraz;

prošnjó uslišim vrelo jaz

in pridem! — Ti pa, strahopeti

nadčlovek, trepetáš! Kje duše je poziv?

490

Kje prsi, ki so svet stvarile v sebi živ,

nosile ga, gojile? Pa kopnele,

da nam duhovom slično bi kipele?

Kje ti si, Faust, ki glas začul sem tvoj,

ki s silo vso si gnal se za menoj?

495

Ti si, ki v diha mojega bližini

drhtiš v življenja vsej globini,

boječ črvič, ki stopam nanj?

Faust.

Ti, tvor ognjen, ugnal bi mene?
Znaj, Faust sem, s tabo vrste ene!

500

Duh.

V valeh življenja, v vihri dejanj
plovem davnih dob,
snujem prej in slej!
Porod in grob,
morjé brez mej,
menljiv osnutek,
žareč občutek,
ob statvah se časa ukvarjam tako
in snujem božanstvu odelo živó.

505

Faust.

Ti, ki po svetu krožiš tja,
ti tvorni duh, kako si mi enak!

510

Duh.

Ne jaz. A duh, ki pojmiš ga,
je tak!

(Izgine.)

Faust (se sesede).

Ne ti?

Kdo pa?

515

Božanstva sem podoba!

In še ti ne tak!

(Začuje se trkanje.)

O smrt! Poznam — to famulus je moj —
zdaj mi najlepša sreča mine!

Da pústi hulec ta množine

520

prikazov zmoti mi nocoj!

Wagner v spalni suknji in z nočno čepico, s svetiljko v roki.

Faust se nejevoljen obrne.

Wagner.

Čul deklamiranje sem v sobi,
iz grške žaloigre kaj bržčas?

Pa sem dejal: V tej stroki kaj pridôbi;
to danes čislajo pri nas.

525

Pogostoma sem čul slaviti,
da glumec more župnika učiti.

Faust.

Da, če je župnik glumec, že verjamem;
tako baje godi se tekom let.

Wagner.

Oh, ako kdo tiči v muzeju samem
in komaj kdaj na praznik vidi svet,
skoz daljnogled, na daljne kraje,
kako bi vodil svet pregovarjaje?

530

Faust.

Da, če ne čutite, seve, ni možno,
če sámo iz srcá ne vre,
da z všečnostjo pračvrsto zložno
oblada poslušalce vse.

535

Sedite z mirom! Spehovajte,
za zmes varite drugih jed,
v pepela kupčku izpihajte
plamenčkov komaj živi sled!

540

Otrók in opic morebiti
strmenje, če vas mika že;
a s srcém se ne dá do src tvoriti,
če nič od srca vam ne gre.

545

Wagner.

Kako predava kdo, je sreča vsa;
jaz, čutim pač, sem daleč še do tja.

Faust.

Ne lôvi glup kričavih glum!
Dobička išči prav za trud!
Z umetnostjo se majhno um
predava sam in pristni čut;

550

in če bi res kaj radi rekli,
čemu lovit besed bi tekli?
Da, góvori, ki vse blešči se z njih,
ki pa v njih tarete orehe gluhe, 555
so pusti kakor megloviti pih,
ki na jesen šumi skoz liste suhe.

Wagner.

Umetnost dolga, ah,
in čas nam brž doteče.
Ob kritičnem stremljenju često peče 560
za glavo in srcé me strah.
Kako pomočke je težkó doseči,
da človek virom gre naprot!
In preden še na pol premeri pot,
ubogi pari v grob je leči. 565

Faust.

A je li pergamen studenec sveti,
kjer žejo v vek uteši en požir?
Krepilo se ne dá zajeti,
če ti ne vre iz svoje duše vir.

Wagner.

A prosim! Slast je to velika, 570
ko človek v časov se duhá zamika,
kako razmišljal mož je bistroglav o čem,
kako prišli krasnó smo daleč mi potem.

Faust.

Res daleč, pod zvezdišča strop!
Priatelj moj, kar je minulih dob, 575
so knjiga s sedmimi pečati.
Kar duh se časov zdi vam baš,
to pravzaprav, gospodje, duh je vaš,
v njem časi gledajo se hkrati.
In tu ni skoro bede take! 580

Od vas bežimo na pogled edin.
Sod za smeti in v izbi kup razvlake,
pa največ glavni in državni čin,
v njem pest ravnál pragmatskih vrlopustih,
ki lutkam pač podajajo se v ustih!

585

Wagner.

A svet! Človeški duh, potem srcé!
Vsakdó bi hotel kaj s tem spoznati.

Faust.

Da, kar se sploh spoznati de!
Kdo dete sme z imenom pravim zvati?
Peščico njih, ki so spoznali kaj,
ki glupi niso srca varovali,
pa razodeli čut, spoznanje so drhali,
so križali in žgali od nekđaj.
Prijatelj, prosim, noč je pozna že;
naj za nocoj bo preloženo.

590

595

Wagner.

Jaz pa bedel najrajši bi do dne
in menil z vami se tako učeno.
A jutri, prvi dan v Veliki noči,
vas vprašati še kaj bo moči!
Marljivo v svoje sem učenje se zapredel;
res vem veliko, rad pa vse bi vedel.

600

(Odide.)

Faust (sam).

Kako li njemu nič glavé ne zmoti,
kdor na stvareh visi omlednih rad,
izkôpati hlepi zaklad,
pa je vesel, če gliste v tleh zaloti!
Sme li zveneti tak človeški glas,
kjer so krog mene vstajali duhovi?
Pa oh, zahvaljam te za spas,

605

najbednejši med zemskimi sinovi.

Ta krat brezupnosti si me izvil, 610

ki streti že mi čute je hotela.

Oh, le zato prikaz je tolik bil,
da sem pritlikav bil ob njem docela.

Jaz, tvor božanstvu sličen, ki drzan
že tik resnice večne sem prebival, 615

v nebeškem lesku sebe sam užival,
snel s sebe, kar ima zemljan;

jaz, več kot kerub, čigar prosta moč
prirodi htela je po žilah liti
in, stvarjajoč, življenje božje žiti, 620

kako se moram silno pokoriti!
En glas grmeč me je zalučil v noč.

Ne smem enačiti se drzno tebi.

Imel sem moč, da sem te vlekel k sebi,
a nisem te pridržal, nate zroč. 625

Tako sem blažena trenutja

bil nizek in tako visok;

ti treščil si me brez sočutja

v usode negotove tok.

Kaj naj pustim? Kdo me pouči? 630

Naj li se onim vdam željām?

Oh, kar ukrenemo, in tudi, kar nas muči,
ovira pot življenja nam.

Najlepšemu, kar duh darov obsega,
se bolj in bolj pritika tuja tvar; 635

ko k dobremu svetá dospemo tega,
se boljše zove laž in čar.

Ki dali so nam žitje, krasni čuti,
otrpanejo v pozemski gneči ljuti.

Če širila se z létom drznim prej 640
in polna nád je v večnost domišljija,

zadošča zdaj ji prostor tesnih mej,
ko časov val za upom up razbija.
Takoј naseli skrb se v srcu doli
in snuje tam prikrите boli, 645
nemirno giblje se in moti slast in mir;
zastira s krinkami se na izbir,
naj dom in dvor, otrok in žena je vzporedno,
nož, voda, ogenj, strupni prah;
kar ne zadene, ti je v strah, 650
česàr ne izgubiš, to objokavaš vedno.

Bogovom nisem kos! Le pregloboko znam;
samo za črva v prahu se imam,
ki potnik tam, kjer v živež mu je prah,
s korakom stre, zasuje ga namah. 655

Ni li to prah, kar steno vso tesní
iz sto predalov mi visoko,
homot, ki v svetu moljev me oži
z navlako tisočero stroko?

Tu naj dobim, česàr ne vém? 660

Kup tisočerih knjig naj me uveri,
da se povsod je mučiti ljudem,
da tuintam je srečen bil kateri? —
Lebanja otlà, kaj režiš mi sèm,
da so možgani, kakor moji, vedno 665

iskali lahki dan in sredi težkih tèm,
resnice željni, se motili bedno?

Pač, instrumenti, rogate se mi
z grebeni, škripci, valji, roči.

Tik vrat sem stal, vi ključi bi bili; 670

zobčati ste, a vrat vam ni odpreti moči.

Skrivnostni še na beli dan,

ovoja možno vzeti ni prirodi;

in če ti ne odstre, česàr je duh željan,

pa ne primoraš je z vijaki, niti z vodi. 675
 Orodje staro, tu stojiš — pokaj?
 Samo, ker oče te jemal je v rabo.
 Ti stari zvitek, dimast si od saj,
 kar medla luč kadi na mizi se pred tabo.
 Mar bi potrošil bil malote svoje té, 680
 ne pa da póten se ne morem jih otresti!
 Kar od očetov si prejel za sé,
 pridôbi, da ti bo v posesti.
 Česàr ne rabiš, bremeni ramé;
 le kar ustvarja hip, na hvalo hodi res ti. 685
 A kaj se tja pogled upira neprestano?
 Je li steklenka tod mi za oči magnet?
 Zakaj se ljubko vse jasni pred mano
 kakòr ponoči, ko je gozd v sijaj odet?
 Pozdrav, steklenka ti, edina, mala! 690
 Ki te spoštljivo jemljem iz predala,
 umetnost si človeška, ves dovtip.
 Obsežek sanjskih ti premilih tokov,
 izvadek smrtonosno cvetnih sokov,
 ustrezi mojstru svojemu ta hip! 695
 Ej, vidim te, polega mi trpljenje,
 prijemljem te, miri se koprnenje,
 uteka duhu plime se naval.
 Na morje nekaj vleče me prostrano,
 zrcalni tok leskeče se pod mano, 700
nov dan do novih vabi me obal.
 Z neba v plamenih plove mi naproti
 voz lahnokril! Da sem pripravljen, vem.
 Ozračje merit grem po novi poti,
 na čisto delo v nove kroge grem. 705
 Ta božja slast, življenje to mogočno,
 ji li zaslužiš, črv še malo prej?

Hrbet obrni zemlji tej odločno,
nje solnca milega ne glej!
Odpreti one duri se osmeli, 710
ki plazi mimo njih zemljan se plah!
Prišel je čas, ko sam izpričaj z deli,
da moške ni časti višine božje strah,
ko temne jame se ne smeš plašiti,
ki domišljija v njo se vklepa sebi v zlo, 715
ko k prehodišču moraš priti,
krog čigar ozkih ust vse plameni peklò,
ko se vesel za ta korak odločiš
in bodisi, da sam se tudi v nič potočiš.

Zdaj pridi dol, kristalna čaša moja, 720
prikaži se iz starega zavoja,
ko nisem mislil nate mnogo let!
Krasila dedom pire si slovesne,
na njih vedrila goste resne,
ko drug je drugemu napival vnet. 725
Teh mnogih slik umetni kras in cvet,
obveza pivcu, v stikih jih razbrati,
do dna na dušek priti čaši zlati,
noči mladostnih me spominja spet.
Ne bom s teboj sosedu zdaj napival, 730
ne ob umetnosti dovtipa več razkrival;
tu sok je tak, da opoji takoj.
Z rjavim tokom pólje ti v dolbini.
Jaz zlil, izbral sem ga edini,
sedaj mi, jutro véliko, zasini, 735
sprejmi v iskren pozdrav poslednji ta napoj!

(Nastavi čašo na ustna.)

Zvonjenje in petje.

Zbor angelov.

Krist gre iz groba!

Rešil je slednjega,
kogar je bednega
vklepala dednega
greha tesnoba! 740

Faust.

Kak šum globok, kak jasen zvok ubran
od usten vleče kupo mi po sili?
Ste li velikonočni prvi dan,
zvonovi, že zamolklo naznanili? 745
Vi zbori, požete li že tolažni spev,
ki z usten angelskih zvenel je v temi rev
v poroštvo zvezi novi mili?

Zbor žená.

Drage dišave
smo preskrbele mu, 750
ude krvave
zvesto v grob dele mu;
v krila smo čista,
v rjuhe zavile ga,
oh, in zdaj Krista 755
najti ni milega.

Zbor angelov.

Vstal je iz groba!
Blagor ljubečemu,
ki iz nesreče mu
vstaja trpečemu 760
radosti doba.

Faust.

Kaj poješ v prah, nebeški zvok,
mogočno, rahlo brez primere?
Tja zvêni, kjer ljudi je mehkih tok!
✓ Pač slišim blagovest, a nimam vanjo vere; 765
tej čudež baš najljubši je otrok.

Ne upa v kroge se mi hrepenenje,
 ki glas je blagi v njih spočet;
 in vendar, ko sem ga iz mladih vaje let,
 zdaj tudi kliče me nazaj v življenje. 770
 Poljub nebeške sem ljubezni pil
 sicér v sobote le tihoti resni;
 zvonov je v slutnji spev zvenel tako slovesni,
 moleč je glas iskren užitek bil;
 hlepenje neumevno mило 775
 takrat me gnalo je na trate, v log;
 tisóč solzá je vročih lilo,
 in svet sem čutil nov okrog.
 Naznanjal igre spev mi bodre je detinje,
 pomladne slave prosti slaj; 780
 spomin, otroški čut zdaj tira od stopinje
 poslednje, resne me nazaj.
 O zvêni, zvêni, pesem blagoslova!
 Solzá rosi, tvoj, zemlja, sem iznova!

Zbor učencev.

Nihče vezi še ni 785
 zdrobil temine,
 Bog pa je vzvišeni
 splaval v višine;
 v slasti razvoja je
 blizu stvarjalni sli; 790
 mi pa na grudih še
 zemskih smo žalni vsi.
 Svojce kopneče
 nas je ostavil tod;
 žal nam je sreče 795
 Tvoje, Gospod!

Zbor angelov.

Vstal je iz groba,
 gnitja premagal moč!

Strta je zloba,
strite vezi obroč! 800
Ko ga pričujete,
milost darujete,
bratovsko snujete,
propovedujete,
raj oznanjujete, 805
mojster je blizu vas
zdaj in ves čas!

=====

Pred mestnimi vrati.

Vsakovrstni izletniki gredo iz mesta.

Nekateri rokodelski pomočniki.

Zakaj pa tjakaj vsi?

Drugi.

Vun v Lovski hram bi radi šli.

Prvi pomočniki.

Mi gremo k mlinu ob Zeleni strugi. 810

Eden.

Dejal bi, pojdite na Vodni dvor.

Drug.

Lepó se nič ne hodi gor.

Drugi pomočniki.

Kam greš pa ti?

Tretji pomočnik.

Tja, kamor drugi.

Četrtri.

Stopite v Grajsko vas! To so dekleta vam,
in boljšega ni piva nego tam, 815
ni gorših tepežev izlepa.

Peti.

Mrcina preobjestna ti,

kaj tretjič te hrbet srbi?
Ne maram tja, ondod se mi utepa.

Služkinja.

Ne, ne, šla rajša v mesto bi nazaj. 820

Druga.

Pri tistih jagnedih bo tam gotovo čakal.

Prva.

To zame ni Bog vedi kaj;
samo vštric tebe bo korakal,
na plan gre plesat le s teboj.
Kaj me skrbi užitek tvoj! 825

Druga.

Danès pa sam ne bo tam stal;
da z njim bo kodroglavec, je dejal.

Učenec.

Kako dekleti vrli gresta!
Tovariš, daj, spremiva ji iz mesta.
Kipeče pivo, praskajoč tobak 830
in dekla praznična, okus je moj že tak.

Meščansko dekle.

Poglej mi brhka ta dijaka!
Sramota res je in zločin;
če bi hotela, ju najboljša družba čaka,
pa lazita krog teh deklin! 835

Drugi učenec (prvemu).

Nikar prehitro! Zadaj dve sta spet,
oblečeni obe kaj lično,
sosedu ena je deklet;
naklonjen puncu sem resnično.
Potihoma pot gresta svoj 840
in morda naju vzameta s seboj.

Prvi.

Obzirov nimam rad, da bi dejal.

Le brž, sicer divjačina ubegne!
Dlan, ki v soboto prah pometa s tal,
v nedeljo božati najbolj utegne.

845

Meščan.

Ne, vseč mi novi ni župan, ondan izbrani!
Ohol je vedno bolj, odkar župani.
In mu je li do mesta kaj?
Ni li za nas čimdalje huje?
Le slušati nam ukazuje,
in davkov več je nego kdaj.

850

Berač (poje).

Gospodje mili, lepe dame,
v bogatem lišpu, rdečih lic,
poglejte drage volje name,
uslišite moj bedni klic!
Vesel je le, kdor rad daruje,
nikar ne lajnam naj zaman!
Ta dan, ki vsakdo ga praznuje,
ta dan mi bodi žetve dan.

855

Drug meščan.

Nič na nedeljo bolj, na praznik mi ne godi
kot vojni hrup, pomenek o vojskah,
ko daleč v turških deželah
glavé si koljejo narodi.
Stojiš ob oknu, piješ tam svoj del
in gledaš ladvice na vodi pestrokrase;
zvečer pa vrneš se domov vesel
in hvališ mir in mirne čase.

860

865

Tretji meščan.

Jaz tudi takega si mislim kaj:
Da, naj le cepijo si glave,
naj bo še tolik dirindaj,
samo da ni doma zmešnjave.

870

Starka (meščanskima deklicama).

Ej, kolik lišp ! Kako je svet gizdáv !

Kdo ne bi se zagledal v vaji ? —

Le prekošati ne ! Že prav !

Pač zmorem, česar sta željni v potaji.

875

Meščansko dekle.

Agata, proč ! Ne dá ob vešči tej

hoditi se očitno mi po sveti ;

res tisto noč, ko bil je šent Andrej,

mi ljubega je dala zreti —

Druga.

V kristalu sem ga zrla jaz,

med drugimi ; vojak je smèl in boder ;

oziram se, da vidim ga v obraz,

todà ne sreča me nikoder.

880

Vojaki.

Hotel dobiti

silne trdnjave,

z njimi mladenke

toge, bahave

v boju bi slave !

Smèl je začetek,

konec sladak !

885

890

Glasno trobenta

naša naj snubi

ali k veselju,

ali k pogubi.

To je življenje !

To so navali !

Dèkle, trdnjava

sta se podali.

Smèl je začetek,

konec sladak !

895

900

Dalje vojnike
nese korak.

Faust in Wagner.

Faust.

Ledú ni reka, ni potok nima,
ko ju z milim pogledom oživlja pomlad,
v dolini klije sreča nad; 905
v slabosti svoji je stara zima
zbežala v skale, v mrazni svoj grad.
Odtod pošilja na begu zdaj
ledenega zrnja, brezmožne toče
le v progah na zeleneči gaj. 910
Toda nič solnce belega noče,
klitje, stvarjanje razvija mlado,
vse oblilo bi z barvami rado;
a cvetic v okolišu ni,
zato nališpane jemlje ljudi. 915
Dol se obrni, tja na mesto,
s teh višin glej vanje zvesto.
Vun skoz temnih vrat obok
pólje pisane množice tok.
Vsak je soluca danes željan, 920
vstajenja slavé Gospodnjega dan,
zakaj samí so tudi vstali;
iz sobe zadehle, iz hiše so nizke,
iz rokodelske, obrtne žali,
iz slemen, podstrešij so stiske, 925
iz cestá tlačeče ožine,
iz cerkvá častitljivih tèm
vsi dospeli v svetlobo sèm.
Glej, kako se dele te skupine
tu na polje in ondi na grič, 930
vrhu vodne se gladine
pa mnog pomiče vesel čolnič.

In tukaj, glej, nabito poln
odhaja že poslednji čoln.
Celo z gorá iz daljne dalje
se k nama bliskajo pestre halje.
Že vaški hrup do naju plava,
tod ljudstvu so nebesa prava,
v veselju vsakdo vriska tem:
Tu človek sem, tu biti smem.

935

940

Wagner.

Tako, gospod, ob vas hoditi,
je častna, je koristna reč;
a sam se ne bi htel sèm izgubiti,
ker nič mi ni, kar je sirovo, všeč.
Zvok goslanja, kegljanja, kriča
je glas, ki ga mrzim nad vse;
divjajo kakor gnani od hudiča,
in to je rádost, petje bajè.

945

Kmetje pod lipo.

Ples in petje.

Ovčar je pisan jopič vzel,
trak, venec je nasé pripel,
bil z vrha lep do boka.

950

Pod lipo so se trli že,
na ples kot blazni drli že.

Juhej! Juhej!

Juhejsa! Hejsa! Hej!

955

zvenelo je iz loka.

Med množice je gnet prispel;
ondod se ob dekle zadel
s komolcem sredi toka.

Obrne se dekle nazaj
in brhka de: „No, veste kaj.“
Juhej! Juhej!

960

Juhejsa ! Hejsa ! Hej !

„Neroda dolgoroka!“

Pa v krog zdaj sèm in v krog drugam ; 965

vsa krila so vihrala tam

od skoka pa do skoka.

Obraz žarel, znoj lil je z njih,

v objemu sta lovila dih.

Juhej ! Juhej ! 970

Juhejsa ! Hejsa ! Hej !

S komolcem pa tik boka.

„Ti, predomače pa nikar !

Ujel dekle je mnog slepar,

da joka se in stoka !“ 975

Premotil jo le drugam,

pod lipo je zvenelo tam :

Juhej ! Juhej !

Juhejsa ! Hejsa ! Hej !

vpitjè, škripanje loka. 980

Star kmet.

Lepó je to, gospod, od vas,

da danes ste prišli med nas,

da tak zdravnik in učenjak

obrnìl v gnečo je korak.

Vzemite vrč najlepši ta, 985

nalit je novič do vrhá.

Napijam vam, na glas želim,

da žejo ugasite z njim :

Število kapelj v vrču tem

naj bo dodano vašim dnem ! 990

Faust.

Napoj mi je po volji prav,

vsem skupaj hvala in pozdrav.

Ljudstvo se zbira v krogu.

Stari kmet.

Lepó je res, da ste prišli
na ta veseli dan med nas;
prijazni že ste bili nam, 995
ko nas pestil je trdi čas!
Še marsikdo stoji tu živ,
ki ga vročici je nekoč
iztrgal rajni oče vaš,
ko je ukrotil kugi moč. 1000
Vi tudi, mož takrat še mlad,
prišli pod vsak ste kužni krov;
odnesli so jih mnogo vun,
a vi ste zdravi šli domov,
izkusili zla prevelika; 1005
Rešnik je varoval rešnika.

Vsi.

Na zdravje, živel, vrli mož,
da dolgo še pomagal boš!

Faust.

Častite Njega, ki uči
pomoči in pomoč deli! 1010

(Odide z Wagnerjem.)

Wagner.

Kaj čutiš, o velmož, ko blagoslov
ta množica pozivlje nate vroče!
O srečen, komur je mogoče
tak prid imeti od darov!
Kako te dečku kaže oče, 1015
vse vre, hiti, vprašuje vmes,
zastaja lok, nehava ples.
Kjer hodiš, kape v zrak lete,
vkup tvoj prihod jih vabi le,
in skoro bi častili te kleče 1020
prav kakor venerabile.

Faust.

Do skale gor stopinj le malo še sedaj!

Naj bo za nekaj časa hoje dosti.

Tu često sem razmišljaj marsikaj
in mučil se z molitvami in s posti.

1025

Od vere vnet, bogatih nad,
sem vil roke, češ, naj prisilim
Boga, zatreti morni jad,
s tožbami, vzdih, z jokom milim.

Posmeh se zdi mi hvala teh množin.

1030

O, da razbereš misli moje prave,
kako sta oče in sin
bilà kaj malo vredna slave!

Bil oče moj je temen poštenjak,
ki je razmišljaj rad, a muhastega truda
prirodo in nje sveta krožna čuda,
pa zrl prikaz po svojem vsak;

1035

z adepti je zaprt prebival
tam v črni kuhinji in v njej
brez konca in brez kraja zlival,
kar si protivilo je prej.

1040

Smèl snubec, lev rdeč, v kopeli topli
je z lilijo bil poročen ondod,
v poročnem domu so nato zasopli
ju z ognjem mučili oba iz kota v kot.

1045

Ko v steklu so potem uzrli
kraljico mlado, pestro — prav!

To lek je bil, in kaj, če so bolniki mrli,
nihčè ni vprašal, kdo je zdrav.

Tako smo več s peklenskimi zvarili
od kuge same zla storili

1050

po teh gorah, po teh doleh.

Jaz tisočerm sam dajal otrov sem kleti;

sehnili so, zdaj moram zreti,
kako morilci so v časteh. 1055

Wagner.

Kaj bi vam bilo to bolešno !
Dovolj, če mož vrši pošten
poziv, ki mu je naložen,
in spretnost uporablja točno, vestno.
Če izkazuješ mlad očetu čast, 1060
učiš od njega se nemalo ;
če v moški dobi širiš znanstvu rast,
utegne sin doseči višje stalo.

Faust.

O srečen, kdor ima še up,
da morje zmot ostavi to pod sabo ! 1065
Česar ne vem, bi rabil v dober kup,
in to, kar vem, ni prav za rabo.
Todà nikar naj v lepi uri tej
otožen naju čut ne muči !
Tam spodaj koče med zelenjem glej, 1070
kako plamte v večerni luči.
Luč gre drugam, preživel se je dan,
življenje novo bo drugje spešila.
O, da želim peroti si zaman,
ki bi me v vek za njo nosila ! 1075
Zrl tihi svet bi rad vznesèn
v večeru, ki gori na veke,
vsak vrh od zarje vžgan, vsak dol upokojen,
srebrni vir, ki teče v zlate reke.
Bil létu božjemu enak bi let, 1080
branilo ne bi z brezdni ga pogorje ;
glej, že z razgretimi zalivi morje
začuden meri moj pogled.
Zataplja končno se boginja s sijem ;
a nova se mi zbuja moč, 1085

hitim, da večne luči se napijem,
pred sabo dan, a tam za sabo noč,
nad sabo svod neba, valove morske doli.

Lep sen, ko gre boginja svojo pot!

Oh, duševnim perotim se perot
telesna ne pridruži pač nikoli. 1090

A vsakomur je prirojeno,

da sili čut naprej mu in navzgor,

ko petje, v sinji dalji izgubljeno,

drobi škrjanec v jasni zor, 1095

nad strmim smrečjem orel plava,

nad skalami visi razpet,

in preko jezer, polj žerjava

prinaša let v domači svet.

Wagner.

Imel sam ur sem muhastih nemalo, 1100
tako pa nikdar ni srcé me gnalo.

Brž sit je človek gozdov in poljan,

želje do ptičjih kril mi ni nobene.

Kako drugače slast nas dušna žene

od knjig do knjig, s strani na stran! 1105

Tedaj v nočeh je zimskih vse lepó,

življenje ude blaženo prešinja,

in, oh, če pergamen častit prostreš celó,

pa stopi k tebi vseh nebes blaginja.

Faust.

Nagib ti je v zavesti le en sam; 1110
nikdár se z drugim ne seznani!

(A jaz, oh, v prsih dvoje duš imam,

in druga trga se od druge strani;

z močjo oklepajočih se čutil

prijemlje ena svetnih mi predmetov; 1115

a druga ljuto se od prašnih sil

pne k domom vzvišenih očetov.

O, če je v zraku kaj duhov,
ki tko med zemljo in med nebom tajno,
stopite dol iz zlatih mi hlapov, 1120
vodite me v življenje pestro, bajno !
Da, ko le čarobni bi plašč imel,
ki nosil bi me v tuje dalje,
pa ne bi dal ga za najdražje halje,
kraljevskega bi plašča zanj ne htel. 1125

Wagner.

Ne kliči onih dobroznanih čet,
ki tok okrožja hlapnega jih spaja,
ki tisočero sipljejo na svet
gorje od slehernega kraja.
Od severa zasaja ostri zob, 1130
nabrušene jezike v tebe gruča ;
od jutra vro ter palijo ti drob
in v živež so jim tvoja pljuča ;
če poldan iz puščave nosi nje,
ki žar na žar kopičijo na glavo, 1135
zapad pošilja roj, ki dobro de,
pa tebe, plan zalije in dobrovo.
Vsak streže rad, vsak škode je željan,
posluša rad, da nas ukani laže ;
vsak se drži kot iz nebes poslan 1140
in angelsko golči, ko laže.

A pojdiva ! Krog naju svet sivi,
hladno je, megla se vali !
Dom čislamo šele zvečer. —
Kaj čakaš, zreš začuden v eno mer ? 1145
Kaj li te v mraku tolikanj vznemirja ?

Faust.

Tam, vidiš li, črez rob in glob pes črnec dirja.

Wagner.

Nič takega ; uzrl sem psa že dolgo prej.

Faust.

Za kaj ga smatraš? Dobro ga poglej!

Wagner.

Za kodra pač, ki se po svojem trudi
za sled gospodov brzih nog. 1150

Faust.

Pa vidiš li, kako zavija tudi
čimdalje bliže k nama polžji krog?
In če ni zmota, po njegovi poti
se vleče mu v plamenih trak. 1155

Wagner.

To bržkone oko se vaše moti;
kar vidim jaz, le pes je črnodlak.

Faust.

A zdi se mi, da čarne zanke vleče
v bodočo vez krog naju nog ondod.

Wagner.

Jaz vidim, da skaklja dvoječe in boječe,
ker sta dva tujca tu, ne pa njegov gospod. 1160

Faust.

Glej, krog oži se venomer!

Wagner.

Le pes je tu, pošasti ni nikjer.
Grči in dvoji, zleknjen lega ves
in melje z repom. Kakor pes. 1165

Faust.

Pa pridi sèm! Kaj bi se bal!

Wagner.

Norčava ti je ta žival.
Postoj, pa prósi kot berač;
pokliči ga, pa spne se ti do hlač;
izgubi kaj, pa vrne škodo,
po palico ti skoči v vodo. 1170

Faust.

Prav govoriš; o duhu ni sledu
in vse le priučeno je na psu.

Wagner.

Če pes je lepih šeg vsekoder,
še mož naklonjen mu je moder. 1175
Ljubavi tvoje vreden je vsekdar
dijakom imenitni ta skolar.

(Vstopita skozi mestna vrata.)

=====
Studijska soba.

Faust (vstopi s kodrom).

Ostavlil sem polje in lozo,
ki temna ji pokriva noč
in s slutenj polno sveto grozo 1180
budi nam v duši boljšo moč.
Zdaj spi nagonov divja struja
s početjem vsem vihravo zlim;
človekoljubje se prebuja,
ljubezen do božanstva z njim. 1185

Dovolj je, koder! Vendar se že umiri!
Kaj na pragu vohaje hrčiš?
Zložno iztegni za peč vse štiri!
Najboljšo mojo blazino dobiš.
Ko na stezi kratkočasil gorati 1190
si naju z dirjanjem, skakanjem prej,
jaz tudi hočem negovati
te gosta mirnega poslej.

Oh, kadar v naši tesni celi
ljubó svetiljka plapola, 1195
se v grudi jasen mir naseli,
v srcé, ki samo se pozna.
Iznova pamet nam šepeče

in nada nov poganja cvet;
k življenja nas potokom vleče 1200
in, oh, k življenja viru spet.

Koder, ne grči! Svetim glasovom ravno,
ki njih moč vso dušo mi ovija,
glas živalski takov ne prija.
Kar ni umevno, smeši se že davno, 1205
kar je dobro, lepó,
to večkrat ljudem je težavno,
zato mrmrajo zlovoljne čudi;
da pes tako bi grčal tudi?

Oh, pa čutim že polèg najboljše volje, 1210
da zadovoljnost iz prsi več ne pólje.
A zakaj tako nam hitro tok odreče,
da iznova nas žeja peče?

Izkušnja v tem mi je velika.
Ta nedostatek pa se odpravi, 1215
v časteh so nadzemeljski nam pojavi
in razodetja svit nas mika,
ki toli vreden, tako krasan
le v Novi je zavezi vžgan.
Odpreti moram besedilo, 1220
da enkrat zbranega duha
izvirnik sveti z vnemo ta
prestavim si v narečje dragomilo.

(Odpre knjigo in začne.)

„V začetku je bilà beseda!“ Glej,
zastajam že! Kdo spravi me naprej? 1225
Beseda vendar ni veljave take;
prestave treba je inake,
če razsvetljen je duh resnično moj.

„V začetku je bil um“, v prestavi stoj.
Prav vrsto prvo preudari, 1230

da ne prenašli se pero v tej stvari!
Da um snoval bi, stvarjal od nekoč?
„V začetku“, naj stoji, „je bila moč“!
A tudi, ko besedo tako pišem,
svari me nekaj že, naj jo izbrišem. 1235

Uči me duh! Umejem opomin
in pišem tako: „V začetku je bil čin“!
Če v moji sobi rad ostaješ,
koder, opusti lajež,
nikar ne cvili! 1240

Tak drug, ki moti me po sili,
z menoj ne bo delil prostora.
Eden naju mora
z doma brez odpora.

Ni prav sicèr, ko moj si gost, 1245
a dver odprta, tvoj pot je prost.
Ali kaj moram zreti!

Je li to možno na sveti?
Je li senca? Resničen dozir?
Kako gre koder v dolž in v šir! 1250
Mogočno leze gor,

postave pasje ni ta utvor!
Kakovo sem sprejel pošast!
Povodnega je konja rast,
zobje so strašni, ognjen pogled njegov. 1255

O, ti si mi gotov!
V zagovor polpeklenskih gruč
je dober Salomonov ključ.

Duhovi (na hodniku).

Notri ujel se je eden!
Tu bodite! Za njim nobeden! 1260
Kakor v pasti lisjak
ondi star se zvija vrag.

Toda pozor!
 Dol se, zbor, gor se čredi,
 vprek, po sredi, 1265
 in razdene si zapor.
 Vsak, če je môči,
 v prid ~~mu~~ priskôči!
 Storil nam uslugo
 je eno in drugo. 1270

Faust.

Da najprej uprem se zveri,
 porabim rek čveteri:
 Močerad naj se beli,
 Undena zvija,
 silf izseli, 1275
 škrat ubija.

Tisti, ki vaje
 svojstev in tajen
 ni tvarin
 in njih prvin, 1280
 škoda, če zove
 v službo duhove.

Skrij moč plamena
 te, močerad!
 Zlij se šumno, Undena, 1285
 v vodá prepad!

Krasno kakor meteori,
 silf, zagori!
 Zla v hiši ne stori
 Incubus! Incubus! 1290
 Pridi in končaj poizkus!

Nihče se v zveri
 njih ne ščeperi.
 Leži vsa mirna in se reži;
 zagovor še je ne boli. 1295

Toda začuje
naj ga še huje.

Če si utekla,
žival, iz pëkla,
pa te odvrni

1300

ta znak, ki črni
je v strah globini!

Že spenja se in dlako ščetini.

Zavrženo bitje!

Ti li očit je?

1305

On Neizrečni,
nikdár Rojeni,

Razliti v luči pravečni,
grešno Prebodeni?

Tam za pečjo se iz spon

1310

pne visoko kakor slon,
ves prostor polni nestvor,
deli v meglene se kroge.

Stoj, ne sezaj pod strop navzgor!

Mojstru lezi takoj pred noge!

1315

To vidiš, da se s teboj ne šalim.

Znaj, s plameni svetimi te zapalim!

Ne zri nikar

v trikrát blesteči se žar!

Ne daj, da čar

1320

te najmočnejši užene!

Mefisto stopi, ko se poleže megla, izza peči, oblečen kakor
potujoč skolast.

Mefisto.

Čemu ta hrup? Kaj hočete od mene?

Faust.

To kodru jedro je tedaj!

Učenec potujoč? Primer, da smeh me sili.

Mefisto.

Gospod učeni, čast se vam priznaj! 1325
Pošteno ste mi zakurili.

Faust.

Kako se zoveš?

Mefisto.

Ni vprašanje to
za kóga, ki besede nima v čislih,
ki, daleč od dozdev, samo
globino bitij meri v mislih. 1330

Faust.

Pri vas, gospodje, običajno
naslov razkriva bistvo tajno,
kar vsakdo le predobro ve,
ko skaza, mušji duh, ležnik vam je ime.
No prav, kdo si tedaj?

Mefisto.

Del one sem moči, 1335
ki vedno zlo želi, pa vedno prav stori.

Faust.

Kaj naj pomeni zagonetni rek?

Mefisto.

Duh sem, ki zanikava vprek!
In po pravici; vse, kar se rodi,
je vredno, da se pogubi; 1340
pa bolje, da nič ne nastaja.
Kar greh, razdevo, zlo do kraja
zatorej zovete ljudje,
to pravi živelj je zamé.

Faust.

Nazivlješ se le del, pa si pred mano cel? 1345

Mefisto.

Resnico govorim: le del.

Dočim se človek, norcev mali zbor,
 rad šteje za celoten tvor,
 sem dela del, ki vse je bil v začetku let,
 temine del, ki luč rodila je na svet, 1350
 ponosno luč, ki rodni noči zdaj
 odreka staro čast, prvotni kraj.
 A vse zaman, naj le stremlje zaslepljena,
 k telesom je prilepljena;
 s teles kipi, jim daje lep pogled, 1355
 telo ustavi jo na poti.
 Tedaj se, če me up ne moti,
 nedolgo pogubi s telesi vred.

Faust.

Zdaj vem za posel tvoj častiti!
 V velikem nič ne smeš gubiti, 1360
 zato pričinjaš v malem vsaj.

Mefisto.

In s tem, seve, ne delam, kdo ve kaj.
 To, kar se ničesu ne vda,
 to nekaj, svet okorni ta,
 že z maršičim sem se ga lotil, 1365
 z valovi ga, z viharji motil,
 s potresi, z ognjem, končno, glej,
 je mir na morju, zemlji kakor prej!
 In pa živalski ta, človeški kleti rod,
 ta se celo ne dá ugnati. 1370
 Kaj že pokopal sem svojati!
 A nova, sveža kri le kroži mu povsod.
 Tako gre dalje, zrojil bi od jeze!
 Iz zraka, vode, zemlje leze
 tisóč kali, naj suh je kraj, 1375
 naj vlažen, vroč, leden — vse rase!
 Ko ne bi bil plamena shranil zase,
 imel sam ne bi prida kaj.

Faust.

Tedaj na ono moč najblažjo,
živó snujočo noč in dan, 1380
prežiš s pestjo ledeno vražjo,
ki zlobno stiska se zaman!
Kaj drugega ukreni mari,
ti kaosa prečudni plod!

Mefisto.

Že prav, da reč se preudari; 1385
prihodnjič več o tem, gospod!
Odhod mi ta krat ni zabranjen?

Faust.

Kaj bi, ko vendar lahko greš.
Za silo sem s teboj seznanjen;
le pridi, kakor znaš in veš. 1390
Tja šini k oknu ali k durim,
in dimnik ti je tudi dan.

Mefisto.

Naj vam povem! Da vunkaj ne odkurim,
mi ondi majhen je zapreček v bran,
na pragu znak, načrtan v môri — 1395

Faust.

Kaj, da te muči pentagram?
Ej, sin peklenški, odgovôri,
če to drži, kako si došel v hram?
Kako je bil tak duh prevarjen?

Mefisto.

Poglejte prav! Ni dobro znak ustvarjen; 1400
v zunanjem kotu, kakor vidiš, lik
se v črtah je premalo strnil.

Faust.

Lepó je to slučaj obrnil!
In zdaj si torej moj jetnik?
Nenadoma je to uspelo! 1405

Mefisto.

Nič ni zapazil pes, ko je preskočil zdelo,
a zdaj je stvar drugačna vam;
hudiču ni mogoče kam.

Faust.

Zakaj skoz okno ne iz hiše?

Mefisto.

Hudičem in pošastim zakon piše: 1410
Kjer se priplazi kdo, vun mora istotam.
Dohod je prost, odhod nas devlje v služne spone.

Faust.

I pèkel sam ima zakone?
Lepó je to, pogodbe sklepati,
gospodje, z vami se dajo takisto? 1415

Mefisto.

Kar rečemo, to boš užival čisto,
ne smemo nič uščepati.
A tega ni brž razložiti,
prihodnjič doženiva to ;
zdaj prosim vdano in lepó, 1420
da me izvoliš odpustiti.

Faust.

Pa za trenutek vendar še postoj,
z novico dobro me utoli.

Mefisto.

Zdaj me izpusti! Vrnem se takoj;
potem vprašuj o čemerkoli. 1425

Faust.

Nič nisem bil ti na peté,
iz rade volje šel si v ječo.
Hudiča drži, kdor ga že!
Težkó, da bi zatel še drugič tako srečo.

Mefisto.

Za družbo tudi, ako prija ti, 1430
ostanem tu, pa le pogojno:
če dolgčas smem ubijati
z umetnostmi ti svojimi dostojno.

Faust.

To smeš, to lahko prost ravnaš;
da le prikupno jih podaš. 1435

Mefisto.

Prijatelj, ura ta obeta
ti več razkošja, nego znaš
o njem v puščobi vsega leta.
To, kar duhovi zapojo ti,
kar slik prelestnih prineso ti, 1440
ni čar nemara gluh in suh.
Tvoj vonj se tudi bo naslajal,
potem še grlo boš napajal,
nato se razigra ti duh.
Priprav za to ni treba mi, 1445
že smo vsi skupaj, zbor, prični!

Duhovi.

Zgoraj se črni
strop nam odgrni!
Lepše, mileje
naj se zasjeje 1450
nébes skoz hram!
V dalje neznane
mrakov spej jata!
Zvezde bolj vžgane,
solнца bolj zlata 1455
sijejo nam.
Bitij iz raja
mimo prihaja,

rahlo se ziblje	
dušna lepota,	1460
k njej se nagiblje	
željna mehkota;	
s traki ovila	
so oblačila	
dalj brez števila,	1465
lope takisto,	
ki v njih presrečno	
srce se veže	
s srcem za večno.	
Lopa in lopa!	1470
Vitice sveže!	
Siloma stopa	
skozi stiskalo	
grozdja nemalo,	
vino v potokih	1475
pljuska in dere,	
kamene pere	
drage stotere,	
puščajo viri	
gorska okrožja,	1480
v jezera širi	
tok se krog znožja	
zelenih gričev.	
Jata pa ptičev	
rádost si pije,	1485
k solncu se vije,	
plove na kraje,	
kjer se ostrovi	
svetli gibaje	
pno nad valovi,	1490
koder med zbori	
petje se ori,	

rod na livadi
 suče se mladi
 ter se razhaja 1495
 s kraja do kraja.
 Tolpa jih pleže
 vkreber na skale,
 druga tam reže
 jezerske vale, 1500
 tretja se spenja;
 vsi do življenja,
 vsi do brezmejnih
 zvezd blagodejnih,
 blaženih slik. 1505

Mefisto.

Že spi! Prav, zračni vi mladiči mili!
 Zvestó ste v sen ga zatopili!
 Za ta koncert ostanem vaš dolžnik.
 Možak še nisi tak, da bi pridržal vraga!
 Pričarajte mu sanjska čuda blaga, 1510
 pogreznite ga v zmame glob;
 vendâr, da čar razkoljem tega praga,
 podganji potrebujem zob.
 Ni treba dolgo se rotiti,
 tam ena že škrablja in zdajci mora priti. 1515
 Stenic in žab, podgan in miši,
 uši in muh gospod najviši
 veli ti, da pristopiš skoro
 in da na pragu zgloješ moro,
 ko ji porósi z oljem znak -- 1520
 že skok te nosi brzokrak!
 Na delo brž! Tam spredaj ost razdrôbi
 na robu, ki drži me v sobi.
 Še en ugriz in čar bo zmlet. —
 Zdaj, Fauste, sanjaj še, dokler ne pridem spet! 1525

Faust (zbujen).

Sem li ukanjen spet nemilo?
Tako se gnet duhov izgublja ves,
da vraga mi legalo je slepilo
in da mi je utekel pes?

Studijska soba.

Faust. Mefisto.

Faust.

Kdo trka? Noter! Kdo je spet pred vrati? 1530

Mefisto.

Jaz.

Faust.

Noter!

Mefisto.

Trikrat moraš me pozvati.

Faust.

Pa noter!

Mefisto.

Tak mi godiš prav.

Drug z drugim, upam, se pobrati;
ker muhe ti želim pregnati,
 stojim kot plemič tu bahav. 1535
Zlat rob krasi odelo rdeče,
iz svile plašček je strčeče,
pero sem vtaknil za klobuk,
dolga, šiljasta meč visi ob meni,
in tak ti dajem svēt in uk, 1540
tako se tudi ti odeni,
da odbrzdan, odtvezen vsaj
spoznaš, kaj je življenja slaj.

Faust.

V odelu vsakem čut me bo moril
tesnobe zemeljske vsakdanje. 1545

Prestar sem že za zgolj igranje,
premlad, da bi brez želje bil.

Kaj neki predme svet pokladaj?

Odreka se! In stradaj, stradaj!

To spev je večni, ki zveni

1550

na svetu vsakomur glasno,

ki hripav ga vse žive dni

vsak hip nam poje na uho.

Le vzgrožen se zarana zbujam vnov,

solzé bi plakal zagrenjene,

1555

da vidim dan, ki želje tek njegov

mi ne izpolni ene, niti ene,

ki zadirljiv celo želja

veselih manjša slutnjo vsako,

stvarjanje bodrega srcá

1560

ovira s tisočero spako.

Pa tudi, ko se zgrne mrak teman,

na posteljo se zgrudim plašen;

i tákrat ni mi pokoj dan,

vem, da me sen bo vzburjal strašen.

1565

Ta bog, ki v prsih mi živi,

do dna pretresa mi notranjost,

ta, ki živi nad mojimi močmi,

ne giblje mi ničesar v vnanjost;

od bitja teže sem tedaj potr

1570

in smrt je slast, življenje mi je črt.

Mefisto.

Todà docela mil ni gost nikoli smrt.

Faust.

O blažen, komur v slavi okrog senec

ovije lovorov krvavi venec,

kogàr po plesa divjem létu

1575

zatne v objemu pri dekletu!

O, da pred višnjega duha se moč
brezduh, vzradoščen nisem zgrudil!

Mefisto.

In vendarle je nekdo tisto noč
izpiti rjavi sok zamudil.

1580

Faust.

Vohunstva se ti hoče zdajpazdaj.

Mefisto.

Vseveden nisem, vem pa vendar marsikaj.

Faust.

Če me iz strahovite gneče
potegnil sladkoznan je zvok,
ukanil to z odzivom sreče,
kar čutil sem nekoč otrok:

1585

Preklinjam, kar mi dušo mami
z varljivostjo obsen, slepil
in jo drži v tej žalni jami
z vezmi laži, laskavih sil!

1590

Preklinjam mnenje samoljubno,
ki vanje duh se vpleta sam!

Prikazen kolnem, ki pogubno
nam sili k čutom polna zmam!

Preklinjam, kar nas v sanjah zvaja,
ime nesmrtno, čast zaslug,

1595

vse, kar naš kot posest obaja,
kot žena, dete, hlapec, plug!

Preklinjam mamon, če z zakladi
na smel nas izpodbuja čin,

1600

če k pusti praznični nasladi
pred nas polaga kup blazin!

Preklinjam trte sladko mero!

In ljubav, milostno brez mej!

Preklinjam up! Preklinjam vero!

1605

In potrpljivost prej in slej!

Zbor duhov (neviden).

Gorje!

Razrušil si svet
prelepi namah
z mogočno pestjo; 1610

tre, grudi se v prah!
Polbog razbil mu je mičnost!

Mi v ničnost
tja nosimo razvaline
in dičnost 1615
gledamo zdrobljeno tožni.

Ti sinóv
zemljé velmožni,
lepši, nov
svet si zgradi, 1620

osnuj si v srcu temelj njegov!

Bistrogled nové
se loti
življenske poti,
in spevi mladi 1625
zopet vzkipe!

Mefisto.

To so le moji
mali roji.

Sničavi bodré na veselo
žitje in delo! 1630

Širni te svet

vabijo zret

iz pušče tega kraja,

kjer čut in sok zastaja.

Z bolestjo se nehàj igrati, 1635

ki kakor jastreb žre ti bitja dni;
najslabša družba ti daje spoznati,
da človek človek si z ljudmi.

A tak namen ni moj,
da moral v svojat bi pasti. 1640
Nisem velikaš po časti;
a če hotel bi z menoj
skoz življenje hoditi družen,
sem ti zdajci rad uslužen,
ko v rokó mi udariš. 1645
Zvest sem tvoj tovariš
in če ti je všeč,
ti grem kot sluga, hlapec streč!

Faust.

In kaj nasprotno mene bi vezalo?

Mefisto.

Za to še zdaj ni take sile baš. 1650

Faust.

Ne, ne! Hudič je samopaš
in ne stori za božjo hvalo,
kar morda v prid bi bilo naš.
Izreci točno svoj pogoj;
tak sluga spravi v dom nevarnost koj. 1655

Mefisto.

Tu bodem služil ti kar najzvesteje,
ubijal, mučil se na tvoj ukaz;
ko snideva se tam pozneje,
veleval ti bom isto jaz.

Faust.

Za tam pač malo mar je meni; 1660
najprej sedanji svet razdeni,
in potlej drugi rôdi se.
Iz zemlje té veselje moje klije
in solnce to bolesti moji sije;
kedâr se mi oboje skrije, 1665
kar hoče, more, zgôdi se.

Ne pravi, ali se v bodoče
še ljubijo in še črté
in ali tam je res mogoče
okrožje zgornje, spodnje kje.

1670

Mefisto.

V tem zmislu zvezo lahko skleneš.
Umetnosti lepé, če z mano kreneš,
vesel boš gledal dan na dan.
Podam ti, česar videl ni zemljan.

Faust.

Kaj hočeš, vrag ubogi, dati?
Je li človeškega duha polet zaznati
utegnil tvoje vrste kdo?

1675

Imaš li jed, ki ne izda? Zlato,
ki kakor živo se srebro
ti razpusti na dlani in zbeži?

1680

In igro, kjer dobička ni?
Dekle, ki se ob meni v last
z očmi sosedu nudi že sebična?

Časti nebeškolepo slast,
ki mine, meteoru slična?

1685

Sad, neutrgan še, pokaži gnil,
drevesa slednji dan v zelenju svežem!

Mefisto.

Ni strah me takih naročil,
z zakladi takimi postrežem.

A čas, prijatelj, pride tudi tak,
ko v miru bi dobrote rad užival.

1690

Faust.

Če bi v sladkoti kdaj, v mehkoti len počival,
po meni bodi hipec vsak!

Če oslepariš me z laskanjem,
da bi se milil sam s seboj,

1695

če me prevariš z uživanjem,
naj tisti dan bo zadnji moj!
Si li voljan?

Mefisto.

Voljan!

Faust.

Ti moj, jaz tvoj!

Če hipu dem le v uri eni:
Postoj, ko si tako krasan! 1700
tedaj v vezi me précej vkleni,
in rad se pogubim vkovan!
Tedaj mrtvaški zvon zapoj mi,
a ti si službe prost tedaj;
kazalec padi, ura stoj mi, 1705
tedaj se zame čas končaj!

Mefisto.

Pomisli prav! To se pri nas ne zabi.

Faust.

Pravica v tem ti gre povsem;
prevzel se nisem v misli grešnoslabi.
Naj bom kjerkoli, hlapec sem, 1710
kaj to, če tvoj, če v drugi rabi.

Mefisto.

Vršil še danes v doktorskih gosteh
bom posel, ki mi naložen je.
Le nekaj še! — Za smrt in za življenje
vrstic dveh prosim ali treh. 1715

Faust.

Pedant! Za pismo tudi terjaš me?
Moža li ne poznaš, besede moške ne?
Ni li dovolj, da tek bo mojih let
ravnala moč besede izrečene?
Ne treska li naprej v vseh tokih svet, 1720
obljuba pa drži naj mene?

A čut je ta v srcé nam položen;
kdo rad se hoče ga otresti?
Presrečen, kdor je v srcu čist, pošten,
žal ni mu žrtev v duši zvesti!

1725

A popečaten tak, popisan pergamen
to je pošast, ki vse ima jih v pesti.
V peresu mre beseda rada,
samo pečat in usnje vlada.

Kaj hočeš, zlobni duh, v izbir?

1730

Bron, marmor, pergamen, papir?
Naj vzamem li pero, črtalce, dleto?
Karkoli hočeš, vse dobiš.

Mefisto.

Zakaj li précej govoriš
tako pretirano razvneto?
Saj listič vsak mi zadosti.
Samo da s kapljico podpišeš ga krvi.

1735

Faust.

Če ni ti drugih mar skrbi,
velja, naj s spako bo pričeto.

Mefisto.

Kri, to je prav poseben sok.

1740

(Faust mu dá zapis.)

Faust.

Ne boj se, da me izgubiš iz rok!
Željé, ki jih dehtiv razpletam,
so ravno tisto, kar obetam.
Visoko me je gnal napuh;
ob tebi le je prostor moj.
Odbil me véliki je duh,
priroda svet mi skriva svoj.
Pretrgal nit sem misli tudi,
vsa znanost se mi že davno studi.

1745

V globinah čutnosti naj spet in spet 1750
ohlajam strasti žareče svoje;
Skrit v neodstrte še zavoje,
naj slednji čar bo razodet!
Zdajci vrziva v vršenje se let,
spustiva se v hrumeči svet! 1755
Pa naj užitek in bol,
uspeh in srd na pol
se vrstijo, kakor se jim dá;
le neumorno mož ravna.

Mefisto.

Za vas mejé in mere ni. 1760
Če hočete povsod sladkati,
le begoma užitke brati,
vam tekni, kar vas veseli.
Poprimite, pa nič boječi.

Faust.

Saj slišiš, da ne govorim o sreči. 1765
Omamo le želim, prebridek le napoj,
zaljubljen črt in krepčajoč razdvoj.
Srcé, ki želj je vede oproščeno,
se ne zapiraj več nobeni boli;
kar je človeštvu vsemu prideljeno, 1770
globoko bom užival v duši doli,
duha z najvišjim in z najglobljam dičil,
človeštva slast in strast nasé kopičil,
tako svoj jaz v človeštva bit razvijem
in se naposled kakor to razbijem. 1775

Mefisto.

O véruj meni, ki pravečna doba
mi trdi kvas dajè pod zob,
da ga od zíbéli do groba
prebavil ni še človek dosihdob!
In véruj, da vesmir sijajni 1780

le za Boga je zasnovan;
v svetlobi sam prebiva večnotrajni,
nas spravil je iz nje v prepad teman,
in vam le sodi noč in dan.

Faust.

A hočem !

Mefisto.

Dobro, pa vam bodi !

1785

Le nekaj me skrbi za vas :

dolgà umetnost, kratki čas.

Dejal bi, da pouk ne škodi.

Združite morda se s kakim poetom,

da vam služi z misli poletom

1790

in vam na častno teme zbere

vrline dične mnogotere,

sil levjih last,

jelenjih nog hitróst,

krvi taljanske vročo strast

1795

in severa krepkóst !

Naj táko tajnost vam doseže,

ki z veledušjem zlobo veže,

da, ob mladostno moč oprti,

zaljubite se po načrti !

1800

Htel gospoda bi takega sam poznati,

htel mikrokozem bi ga zvati.

Faust.

A kaj sem torej, ako môči mi

človeštva krone ni doseči,

ki so je čuti vsi želeči ?

1805

Mefisto.

Naposled si, kar — ravno si.

V lasulje s kodri se milijonskimi napravljaj,

nogó na kvédre vatelske postavljaj,

ostaneš vendarle, kar si.

Faust.

Zaman sem grabil, tega sem si v svesti, 1810
zaklade vse človeškega duha,
in kadar bom naposled moral sesti,
moči ne bo mi nove v dnu srcá;
ne bom ne više, niti niže,
za las Brezkončnemu ne bliže. 1815

Mefisto.

Vi gledate stvari seveda,
kakòr se vobče zro stvari;
bodiva tanjšega pogleda,
doklèr veselje ne zbeži.
Ni spak! Roké, nogé so tvoje 1820
in glava, r — sta prav tako;
a je li manj to morda moje,
kar sam uživam čvrstó?
Če žrebcev šest ima konjak,
ni moč li moja kónj šestero? 1825
Poganjam jih in pravi sem možak,
kot štel bi šestkrat nog četvero.
Naprej! Zamišljen mi ne stoj
in gladkim pótem v svet z menoj!
Da veš: Kdor v prid presoja vsako stvar, 1830
tak klepec je žival, ki vodi
na suhi pušči duh jo zloben v kolobar,
in sočna paša je krog nje povsodi.

Faust.

A kaj ukreneva?

Mefisto.

No, greva pač na pot.

Kako je to mučilen kot! 1835
Kako se to življenje kliči,
ko zbijaš dolgčas ti, mladiči?
Naj ga rajši tolsti tvoj pajdaš!

Čemu bi mlatil slamo in se mučil!
V najboljšem, kar sploh veš in znaš, 1840
itak ni, da bi jih poučil. —
Pred vrati eden že koraka!

Faust.

Ne maram ga, naj rajši gre.

Mefisto.

Ubogi deček dolgo čaka,
domov brez tolažil ne sme. 1845
Daj, haljo, kapo mi posodi,
to vrla maska bo zamé.

(Preobleče se.)

Zdaj pústi, da me vtipnost vodi!

Četrť le ure pomudim se tod;

v tem času se zravnaj za velekrasni pot! 1850

(Faust odide.)

Mefisto (v dolgi Faustovi halji).

Le zaničuj mi pamet z vedo vred,
ko večje ni moči od ved,
le daj, da lažni duh prevari
še bolj s slepili te in s čari,
tako si že v oblast mi dan. — 1855

Usojen mu je duh posebne čudi,
ki sili vedno dalje nebrzdan;
karkoli svet veselja nudi,
to preskakuje neugnan.

Podil ga bom kot v vihri hudi 1860

skoz puhlo ničnost, v divjo bit;

ceptá, visi naj z vsemi udi,

dehtiv naj čuti jed in pit

pred usti, ko ga nenasitnost grudi;

zaman utešiti bo hotel slast, 1865

in ako ne bi bil se vdal hudiču tudi,

bi moral vendarle v propast!

Nastopi **učenec.**

Učenec.

Ondod šele sem kratek čas
in vdan prihajam zdaj pred vas,
da spoznam se, zmenim z možem malo, 1870
ki vse s častjo mi ga je zvalo.

Mefisto.

Veseli me vljudnosti dokaz!
Móž je dosti, kakršen sem jaz.
Ste li sicèr stopili kam?

Učenec.

Naj, prosim, se zatečem k vam ! 1875
Prihajam voljan in dobrih nad,
ne brez denarja, čil in mlad;
ni me skoro z doma pustila mati;
uk bi hotel s pridom tu dognati.

Mefisto.

To ste na pravem kraju že. 1880

Učenec.

Iskreno, rad bi spet bil drugje :
Zidine te in te dvorane
se zde mi čudno vse neznane.
Pretesni so prostori ti,
zelenja nič in drevja ni, 1885
ves gluh in slep posedam v klopi,
možgani pa so kakor topi.

Mefisto.

To, kakor se navadi kdo.
I materinih prsi ni
izprva dete kaj željnó, 1890
a kmalu slastno se redi.
Tako na grudih učenosti
vam slednji dan bo več radósti.

Učenec.

Vesel ob vratu hočem ji viseti;
a dejte mi, kako je k njej dospeti? 1895

Mefisto.

Predèn se tja napotite:
Katere stroke se lotite?

Učenec.

Učen bi želel vrlo biti
in prav bi hotel presoditi,
kar je v nebesih in v naravi, 1900
spoznati znanost in vesmir.

Mefisto.

To je gotovo pravi tir;
a praznih muh ne imejte v glavi.

Učenec.

Za uk sem z dušo, s telom vžgan;
seve, prostost že htel imeti, 1905
zabave tudi bi bil željan
ob lepih praznikih poleti.

Mefisto.

Rabite čas, nikoli ne počiva;
a red je, ki ga pridobiva.
Najbolje bo, da greste um 1910
bistrit v collegium logicum.
Duha vam ondi vklenejo
in v španske škornje ga denejo,
da bo, razsoden potem do dna,
po misli tiru lezel tja, 1915
ne pa, da bi kot vešča bil
in vprek se klatil in podil.
Vtepo vam v marsikojih dneh,
da, kjer ravnali ste doslej
namah, tako v pijači, v jedeh, 1920

tam ena, dve in tri se šteje.
 Sicèr je z misli tvornico vse
 kakor s kosom, ki tkalec ga tke,
 kjer en stop giblje tisoč natez,
 snovalnice s kraja teko do kraja, 1925
 nevidno nit se z nitjo spaja
 in en mah snuje tisoč zvez.
 Pristopi pa možak-modrak
 in dokaže vam zakon tak:
 Tako je s prvim, z drugim, zato 1930
 je s tretjim, četrtem prav tako;
 in ako prvih ni obeh,
 ne more biti drugih dveh.
 To se med učenci jako hvali,
 a tkalci vendar niso postali. 1935
 Kdor hoče docela kaj živega spoznati,
 izkuša najprej duha izgnati,
 potem sestavine v rokàh drži,
 le žal, da nima dušne vezi.
 Encheiresin naturae kemija de, 1940
 da se roga sama sebi, ne ve.

Učenec.

Baš ne umejem vas docela.

Mefisto.

Pa se bova že še umela,
 ko spoznate, kako se zvaja
 in razreja vse do kraja. 1945

Učenec.

Brni od vsega mi glava tako,
 kakòr bi teklo v njej mlinsko kolo.

Mefisto.

Potem vse drugo popustite
 in metafizike se še lotite!

Globoko razberite z njo, 1950
kar za človeško ni glavó;
kar more v njo in kar ne gre,
za to vam krasno vem ime.

A poluletje to najprej
za red skrbite v stroki vsej. 1955

Pet ur na dan je danih vam;
bodite točno z zvonom tam;
prej vestno se pripravite
in členke vse prebavite,

da bolje vidite nato, 1960

kako uči, kar v knjigi je samo;
a pišite, kakòr na sluh
bi vam govoril Sveti duh!

Učenec.

Ni, da bi drugič rekli tole!
Verjamem, koliko velja; 1965

kar črno kdo na belem ima,
to že odnaša rad iz šole.

Mefisto.

A naj za vašo stroko zvem!

Učenec.

Za pravoslovje se ne morem prav ogreti.

Mefisto.

Preveč vam tega v zlo ne morem šteti. 1970
Sam dobro vem, kako je z ukom tem.

Kakòr bolezenska nezgoda
zakoni, prava vekomaj
od roda dedno gazijo do roda,
iz kraja plazijo se v kraj. 1975

Razum je glup, dobrotà grenka;
gorje ti, da si vnuk kesan!

O pravu, ki ugleda z nami dan,
o tem ni, žal, nikdár pomenka.

Učenec.

Množi mi stud razgovor tak. 1980
O srečen, kdor je vaš dijak!
Rad skoro bi se bogoslovja lotil.

Mefisto.

Ne maram, da bi zlo vas napotil.
O znanosti dejal bi tej,
da je težkó, ne krivih stez hoditi; 1985
obilo skritega je strupa v njej
in od zdravila dá se komaj razločiti.
I tukaj enega samo poslušajte,
na mojstrov uk se dúšajte.
In sploh — besed se mi držite! 1990
Potem skoz duri stanovite
v gotovosti dospete hram.

Učenec.

A pri besedi treba pojma nam.

Mefisto.

Že prav! Le da v skrbah ni človek neprestanih;
zakaj kjer pojmov baš ni danih, 1995
beseda pravočasno pride tam.
Z besedo dá se vrlo býti,
iz njih se dá sestav razviti,
izborna v nje se dá verjeti,
besedi pičica ne dá se vzeti. 2000

Učenec.

Mudim vas, vem, z vprašanji — brez zamere!
A morda še prositi smem,
da o zdravilstvu tudi zvem
krepké besedice katere?
Tri leta, čas je hitrobeg 2005
in, Bog, učenju tak obseg.
Če dobi le migljaj človek tu,
si dalje že kako pomaga.

Mefisto (zase).

Sit pustega sem že glasu,
igrati se mi hoče vraga. 2010

(Glasno.) Zdravilstva bistvo se lehkó presodi;
spoznate veliki in mali svet,
pa, kakor Bog ukrene, bodi
naposled spet.

Kaj znanstveno okrog iztikate zaman, 2015
samo kar more, nauči se vsak;
a kdor zatne trenutek dan,
ta pravi je možak.

Še dokaj zale ste rasti
in menda ne brez drzne čudi; 2020
če si zaupate samí,
vam bodo druge duše tudi.

Prav treba zlasti ženskam streči;
tako se tisočerno jok
in večni stok 2025

lehkó jim z ene točke leči;
če količkaj ste častni še,
imate jih pod košem vse.

Naslov naj v prvi vrsti jo uveri,
da vaša spretnost kos je drugim več; 2030
v pozdrav posežete po stvarci mnogoteri,
ki jih kdo drug je mnogo let želéč,
potipljete ji vešči drobno žilo,
oči ognjenozvitih, z rahlo silo
objamete ji vitki bok, 2035
je li životec prav širok.

Učenec.

To je že bolje, to! Spozna se, kje in kaj.

Mefisto.

Siv, ljubček, teoriji je značaj,
življenja zlati drev pa je zelen.

Učenec.

Rotim se vam, to vse je kakor sen. 2040
Smem li kdaj drugič vam nadležen biti,
do dna modrost poslušat vašo priti?

Mefisto.

Rad služim, s čimer vem in znam.

Učenec.

Spominsko knjigo še vam dam,
ne morem prej se posloviti z vami. 2045
Ta znak naj ljubav vaša dá mi!

Mefisto.

Zakaj ne! (Zapiše nekaj in mu vrne knjigo.)

Učenec (čita).

Eritis sicut Deus, scientes bonum et malum. *in hoste v. hys*

(Spoštljivo zapre knjigo in se poslovi.)

Mefisto.

Le slušaj rek, ravnaj po kači, strini se moji,
gotovo bo še strah te ob bogoličnosti svoji! 2050

Faust nastopi.

Faust.

Kam kreneva sedaj?

Mefisto.

Kamòr ti prija, grem.

Med mali svet, med véliki potem.

Kako ti bo tečaj zabaven,

kako ga v prid presmučeš zraven!

Faust.

A ko tako sem dolgo Brad,
lehkotnih ne poznam navad.

2055

Ne more poizkus uspeti;

znal nisem nikdar s svetom prav živeti,

premajhen se ob drugih zdim;

zadrege se ne iznebim.

2060

Mefisto.

Prijatelj, to se mora brž unesti;
čim si zaupaš sam, se veš obenem vesti.

Faust.

Kako se v svet obrneva?
Kje voz in konj, kje hlapec čaka?

Mefisto.

Edino plašč razgrneva, 2065
ponese naju preko zraka.
A zvežnja težkega s seboj
na let ne jemlji smeli svoj.
Drobič gorečega samo napravim hlapa,
s tal hitro naju dvigne sapa. 2070
Če sva lehkà, gre kvišku brez zaprek;
čestitam ti za dni življenskih novi tek.

Auerbachova klet v Lipskem.

Šest veselih pivcev.

Frosch.

Kaj? Nič grohota? Nič pijače?
Vrag vas potiplji, če ni drugače!
Žedite kakor zmočen snop, 2075
sicèr buhtite gor pod strop.

Brander.

Kaj boš, ko si nocoj tak pust oslič,
ne veš nič gluposti, svinjarstev nič.

Frosch (mu razlije kozarec vina črez glavo).
Oboje ná!

Brander.

Pujs dvojni ti!

Frosch.

Saj hočete, da sem, samí! 2080

Siebel.

Kdor dela zgago, vun takoj!
Pij, duša, vpij in drug za drugim poj!
Hej! Hola! Ho!

Altmayer.

Gorje, če ni pomoči!
Bombaž v uho! Sicèr mi mrena poči.

Siebel.

Šele, ko ves grmi obok, 2085
se čuti prav osnovni basov zvok.

Frosch.

Tako je prav! Vun z njim, kdor šteje kaj za zlo!
A! Tara lara da!

Altmayer.

A! Tara lara da!

Frosch.

Naprej! Ubrani smo.

(Zapoje.)

Država sveta Rimska ti, 2090
kako da si še cela?

Brander.

Fej, grd napev, političen napev!
Hvalite dan na dan Boga zarána,
da ni vam v skrb država Rimska dana!
Vsaj meni zdi se to zaležen blagodar, 2095
da nisem cesar ali kancelar.
A biti tudi nam ni brez glavé nikoli;
zato naj papež se izvoli.
Saj veste, kakšen mož velja,
kaj ga zvišuje za moža. 2100

Frosch (zapoje).

Švigni kvišku, slavček moj,
ljubici moji pozdrav zapoj!

Siebel.

Nič ljubici! Lehkó si tak pozdrav prihraniš!

Frosch.

Pozdrav ji in poljub! Tegà mi ne zabraniš.

(Zapoje.)

Gor zapah! Opolnoči.

2105

Gor zapah! Tvoj ljubček bdi.

Dol zapah! Ko vstane dan.

Siebel.

Le daj, le čast ji poj in hvali jo glasan!

Svoj čas se ti porogam v zóbe.

Ukanila me je, s teboj ne bo narobe.

2110

Malik jo sam za ljubico imej!

Ta na razpotju kje naj z njo šepeče;

star kozel, ko zapušča Klek, odslej

naj v diru še ji lahko noč mekeče!

Predober iz krvi, mesa je vsak

2115

za to deklino poštenjak.

Pozdrava njej ne maram čuti,

le če ji okna je razsuti!

Brander (udari ob mizo).

Pozor! Pozor! In mir tačas!

Gospôda zna, da vem živeti;

2120

zaljubljenca sta dva pri vas,

in njima, šega veže nas,

za lahko noč je treba kaj zapeti.

Napev docela nov! Pozor!

In h koncu ves pritisni zbor!

2125

(Zapoje.)

Podgana v kleti je masti

dokaj snedla, dosti masla,

kakor doktor Luther njega dni

trebušek lep napasla.

Nastavi dekla strup ji v jed; 2130
pa ji je bil pretesen svet,
kot bila bi v njej ljubezen.

Zbor (vriskaje).

Kot bila bi v njej ljubezen.

Brander.

Okrog in vun je drla v tek,
črepala v slednji mlaki, 2135
praskala, grizla v hiši vprek,
a zaman naponi taki;
od zone je skakala s tal,
imela brž dosti je žival,
kot bila bi v njej ljubezen. 2140

Zbor.

Kot bila bi v njej ljubezen.

Brander.

Plašna na kuhinjski je tlak
o belém dnevi prisopla,
zdrhtela tam in padla vznak
in gagala in hropla. 2145

Smejala se je dekla: Hej!
Že piska, précej bo po njej,
kot bila bi v njej ljubezen.

Zbor.

Kot bila bi v njej ljubezen.

Siebel.

Kako to prija glupcem glupim! 2150
Gotovo mi je prava reč,
kako podgane naj zastrupim!

Brander.

Je li, podgane so ti všeč?

Altmayer.

Trebušni plešec ta pijani!

Nesreča ga kroti, meči;
mendà otekli se podgani
sam sebi že podoben zdi. 2155

Faust in Mefisto.

Mefisto.

Imel sem to za prvo službo,
da spravim te v veselo družbo.
Spoznav, kako živi lehkó ta rod. 2160
Vsak dan praznujejo za god.
Manj tečen nego sebi všečen
vsak suče v tesnem krogu se navad,
kakòr se z repom maček mlad.
Če glava ne boli, je srečen 2165
in drugih mu skrbi ni mar,
da le posoja še krčmar.

Brander.

Prišla ta dva sta s potovanja,
to že posebnost priča njiju vnanja;
ne uro nista tukaj še. 2170

Frosch.

Res, dobro govoriš! Da, Lipsko je nad vse!
Pariz je mali to in lika svoje ljudi.

Siebel.

Za kóga čislaš tujca tu?

Frosch.

Le pusti me! Ob čaši kaplje čiste
bom jima lahko iz nosu 2175
kot mlečni zob otroku pipal gliste.
Na dober stan zunanost kaže vsa,
ponosna in nezadovoljna sta.

Brander.

Kričaća sejemska, bi stavil!

Altmayer.

Mordà.

2180

Frosch.

Le stoj, navijem ju!

Mefisto (Faustu).

O vragu nimajo sledu,
in če bi jih za grlo davil.

Faust.

Pozdrav, gospodje vi!

Siebel.

V zahvalo lep odzdrav!

(Potihoma, gledaje Mefista po strani.)

Kaj? Ni li duša ta šepàv?

Mefisto.

Dovolite li nama k vam prisesti?

2185

Naj dobro kapljico, ki v kleti ni je tej,
vesela družba nadomesti.

Altmayer.

Razvajeni ste pač precèj.

Frosch.

Gotovo Rippach sta kesnó pustila?

Sta li večerjat šla h gospodu Hanzu tja?

2190

Mefisto.

Nocoj sva mimo njega šla;
ondan pa nekaj z njim sva se menila.
O stričnikih je svojih dosti pravil,
naposled vas lepó vse skupaj je pozdravil.

(Se prikloni Froschu.)

Altmayer (potihoma).

Izkupil si! Ta zna!

Siebel.

Navihanec pretkan!

2195

Frosch.

Le čakaj, skoro bo ugnan!

Mefisto.

Če se ne motim, v zboru prej
popevali ste vrlo točno?

Z oboka v kleti mora tej
grmeti petje res mogočno!

2200

Frosch.

Ste li nemara glasbenik?

Mefisto.

O ne! Slabotna moč, a velik mi je mik.

Altmayer.

Zapojte kaj!

Mefisto.

Vse, kar je vaš zahtevek.

Siebel.

Pa spev naj res bo tudi nov!

Mefisto.

Iz Španske sva šele prišla domov,
dežele krasne vina in popevek.

2205

(Zapoje.)

Bil kralj nekje je davno,
ki bolhača je imel —

Frosch.

Bolhača! Ali ste umeli pač?

Kaj čeden je tak gost domač.

2210

Mefisto (pojoč).

Bil kralj nekje je davno,
ki bolhača je imel;
ni ljubil ga malo ravno,
kar za sina ga je štel.

Poklical je krojača,
pristopil je krojač:

2215

„Plašč stori za bolhača,
ureži kroj mu hlač!“

Brander.

Krojaču pa zabičite, naj meri
natanko, če mu vrat je ljub, 2220
in pazi naj, da kakih gub
ne vdela hlačnici kateri!

Mefisto.

In v žamet je in v svilo
naposled bil odet,
pa imel trakóv obilo 2225
in tudi križ pripet.

Minister bil je hkrati
in je nosil red zvezdát.
Bil vsak je tudi med brati
na dvoru mož bahát. 2230

Pa grizli so gospode,
gospe napadali,
kraljico so brez škode
in hišno zbadali,
nihčè ni smel jih tretí, 2235
ne praskati tačas.

A mi jih smemo mleti,
če eden pikne nas.

Zbor (vriskaje).

A mi jih smemo mleti,
če eden pikne nas. 2240

Frosch.

Dobro! Dobro! Prelepó!

Siebel.

Naj z bolho vsako bo tako!

Brander.

Prste v ščep in po njih takoj!

Altmayer.

Bog živi svobodo in vinski napoj!

Mefisto.

S kozarcem bi na čast svobodi htel zapeti, 2245
da vaša vina so le malo boljša v kleti.

Siebel.

Tegà ne maramo trpeti!

Mefisto.

Krčmar bi se pritožil, se bojim;
sicèr postregel gostom častnim
s pridelkom rad bi samolastnim. 2250

Siebel.

To jemljem nase! Semkaj z njim.

Frosch.

Če daste dobrega, dobite zanj pohvalo.
Pokušenj pa nikar premalo;
če že sodnika naj igram,
naj tudi gobec poln imam. 2255

Altmayer (tiho).

Od Rene, mislim, sta gospoda.

Mefisto.

Je li kak sveder kje?

Brander.

Kaj naj se z njim zgodi?

Saj vendar nimate pred vrati soda?

Altmayer.

Krčmarjev košek zad z orodjem tam stoji.

Mefisto (vzame sveder; Froschu).

Kaj, dejte, vas je piti želja? 2260

Frosch.

Je li tako raznolik vaš napoj?

Mefisto.

Kar kdo želi, dobi takoj.

Altmayer (Froschu).

Aha! Že ustnice si ližeš od veselja.

Frosch.

Prav! Če voliti smem, htel renskega bi vina.
Dari vsekdar deli najboljše domovina.

2265

Mefisto

(izvrta tam, kjer sedi Frosch, luknjo v mizni rob).

Še voska dajte sèm, da naredim zamaške!

Altmayer.

Oh, to igrače so glumaške.

Mefisto (Branderju).

In vi?

Brander.

Šampanjca bi pokal
in peniti se mora s tal.

(Mefisto vrta; eden izmed družbe je v tem naredil voščene
zamaške in zataknil luknje.)

Odveč ni vselej tuja šara,
reč dobra daleč je večkrat.

2270

Res pristen nemški mož Francozov nič ne mara,
todà njih vinca pije rad.

Siebel (ko se Mefisto bliža njegovemu prostoru).

Priznavam, kislice ne maram jaz.

Slaščico pristno rad bi vlekel.

2275

Mefisto (vrtaje).

Takoj vam bo tokajec tekel.

Altmayer.

Gospóda, glejta mi v obraz!
Za bebce, vidim, nas imata dosti.

Mefisto.

Ej! Ej! To s takimi bi gosti
se spletlo v malo drag prepir.

2280

Le brž! Povejte brez ovir!
S katerim vinom naj postrežem?

Altmayer.

S katerimkoli! Pa bo mir!

(Ko so vse luknje izvrtane in zamašene.)

Mefisto (s čudnimi okreti).

Trs nosi grozd premnog,
mrkač je dolgih rog! 2285
Sok polje v vinu, les je trta;
i miza dá vino, če se navrta.
Globok pogled v prirode hram!
Verujte, tu je čudo vam!

Z zatiči vun, uživajte! 2290

Vsi

(ko potegnejo čepe iz lukenj in jim priteko zaželeni vina v čaše).

O vrelci, ne počivajte!

Mefisto.

Pazite pa in ne razlivajte!

(Pijo obnovljeno.)

Vsi (pojoč).

Tako nam je nesramno vseč
kakòr petsto prasicam!

Mefisto.

Prostó je ljudstvo, glejte, kakšna slast! 2295

Faust.

Najbolje bo, če jih ostavim.

Mefisto.

Le pazi, zdaj šele živinska strast
pokaže se z odičjem pravim.

Siebel

(pije neoprezno, vino steče na tla in se izpremeni v plamen).

Gorim! Pomoč! Peklò gori!

Mefisto (zagovarjaje plamen).

Miruj, prijazni živelj ti! 2300

(Družbi.)

Za zdaj nekoliko le kapelj vic je bilo.

Siebel.

Kaj bodi to? Stoj! Šilo za ognjilo!

Mendà ne veste, kdo smo mi.

Frosch.

Tako ni treba drugič vam početi!

Altmayer.

Dejal bi, naj se v lag potoči odondod. 2305

Siebel.

Kaj? Da uganjali, gospod,
bi svoje križekraže v kleti?

Mefisto.

Mir, stari sod!

Siebel.

Metlišče ti!

Da zmerjal bi? Le nič ne skrbi!

Brander.

Dobiš jih z batino po grbi. 2310

Altmayer

(izdere čep iz mize; ogenj mu švigne naproti).

Gorim! Gorim!

Siebel.

Glej čarovnij!

Ta krst se zbij in se ubij!

(Potegnejo nože in gredo na Mefista.)

Mefisto (z resnim okretom).

Laž podob in besed
prevrača kraj in red!

Vsi križemsvet!

2315

(Vsi stoje osupli in gledajo drug drugega.)

Altmayer.

Kje sem? Kak diven kraj namah!

Frosch.

Gorice! Je li res?

Siebel.

In grozdje pri rokàh!

Brander.

Pod listjem, glej, zelenojasnim
kak trs! In s kakim grozdom krasnim!

(Prime Siebla za nos; drugi se vzajemno primejo takisto in
dvignejo nože.)

Mefisto (kakor prej).

Izpusti, zmota, vez oči!

2320

Tako, da veste, vrag se šali!

(Izgine s Faustom; pivci vsaksebi.)

Siebel.

Kaj je?

Altmayer.

Kaj?

Frosch.

Je li tvoj nos, kali?

Brander (Sieblu).

In tvoj še v roki mi čepi!

Altmayer.

Vsak ud mi streslo je z udarcem hudim!

Sèm dajte stol, sicèr se zgrudim!

2325

Frosch.

Šment, kaj je bilo to? Kdo ve?

Siebel.

Kje je ta krst? Živ ne odkuri,
samo da ga iztaknem kje!

Altmayer.

Odšel je, to sem videl, skozi duri —
na sodu iz kleti jezdé — —

2330

V nogah leži mi kepa svinca.

(Se obrne proti mizi.)

Spak! Ali še kaj teče vinca?

Siebel.

Vse laž, le videz, čar je bil.

Frosch.

A mislim, vino sem le pil.

Brander.

In kaj je bilo z grozdom tudi?

2335

Altmayer.

Pa reci kdo, da ni resnica s čudi!

Čarovna kuhinja.

Na nizkem ognjišču stoji velik kotel nad ognjem. V soparu, ki se dviga iz njega, se kažejo različne postave. Morska mačka sedi ob kotlu in snemlje pene z njega ter skrbi, da ne prekipi. Morski maček z mladiči sedi poleg nje in se greje. Stene in strop so preprežene s prečudnim čarovniškim pohištvom.

Faust. Mefisto.

Faust.

Preseda čarodejstvo mi nakazno!

Mi li obetaš, da to blazno

divjanje me ozdravi spet?

Naj li nakloni svèt mi baba stara?

2340

Mazaštvo let naj trideset

s hrbtišča spravi mi nemara?

Gorje, če lek ni drug odkrit!

Že nada me je vsa minila.

Ni li priroda, ni li plemenit

2345

izumil duh nobenega krepila?

Mefisto.

Zdaj zopet modro govoriš!

Pač je pomoček tak, da premladiš si zdravje;

todà v drugačni knjigi ga dobiš,
in dokaj čudno je poglavje. 2350

Faust.

Naj ga spoznam.

Mefisto.

Ni zanj zdravnika treba ti,
ne čara, ne denarja tudi:
Začni poljé razgrebati,
kopati ruše ne zamudi,
ohrani sebe in duha, 2355
v prav omejenem krogu bivaj,
jedi samo nemešane uživaj;
z živino sam žival, ne kradeš, ako prst,
ki sam jo žanješ, sam gnojiš najrajši;
to je najboljši lek, da čvrst, 2360
za osemdeset let boš mlajši!

Faust.

Ko bi navajen bil; pa nisem vešč lopati,
da bi jo v roko jel jemati;
ni všeč mi žitja tesnega obroč.

Mefisto.

Pa mora vešča na pomoč. 2365

Faust.

Zakaj li ravno stara baba?
Napoj mi v kotlu sam razgrej!

Mefisto.

Ta bi pa res ne bila slaba!
Mostóv bi tisoč ti postavil prej.
Ne znanje in umetnost zgolj, 2370
potrpnost v prid je tvorju bolj.
Tihoten duh let snuje dolgo vrsto,
le čas naposled kvasu moč dá čvrsto.
In vse, kar mora v táko zmes,

so delci jako čudoviti!
Hudič jih je naučil res,
a sam ne more jih storiti.

2375

(Ugleda živali.)

Glej, ali ni to ličen rod!
Tu dekla! In služabnik tod!

(Živalim.)

Mendà je vešča šla iz hiše?

2380

Živali.

Je ni še;
šla skoz peč
z jedjo si je streč!

Mefisto.

Dokorej pa se poja, mačke?

Živali.

Doklèr ogrevamo si tačke.

2385

Mefisto (Faustu).

Kako se zde ti stvarce male?

Faust.

Omledne, da omlednejših ne znam!

Mefisto.

A jaz najrajši baš imam
pomenek, kakršen je z njimi tale!

(Živalim.)

Povejte vendar, kaj se kuha,
proklete lutke, v kotlu tem?

2390

Živali.

Tenkà bo to beraška juha.

Mefisto.

Pa mnogim strežete ljudem.

Maček (se laskaje približa Faustu).

O, kockaj enkrát,
naj bodem bogat, 2395
če take si volje!
Hudó je z menoj;
če novec bo moj,
mi zdajci bo bolje.

Mefisto.

Kaj ópičnik bi srečen onegavil, 2400
če v loterijo še bi stavil!

(Mlade morske mačice so se doslej igrale z veliko kroglo, ki jo
sedaj privale bliže.)

Maček.

Tu vidiš svet;
gor, dol gre spet
pa v tek po redi;
steklen zvenči, 2405
brž se zdrobi;
nič ni ga v sredi;
tu je bleščeč
in tu še več.
Jaz živ sem, vedi! 2410
Sin ljubi moj,
pri miru stoj!
Umreš, ko mine!
Svet črepne tvoj,
ker je iz gline. 2415

Mefisto.

Kaj s sitom tem?

Maček (seže ponje).

Z njim brž pozvem,
kdo se s tatovi brati.

(Steče k mački, da bi ta pogledala skozi sito.)

Kaj vidiš na dnu?

Poznaš li tatu?

2420

Ne smeš ga izdati.

Mefisto (se približa ognju).

In lonec ta?

Maček in **mačka**.

Bedak do vrhá!

Za lonec ne zna,

za kotel budalo!

2425

Mefisto.

Ne bodi ohol!

Maček.

Zasedi ta stol

in vzemi muhalo!

(Prisili Mefista, da sede.)

Faust

(je ves čas stal pred zrcalom, se mu zdaj bližal, zdaj stopal od njega).

Kaj zrem? Zrcalo čarno to

obličje kaže rajskomilo!

2430

Ljubezen, daj, o daj mi najhitrejšo krilo

in me zanesi v nje nebo!

Oh, ako želja me k zrcalu vleče,

da bliže zrl obraz bi njen,

ga vidim, kakor da je ves meglen! —

2435

Ni ženske slike bolj vabeče!

Tako je ženska lepa res?

In ali mora to telo ležeti

krasoto strinjati mi vseh nebes?

Da je kaj takega na sveti?

2440

Mefisto.

Seveda, ako Bog šest dni se bavi sam

in h koncu „dobro“ pravi sam,

že mora prida kaj uspeti.

Zazdaj dosita se naglej;

dekletce táko dam ti za uteho,

2445

in blažen, kdor kot ženin se ob njej

napoti kdaj pod svojo streho!

(Faust gleda neprestano v zrcalo. Mefisto se zvira na stolu, se igra z muhalom in govori.)

Ondukaj kakor kralj stolujem pravi,

v rokàh je žezlo tu, le krone ni na glavi.

Živali

(ki so se doslej čudno gibale navzkriž, kričaje prineso Mefistu krono).

Usliši prošnjó

2450

pa zlepi s krvjó

nam krono in z znojem!

(Nerodno ravna jo s krono in jo razbijejo na dva kosa, s katerima skačejo po sobi.)

Zgodilo se je!

Vsak sluša in zre,

vsak rima po svojem!

2455

Faust (proti zrcalu).

Gorje! Zblaznim še zdajinzdaj.

Mefisto (kažoč na živali).

Sam vrtoglav bi skoro v zmoti visel.

Živali.

Če prístuje kaj,

če prida je kdaj,

se zove to misel!

2460

Faust (kakor prej).

V osrčju me začinja žgati!

Proč kamorkoli! Proč samo!

Mefisto (sedeč kakor prej).

No, treba jim je vsaj priznati,

da so odkritosrčni pevci to.

(Kotel, na katerega mačka ni pazila, prekipi; nastane velik plamen, ki plasne skozi dimnik. Vešča prileti, grozno kričeč, skozi plamen.)

Vešča.

Vre! Vre! Vre! Vre! 2465

Ti kleta zver! Ti vražje prasè!

Zamuja kotel, veščo žge!

Prokleta vse!

(Ugleda Fausta in Mefista.)

Kdo sta? Kaj sta?

Kaj sta prišla?

2470

Kaj hočeta?

Kaj vama v mar?

V drob vama žar

peklenskih par!

(Dregne z žlico v kotel in brizgne plamen na Fausta, Mefista in živali. Živali zacvilijo.)

Mefisto

(obrne muhalo, ki ga ima v rokah, in tolče z njim po kozarcih in loncih).

Enoj je dvoj!

2475

Tu sok je tvoj!

Tu kup je čaš!

Ko peti znaš,

pa poj, ti gnoj,

to takt je moj!

2480

(Vešča odstopi razljučena in vzgrožena.)

Me li poznaš, ogrodje! Spaka ti!

Poznaš li mojstra in gospoda?

Lehkó, ni treba čakati,

te strem z duhovi mačjega zaroda!

V časteh ni več ti rdeči jopič moj?

2485

Ni znano petelinje več pero ti?

Sem li zakril obraz ti svoj?

Naj imenujem se celo ti?

Vešča.

Oprôsti zli pozdrav, gospod!

Nogé ne vidim konjske tod.

2490

Zakaj ni vranov dveh pri tebi?

Mefisto.

Zazdaj izmuzneš se tako;

zakaj seveda dolgo je zelo,

kar zadnjikrat sva šla vsaksebi.

In od prosvete, ki ves liže svet,

2495

hudič je tudi prizadet;

ni zreti severne prikazni več njegove;

kje vidiš parklje, rep, rogove?

Nogó seve, ki ni mi bivati brez nje,

ljudem bi kazal s pridom slabim;

2500

pa kakor marsikak mlad mož izdavna že
ponarejena meča rabim.

Vešča (plešoč).

Um peša, čut se meša moj,

ko spet je plemič satan pred menoj!

Mefisto.

Čuj, baba, s tem imenom stoj!

2505

Vešča.

Zakaj li? Ali vas jezi?

Mefisto.

Že davno so med bajke ga vpisali;

ljudem pa ni nič bolje, ko ga ni,

zlodeja so prosti, zlodejci so ostali.

Najbolje, če odslej gospod baron mi deš;

2510

i jaz sem kavalir takisto kakor drugi.

Krvi sem plemenite, kakor veš,

in tale grb, glej, nosim po zaslugi!

(Se nedostojno okrene.)

Veščča (grohotoma).

Ha! Ha! To je po vašem prav!

In kakor vselej kljukec ste norčāv!

2515

Mefisto (Faustu).

Prijatelj, dobro pomni to!

Vprek z veščami druguje se tako.

Veščča.

Gospóda, kaj bi rada tu?

Mefisto.

Pošten kozarček znanega soku!

A najstarejšega bi prosil;

2520

čas dvojno moč podaja mu.

Veščča.

Že prav! Steklenko tod imam,

ki z njo se časih posladkam,

in sok ji tudi ni smrdeč;

kozarček vam odtočim rada.

2525

(Potihoma.)

A saj vestè, če ga popije iznenada,

ne živel bi ta mož nì eno uro več.

Mefisto.

Prijatelj mi je ljub, ki ga brez škode pij;

privoščim mu najboljše tvoje leke.

Potegni ris, izusti reke,

2530

do vrha čašo mu nalij!

(Veščča s čudnimi okreti potegne ris in postavi čudne stvari vanj; v tem začno kozarci zveneti, kotli bučati in provzročajo godbo. Naposled prinese veliko knjigo, postavi morske mačke v ris, da ji rabijo za pult in drže plamenico. Potem migne Faustu, naj stopi k njej.)

Faust (Mefistu).

Ne, dej, kaj hočejo te spake?

Okrete blazne, treskepleske take,

prevare najpustejše te
poznam, črtim dosita že.

2535

Mefisto.

Ej, kaj pa še! To je le smešno;
nikar tako ne bodi strog!
Kot vrač, da sok izpiješ njen uspešno,
pač mora z vsemi križikraži v krog!

(Prisili Fausta, da stopi v ris.)

Veščča

(jame z velikim poudarkom deklamirati iz knjige).

Enó, umej, 2540

v deset preštej,

na dve ne glej.

Če tri zravnaš,

si bogataš.

A štiri v kraj! 2545

Pet, šest dodaj

sedmém, osmém,

pa vsem čarém

je konec s tem.

Devet je ena, 2550

deset nobena,

in taka več je enkratena.

Faust.

Dejal bi, da se starki blede.

Mefisto.

Še dolgo ni kraj svoje vede,
te v knjigi je do konca vse preveč; 2555

potratil že sem časa z njo na kupe;

opreka bistvena namrèč

ostane tajnostna za modre in za glupe.

Umetnost stara je in mlada.

Bilà je širiti navada 2560

vseh let s tri ena, z ena tri
resnice ne, pač pa laži.
Uče in kvasijo lehkó,
kdo naj s prismodami se trudi?
Rad méni, kadar le besede sliši kdo, 2565
da vendar treba kaj mu misliti je tudi.

Vešča (nadaljevaje).

Zastrta v noč
je vede moč,
nikjer je ne poznajo!
Kdor mislec ni, 2570
ta v dar jo dobi
in brez skrbi ima jo.

Faust.

Kaj kvasi? Glava se takoj
razpoči mi ob tem nestvoru.
Tako je, kakor bi se roj 2575
stotisoč norcev glasil v zboru.

Mefisto.

Dovolj, dovolj, o vrla ti Sibila!
Prinesi svojega krepila
in zvrhoma nalij življenja vir;
prijatelju ne bo na škodo čaša: 2580
S precěj se stopnjami ponaša,
mnog dober je izpil požir.

(Vešča z mnogo ceremonijami natoči napoj v kupo; ko jo Faust
približa ustom, nastane majhen plamen.)

Izprazni kupo! Zagori
takoј ti v srcu slast ognjena.
Če si s hudičem ti in ti, 2585
pokaj bi plašil se plamena?

(Vešča razdere ris. Faust stopi iz njega.)

Zdaj vun! Počivati ne smeš.

Vešča.

Požir vam tekni, kar je moči!

Mefisto (vešči).

Če naj postrežem ti kako, saj veš,
prositi smeš v Valpurgini le noči.

2590

Vešča.

Tu spev je še! Poseben mu je vpliv
in časih vam utegne služen biti.

Mefisto (Faustu).

Daj, da te vodim, toda hiti!

Vsekakor moraš se potiti,

da šine noter, vun moči nalive.

2595

Brezdelnost čislati navadim te kesneje,
in neutegoma spoznaš, vesel brez meje,
kako se giblje ti Kupido, skače živ.

Faust.

Dovoli mi še brž pogled v zrcalu!

Prekrasen bil je ženski tvor!

2600

Mefisto.

Ne, ne! Ugledati utegneš kmalu
telesno žen pred sabo vzor!

(Potihoma.)

Ko v tebi kroži moč ognjena,
ti vsaka ženska bo Helena.

=====
Cesta.

Faust. Marjetica gre mimo.

Faust.

Gospica lepa, morebiti

2605

smem rokó vam in družbo ponuditi?

Marjetica.

Gospica nisem, lepa ne,

domov grem lahko brez družčine.

(Se oprósti in odide.)

Faust.

Za Bóga, dete je lepó !
Nobena druga ni tako ! 2610
Krepoštna je in stidna res,
odrézava pa tudi vmes.
Rdečih ust, lic jasnih teh
ne zabim nikdár v življenja dnehi !
Kako pogled poveša svoj, 2615
se vtisnilo v spomin je moj ;
kako je kratkih besedi,
to v duše dno me veseli !

Mefisto nastopi.

Faust.

Čuj, to dekletce mi premoti !

Mefisto.

Katero ?

Faust.

Ki je mimo šla. 2620

Mefisto.

Kaj, to ? Od farja je na poti,
odvezal jo je vsega zla ;
tik nje sem šinil in njega ;
celo nedolžen je deklíč,
k izpovedi je prišla za nič ; 2625
nimam še oblasti do nje.

Faust.

Nad štirinajst let šteje že.

Mefisto.

Golčič kot Gregor Pridanič.
Vseh je ljubih cvetic željan ta ptič
in misli, da ljubavi ni, 2630
ki ne bi je trgal, ne časti ;
pa vselej taka ni ta stvar.

Faust.

Gospod magister, le nikar
me celó s postavo še ne jézi!
Pogoj je kratkomalo mój:
Če sladka mlada stvar nocoj
ne bo se milila z menojo,
pa opolnoči izbegnem zvezi.

2635

Mefisto.

Pomislite, kako in kaj!
Dni štirinajst mi je treba vsaj,
da priliko le izpazim káko.

2640

Faust.

Da sedem ur miru imam,
tudi bi brez hudiča sam
lehkó zavedel stvarco táko.

Mefisto.

Golčite kakor kak Francoz;
a prosim, ali res ugaja
uživati vam kar od kraja?
Ni tolika slast skozinskoz,
kakòr če v čenče vpletete,
pripravite in zgnetete
navzgor in okrog si punčko v posest,
kot mnoga vlaška uči povest.

2645

2450

Faust.

Imam brez tega dober tek.

Mefisto.

Sedaj brez šal in brez prerek.
Povem vam, dete lepo to
se ne obesi vam kar tako.
Naval se tukaj ne posreči;
zvijačno treba jo zaseči.

2655

Faust.

Od angela mi kaj podaj!

Do nje ležišča me spremljaj!
Zavoj nabavi mi s prsi njen,
ljubezni moji trak s kolen!

Mefisto.

Da vidite, kako vam bolest
ozdravim in odpravim zvest,
ne trenutek se več ne mudiva,
še danes spremim vas v dom, kjer biva.

Faust.

Jo li uzrem? Dobim?

Mefisto.

Še ne!

Nekje bo pri sosedi deklè.
V tem up slasti prihodnje vse
naj v nje ohlapju se razpase,
ko boste tam samí in zase.

Faust.

Greva li k njej?

Mefisto.

Prezgodaj bi šla.

Faust.

Poskrbi za dar, ko pojdem tja! (Odide.)

Mefisto.

Kar précej dar? Lepó! To pojde mu po sreči!
Premnog mi lep je kraj poznat
in marsikak zasut zaklad;
grem gledat, s čim se dá postreči. (Odide.)

=====

V e č e r.

Majhna, snažna soba.

Marjetica

(si plete kite in jih povezuje).

Ne vem, kaj bi, da zvem, odkod
in kdo je danes bil gospod!

Bil videti je prav pošten
in v dobri hiši je vzrejen;
to se lehkó mu je s čela bralo —
pa drzen ne bil bi tako nemalo. (Odide.) 2680

Mefisto. Faust.

Mefisto.

Naprej, korak iztiha, v lag!

Faust (po kratkem molku).

Okreni, prosim, vun korak! 2685

Mefisto (se ogleduje).

Čist dom; ni vsem dekletom tak. (Odide.)

Faust (se ozira).

Pozdravljen, mili, tihi mrak,
ki v tem svetišču tkeš sladak!
Navdaj, ljubezni sladka bol, srcé,
ki z roso nade se živiš kopné! 2690

Kako tu diha čut tihote
in rednosti, pokojnosti!
V tej bedi koliko polnote!
V tej ječi koliko opojnosti!

(Sede na usnjati stol ob postelji.)

Sprejmi me ti, ki že odprtih rok
sprejemal prejšnji rod si v slasti, v boli! 2695

Oh, kolikrat že četa je otrok
visela ob očetnem tem prestoli!
Mordà je dedu velo roko tod
pobožno ljubica, zahvalna toli 2700

Tvoj duh, o dèkle, mi šušti
o rednosti, polnoti sami;
vsak dan po materinsko te uči,
na mizo prt lepó ti zgrinjati veli, 2705
potresati tla s peskom pod nogami.

O ljuba dlan! Bogovska dlan!
V nebeški dom pretvarjaš nizki stan.
In tu! (Odstre zagrinjalo ob postelji.)

Razkošno čuvstvo hipov teh!
Tod bival ur bi brez števila. 2710

Tod angela vrojenega razvila,
priroda, si v lehkotnih sneh.
Tu je ležalo dete, grudi
mu polnila je žitja moč,
tu s tkanjem svetočistim tudi 2715
nastal je božji lik nekoč!

In ti! Kaj v dom te vodi ta?
Kako sem ganjen v dno srcá!
Kaj hočeš tu? Kaj gineš hrepeneč?
Sirotni Faust! Oh, ne poznam te več. 2720

Dehti li tukaj čar sladak?
Prignalo me je uživanje,
in zdaj raztapljam se v ljubezni sanje!
Igra li zračni tlak se z nami vsak?

In ko bi zdajci sèm stopila v stan, 2725
kako kesal bi svoje se pregrehe!
Kako bi majhen velikan
ob nje nogàh iskal utehe.

Mefisto.

Brž! Spodaj, vidim, že prihaja.

Faust.

Proč! Proč! Ne stopim več pred njo. 2730

Mefisto.

Ná skrinjico precèj težkó,
iz drugega sem vzel jo kraja.
Denite jo v omaro kam,

prisezam, da ji pamet zgrudi.
Položil v njo sem stvarc vam, 2735
da bi pridobil drugo tudi.
Sicèr je igra igra, dete dete.

Faust.

Ne vem, smem li?

Mefisto.

Kajpak, da smete.

Se li vam zdi zaklada škoda?
To že dejal bi vaši sli, 2740
naj si prihrani ljube dni
in meni daljnji trud brez ploda.
Ne mislim, da ste baš skopí!
Glavó si praskam, roke manem —

(Postavi skrinjico v omaro in zopet zapre ključanico.)

le brž! Drugam! — 2745
da sladko mlado dete vam
dobim, po volji, želji ganem;
pa gledate,
prav kakor da v učilno sedate,
prav kakor da pred vami sivi sta 2750
fizika, metafizika!
Le proč! — (Odideta.)

Marjetica (s svetiljko).

Zagatno tukaj je tako, (Odpre okno.)
pa zunaj toplih le ni vetrov.
Tako mi je, ne vem, kako — 2755
ko mati bi prišla domov.
Po vsem životu me prešinja strah —
sem pač deklič abotno plah!

(Začne peti, ko se razpravlja.)

To bil je v Tuli kralj starec,
prezvest do groba dnu, 2760

ki ljuba je zlat kozarec
umiraje dala mu.

Nič ni mu dražje bilo,
vsak pir ga je nalil;
okó se mu je rosilo, 2765
ko je iz njega pil.

In ko naj bi se ločil,
preštel je mesta še,
vse dediču izročil,
samo kozarca ne. 2770

Sedel v gosteh je slavnih,
Ob njem zbor vitezov
v dvorani dedov davnih,
tam v gradu tik valov.

Tam stal in pil je starec 2775
življenja zadnji žar
in vrgel sveti kozarec
navzdol v morjá vihar.

Strmèl je nanj, ko nižal
in v glob se je topil. 2780
Oči povésil, zamižal,
ne kaplje ni več izpil.

(Odpri omaro, da bi pospravila vanjo svoja oblačila; zdajci
ugleda skrinjico z lišpom.)

Odkod je skrinjica v omari tej?
Vem, da sem zaklenila prej.
To je prečudno res! Kaj more biti v njej? 2785
Mordà zastava je odkod,
in mati dala je predjem.
Ob trak pripet je ključek tod,
dejala bi, da jo odprem!

Kaj to? Moj Bog! Enakega
ni bilo žive dni še pred menoj!
Nakit! Lehkó nosila takega
gospa vsak praznik bi s seboj.
Kako verižica mi stoj?
Čigav lesket je ta kovani? 2790
2795

(Odiči se z njim in stopi pred zrcalo.)

Oh, da so moji vsaj uhani!
Ves drug je zdajci v njih deklíč.
Kaj hoče lepo vam telo?
To je vse prav in vse lepó,
a drugega ni tudi nič; 2800
časte vas pol iz dobrote.
Za zlatom vre,
po zlatu pne
se vsakdo. Me sirote!

=====
Izprehajališče.

Faust se zamišljen izprehaja. **Mefisto** pristopi.

Mefisto.

Na vsako odbito ljubezen! Pekel naj se ves 2805
izbljuje!
Besed bi hotel, da bi utegnil kleti huje!

Faust.

Kaj je? Čemu tak sič in krič?
Zrl nisem še obraza take vrste!

Mefisto.

Takoj bi dal hudiču se med prste,
ko ne bi bil že sam hudič! 2810

Faust.

Je li ti v glavi kaj narázen?
Pristoja ti, da vpíješ kakor blazen!

Mefisto.

Pomislite, Marjetčin nakit
s seboj je far odnesel zvit! —
Iztakne mati vam darilo, 2815
skrivaj jo brž je groza bilo:
Ta ženska ima pretanek vonj,
v molitvenikih ne vohta zastonj
in vsako stvar oduha doma,
je li ta sveta, posvetna li ta; 2820
pa osledila je nakit,
da z blagoslovom ni oblit.
„Krivično blago“, je rekla, „hči,
omamlja dušo, izpija kri.
Materi božji naj ostane, 2825
zanje nebeške nama dá mane!“
Marjetka šobico napne,
češ, darovano je pač kljusè,
in tisti res ni razuzdan,
ki ga je skril tako pretkan. 2830
Po farja pošlje mati nemudno;
ta komaj zve naključje čudno,
pogled mu bil je všečna paša.
Dejal je: „Tenke ste vesti!
Kdor se premaga, pridobi. 2835
Želodca je dobrega cerkev naša,
dežele cele že je snedla,
pa ni se nikdar preobjedla;
le cerkev, ljubi ženski, resnično
prebavlja i blago krivično.“ 2840

Faust.

To je tako že vobče v prid,
i kralj prebavlja ga in žid.

Mefisto.

Uhane, lančke, spone je zbral,

kakòr beliče bi jemal,
a zahvalil se tolikanj 2845
kot za koš orehov, ne več, ne manj,
obljubil še božji ves blagoslov —
in obet ji ganil je njegov.

Faust.

Marjetka pa?

Mefisto.

Nemirna je,
ne ve, kaj bi in kaj bi ne, 2850
za lišp ji noč in dan je mar,
še bolj pa zanj, čigàr je dar.

Faust.

Žal mi je ljubičinih tug.
Nakit ji brž nabavi drug!
Saj prvi ni bil taka reč. 2855

Mefisto.

Kajpak, igrača vam je vsaka reč!

Faust.

In stori, zvrši, da bo prav!
Sosed se privij lokàv.
Hudič, ne bodi kakor sok
in nakit nabavi naglih rok! 2860

Mefisto.

Gospod, bom, kakor je povelje. (Faust odide.)
Zaljubljen trap požene tak,
da ljubici stori veselje,
vam solnce, mesec in vse zvezde v zrak. (Odide.)

=====
Sosedina hiša.

Marta (sama).

Bog odpusti, mož ti ljubi moj, 2865
ravnal pa nisi prav z menoj! —

Med svet je krenil lahkoživ
in mi samici šel v pustiv.
Pač res, da nisem ga žalila,
Bog ve, srčno sem ga ljubila. (Zaplaka.)
Morda je mrtev! — Božji Krist! — —
Hotela vsaj bi smrtni list!

2870

Marjetica pride.

Marjetica.

Gospa!

Marta.

Marjetica, kaj pa?

Marjetica.

Opletajo se mi kolena!
Spet skrinjica črnólesena
v omaro taka je prišla,
in lišp je v njej tako bogat,
še dražji nego prvikrat.

2875

Marta.

Ne da bi materi kaj rekla;
ta spet k izpovedi bi tekla.

2880

Marjetica.

Oh, glejte le! Oh, glejte še!

Marta (jo nakiti).

O ti presrečno dekelcè!

Marjetica.

Kaj, ko pa ne smem ga nositi,
na cesto, v cerkev ne z njim hoditi.

Marta.

Le k meni dostikrat zahajaj
in devaj lišp skrivàj nasé;
pa ob zrcalu z njim po urico postajaj,
to bo veselje za obe;
povod že pride, praznik tak potem,

2885

da z njim polagoma pokažeš se ljudem, 2890
zdaj lanček, potlej biser še v uho;
saj mati nič ne zve, in če, bo že kako.

Marjetica.

Kdo le je mogel s skrinjicama priti?
Ob sebi to ne more biti! (Nekdo potrka.)
O Bog, je li mati moja tod? 2895

Marta (pogleda skozi linico).

Naprej! — To je neznan gospod.

Mefisto vstopi.

Mefisto.

Prihajam k vama v dom naravnost,
oprôsti se mi ta svojepravnost.
(Spoštljivo odstopi od Marjetice.)
Htel h gospe Schwerdtleinovi sem priti!

Marta.

Prav. To sem jaz. S čim smem služiti? 2900

Mefisto (potihoma).

Sedaj vas poznam, dovolj za tačas;
poset je imeniten pri vas.
Pa oprostita; da vaji motim,
popoldne spet se k vam napotim.

Marta (glasno).

Za vse na svetu! Dete, viž, 2905
gospodu se gospica zdiš.

Marjetica.

Ubožno mlado sem dekle;
o Bog! Gospod, predobri ste;
Nakit ni moj, ki ga imam.

Mefisto.

Oh, saj nakit ni ravno sam; 2910
vsa bit, oko s pogledom živim tem!
Vesel sem, da ostati smem.

Marta.

Pokaj ste prišli? Prav želim —

Mefisto.

Postreči bi hotel vam z boljšim čim!

Pa naj v zamero me to ne spravlja:

2915

Vaš mož je mrtev in vas pozdravlja.

Marta.

Je mrtev? Zvesta duša! Joj!

Mož mrtev! Oh, umrem takoj!

Marjetica.

Oh, naj vas ne konča bolest!

Mefisto.

Začujte žalostno povest!

2920

Marjetica.

Ljubila že ne bom nikoli,

ob izgubi umrla bi od boli.

Mefisto.

Slast mora bol, bol slast imeti.

Marta.

Povejte, kje je pokopan!

Mefisto.

Tam grob ima, kjer tudi sveti

2925

Anton počiva Padovan;

na kraju polnem blagoslova

je hladna postelja njegova.

Marta.

Sicèr ni, kar bi zame bilo?

Mefisto.

Pač, nalog velik in težak:

2930

Nemudno tristo maš je zase prosil milo!

Drugače pa mi žep je prazen vsak.

Marta.

Kaj! Nič na ógled, lišpa nič,

kar spravlja pomočnik si vsak na dno v mošnjič,
kar za spominek vsaj ima 2935
in rajši strada, prosit hodi?

Mefisto.

Iskreno mi je žal, gospa;
denarcev svojih res ni sipal kjersibodi.
I sam se je močno kesal napak
in o nesreči bolj še tožil siromak. 2940

Marjetica.

Oh! Da ljudje nesrečni so tako!
Zadušnih nekaj bom opravila molitev.

Mefisto.

Takoj bi bili vredni za možitev:
Dekletce ste črez moč ljubó.

Marjetica.

Oh ne, sedaj še to ne gre. 2945

Mefisto.

Če ni sprog, vsaj bodi ljubček že.
Najlepši je blagodar na sveti,
v naročju táko stvar imeti.

Marjetica.

To ni v deželi običaj.

Mefisto.

Naj je, naj ni! Lehkó je vsaj. 2950

Marta.

Povejte brž!

Mefisto.

Stal sem ob postelji njegovi,
na gnoju ležal ni bolan,
na gnili slami pa; umiral kot kristjan
in vedel, da peko še hujši ga dolgovi.
„Kako črtim sam sebe!“ je izustil, 2955
„da sem tako obrt in ženo pustil!

Oh, ta spomin mi je moreč.
Ko živ bi še prejel nje oprostilo! —

Marta (jokaje).

Ubožec! Kdaj se je že to zgodilo.

Mefisto.

„A Bog ve, da je sama kriva več“. 2960

Marta.

To laže! Kaj, tik groba še legati!

Mefisto.

Gotovo že je bledel tiste krati,
če količkaj poznam ljudi.
„Ni bilo prilike“, je rekel, „za zijanje,
otroke sem in kruh nabavljaj zanje 2965
in vse, čemur se kruh veli,
pa nisem svojega utegnil v miru jesti.“

Marta.

Tako zvestobe ni, ljubezni bil si v svesti,
otepanja ne dan in noč!

Mefisto.

Kaj še, o tem je mislil na vso moč. 2970
Dejal je: „Ko sem z Malte šel na pot,
sem za ženó in deco molil živo;
nebo je bilo milostivo,
da smo potem zajeli turški brod,
ki vozil sultanove je zaklade. 2975
Za hrabrost vsak je dar prejel,
in, kakor gre, sem tudi jaz nagrade
dobil pošteno merjen del“.

Marta.

E kaj? E kje? Zakopal jo je, kali?

Mefisto.

Kdo ve, kam so vetrovi jo razgnali! 2980
Zavzela se je gospodična zanj,

ko se po Naplu šetal je iztiha;
dobrot mu je storila tolikanj,
da jih do zadnjega je čutil diha.

Marta.

Otrokom tat! Tak malopridnik! 2985
Za vse gorje, trpljenje zlo
se niti zmenil ni brezstidnik!

Mefisto.

Že res! Zdaj mrtev je zato.
Ko bil bi jaz na vašem mesti,
bi leto dni se zanj solzil, 2990
a v tem ogledal se že po drugi duši zvesti.

Marta.

Oh, kakršen je prvi bil,
ne najdem gladkim pótem z drugim znanja!
Bil vam tako ta norček je srčkano glup.
Samo preveč je želel potovanja 2995
in tujih žensk in tujih kup
pa kletih kock nekoliko.

Mefisto.

No, dalo se je že orati,
če vam približno toliko
pregledal je po svoji plati. 3000
Rotim se, če je tak pogoj,
bi menjal prstan z vami koj!

Marta.

O, to ste pač, gospod, laskavi!

Mefisto (zase).

Zdaj čas bo, da končam poset!
Ta še hudiča zgrabi za obet. 3005

(Marjetici.)

Kako srcé pa vaše pravi?

Marjetica.

Kaj mislite, gospod?

Mefisto (zase).

Nedolžni otročaj! (Glasno.)

Zdravstvujta! .

Marjetica.

Zdravi!

Marta.

Oh, še to povejte vsaj!

Imela rada bi pisanje,

kje, kdaj, kako je mož umrl, kje pokopan je. 3010

Od nekdanj že mi rednost je navada,

še v tedniku bi čitala ga rada.

Mefisto.

Kajpak, resnica je po pričah dveh

dokazana na vseh plateh;

drúga imam še gosposkega lika, 3015

tega postavim vam pred sodnika.

Z njim pridem sèm.

Marta.

Pa res, gospod!

Mefisto.

In deklica bo tudi tod? —

Vrl dečko! Bil je marsikje,

z gospodičnami se vesti ve. 3020

Marjetica.

Od srami bi morala se rdeti.

Mefisto.

Pred nobenim kraljem ne na sveti.

Marta.

Na vrtu drevi, v skritem kraju,

pričakava za hišo vaju.

=====

Cesta.

Faust. Mefisto.

Faust.

Kaj je? Kako je? Ide li?

3025

Mefisto.

Oho! Vas ogenj li raznaša?

Marjetica bo kmalu vaša.

Zvečer jo boste pri sosedih videli.

S to žensko je najboljšo znanstvo
za zvodstvo kakor za ciganstvo!

3030

Faust.

Že prav!

Mefisto.

Todà zahteva tudi kaj.

Faust.

Zaslugi se zaslužek daj.

Mefisto.

Samo veljavni priči bova ženi,

da v Padovi in v zemlji posvečeni

leže moža ji zleknjene kosti.

3035

Faust.

Lokavo! Torej bo še treba potovati!

Mefisto.

Sancta simplicitas! Nič tega treba ni;

kar pričajte, kaj treba znati!

Faust.

Če nimaš boljšega, naklep ne obvelja ti.

Mefisto.

O sveti mož! Svetnik ste vi!

3040

Je li nemara prvič, da po krivem

ste pričali vseh svojih let?

O Bogu niste li, o tem, kar giblje svet,

od česar je zemljan v možganih, v srcu vnet,

dajali definicij v vzletu živem? 3045
Predrznih grudi, smelih lic?
In ako prav v notrino greste,
to, kar o Schwerdtleinovem koncu veste,
ste tudi takrat vedeli resnic!

Faust.

Na pol ležnika si, na pol sofista. 3050

Mefisto.

Vse res, ko ne bi vas poznal dočista!
Saj nič za jutri se ne braniš,
v časteh Marjetico ukaniš,
ljubezen dušno ji naznaniš?

Faust.

In to od srca.

Mefisto.

Prav, lepó! 3055

O večni ljubezni vam bo seveda,
o čuvstvu tekla vsemožnem beseda —
pojdè li prav od srca to?

Faust.

Miruj! Pojdè! — Če zdaj, ko čutim,
imena iščem, ne zaznam 3060
navalom čuvstev svojih ljutim,
če po vesmiru z vsemi čuti begam,
po najvišjih besedah segam
in strast to v sebi neizrečno
brezkončno zovem, večno, večno, 3065
je li to igra vražjih zmam?

Mefisto.

Prav le imam!

Faust.

Čuj, kaj velim —
in prosim, prizanašaj mojim pljučem —

če moja obveljaj in če le jezik sučem,
že prav dobim.

3070

In pojdi, ta klepet preseda mi;
prav trdiš, zlasti ko ne vem, kaj bi.

=====

Vrt.

Marjetica, držeča **Fausta** pod pazduho, **Marta** in **Mefisto** se
izprehajajo.

Marjetica.

Gospod, le prizanašate mi, vem,
ko ponižujete se toli.

Navada potnim je ljudem,

3075

da so prijazni s komerkoli;

pomenek moj ni tak, da bi se zanj

zanimal mož, izkušen tolikanj.

Faust.

En tvoj pogled, en glas mi več velja

od vse razbornosti sveta. (Poljubi ji roko.)

3080

Marjetica.

Nikar! Kako le ste jo mogli poljubiti?

Razpokla, grda je tako!

Česa že nisem morala storiti!

Natančna mati je zelo. (Gresta mimo.)

Marta.

In vi, gospod, potujete tedaj?

3085

Mefisto.

Oh, da obrt nas in dolžnost priganja!

Nerad zapuščam nekateri kraj,

a kaj, ko ni nikjer bivanja!

Marta.

V begočih letih je že še,

da kroži človek prost po svoji poti;

3090

a potlej zli se čas prične,

in da bi plazil sam gomili se naproti,
ni v prid nikdár, nikomur ne.

Mefisto.

Le strahom vidim dobo grozno.

Marta.

Zato skrbite, da ne bo prepozno! (Gresta mimo.) 3095

Marjetica.

Izpred oči, pa iz glavé!

Beseda vaša teče milo;

a znancev vam živi obilo,

modrejši se vam od mene zde.

Faust.

Verjemi, kar modrost se zove, često bolj 3100
nadutost je in kratka pamet.

Marjetica.

Kaj?

Faust.

Preprostost in nedolžnost — kdo ve, kdaj
zave se svete vrednosti dovolj!

Da skromnost, nizkost, prvi te kreposti,

kar sploh prirode mile je dari — 3105

Marjetica.

Ko mislite le hipec name vi,

jaz misliti na vas bom utegnila dosti.

Faust.

Samí sta pač precèj?

Marjetica.

Da, nujnih del ni v hiši vsej,

a red pač mora biti v njej. 3110

Brez dekle sva; ravnam in kuham, pletem v domi

in šivam, tekam noč in dan;

in mati še natančna je tako mi

na vsako stran!

Ne tisto, da ji ni hoditi kam jemati; 3115

od drugih laže dihali bi prosti;
zapustil oče je imenja dosti,
pred mestom hišico in zraven vrt.

A zdaj imam precěj tihotne čase;
k vojakom šel je brat,

3120

sestrico je vzela smrt.

Pač z njo imela križ sem nekaterikrat;
a rada vzela spet bi vse nadloge nase,
tak bil je ta otrok.

Faust

Sam angel, če tvoj lik!

Marjetica.

Bilà sem ji rednica in rednik.

3125

Prišla je, ko nam je očeta vzelo;

za mater nas je vse skrbelo,

ko ni se nam pozdravila,

in le polagoma se je popravila.

Še misliti ni utegnila,

3130

da bi črviča kdaj dojila;

redila z mlekom sem, z vodój

ga jaz; tako postal je moj.

V naročju je prijazen bil

in cepetal in rastel čil.

3135

Faust.

Imela pač najlepše si občutke.

Marjetica.

A časih tudi res bridké trenutke.

Ob postelji mi zibka nje

je stala; komaj da se je zgenila,

sem vstala že;

3140

zdaj vzela k sebi jo, zdaj jo pojila,

zdaj, če ji ni potihnil jok,

nosila jo lehnó po sobici okrog,

za dne pri čebru prala marnih rok,

na trg hodila, v kuhinji skrbela, 3145
in dan za dnevom ista dela.
To pač, gospod, ni vselej brez ovir;
zato pa tekne jed in tekne mir. (Gresta mimo.)

Marta.

Ubogim ženskam res nič prida ni:
Brezženca križ je izpreobrniti. 3150

Mefisto.

To morale bi take kakor vi
v glavó mi boljšo misel vbiti.

Marta.

Povejte, niste li še nič izbrali?
Srcá nikoder niste še oddali?

Mefisto.

Pregovor de: Več dom velja 3155
in pridna žena nego kup zlata.

Marta.

To mislim, ni li želja v a s prevzela?

Mefisto.

Sprejeli še povsod so vljudno me docela.

Marta.

Čem reči: Resno ni še bilo s srcem vašim?

Mefisto.

Igranja z ženskami za kratek čas se plašim. 3160

Marta.

Oh, ne umete me!

Mefisto.:

Boli me, če vas ne!

Umejem pa — da jako dobri ste. (Gresta mimo.)

Faust.

Si li spoznala me, oj angel mali,
tako, ko sem na vrt dospel?

Marjetica.

Brž v tla sem zrla. Niste li zaznali?

3165

Faust.

In to odpuščaš, kar sem storil smèl?

Da ondan sem se ti približal

in pot iz cerkve ti prekrižal?

Marjetica.

Strmela sem; biló je prvič to;

nihčè ni mogel nič o meni tvesti.

3170

„Oh“, sem si mislila, „si li po cesti
hodila nespodobno in drznó?

Bil tak je, kakor bi se ravno

pogajati z menoj mu htelo javno.“

Naj le priznam! Ne vem, kaj se za vas

3175

takoj zgenilo v prid je tu v notrini skriti;

a nase bila huda sem tačas,

da ni se dalo bolj na vas mi biti.

Faust.

Ti ljuba!

Marjetica.

Čakajte!

(Utrga ivanjščico in zaporedoma puli lističe.)

Faust.

Kaj bo li? Šop cvetic?

Marjetica.

Ne, igra.

Faust.

Kaj?

Marjetica.

Oh! Smeh leti vam preko lic. 3180

(Puli lističe in mrmra.)

Faust.

Kaj praviš?

Marjetica (polglasno).

Ljubi me — Ne ljubi me.

Faust.

Nebeškomilo ti dekle!

Marjetica (nadaljevaje.)

Ljubi me — Ne — Ljubi me — Ne —

(Ko izpuli zadnji listič, milovesela.)

Oh, ljubi me!

Faust.

Vsekdar! Naj, dete, cvetke rek
bo glas ti božji! Ljubi te! 3185
Veš li, kaj pravim? Ljubi te!

(Prime jo za obe roki.)

Marjetica.

Vsa drgetam.

Faust.

Ne trepetaj! Naj ta pogled,
pove naj stisk roké ti moje,
kar reči se ne dá: 3190
docela vdati se in slast čutiti,
ki mora biti večna!
Večna! — Brezupnost bila bi konec njen.
Oh, ne konca! Ne konca!

(Marjetica mu stisne roke, se oprosti in steče od njega. Faust
stoji trenutek zamišljen, potem gre za njo.)

Marta (prihajaje).

Noči se že.

Mefisto.

Da, čas bo za slovo. 3195

Marta.

Da ne bi šli, bi pač hotela,
pa kaj, ko kraj hudoben je tako.
Res kakor da drugačnega ni dela,
vsakdó le gleda,

kako bi kaj iztaknil od sosedu,
in v zóbe pride vsak, naj kakor že ravná.
In najin parček?

3200

Mefisto.

Je tja sfrčal za ograjo.
Metulja neporedna!

Marta.

Menda rad ima jo?

Mefisto.

In ona njega. To je tek svetá!

=====

Vrtna hišica.

Marjetica skoči vanjo, se postavi za vrata, držeč prst na ustnih,
in gleda skozi razpoko.

Marjetica.

Že gre!

Faust (pride).

Igrat se greš z menoj!

3205

Porednica! (Poljubi jo.)

Marjetica (ga objame in poljubi).

O moj, od vsega srca moj!

(Mefisto potrka.)

Faust (udari z ного ob tla).

Kdo tu?

Mefisto.

Prijatelj!

Faust.

Zver!

Mefisto.

Že se je čas ločiti.

Marta (pride).

Da, pozno je, gospod.

Faust.

Ne smem li z vami iti?

Marjetica.

To mati bi me pač — Zdravstvujte!

Faust.

Res že zdaj?

Pa srečno!

Marta.

Z Bogom!

Marjetica.

Pridite še kaj.

3210

(Faust in Mefisto odideta.)

Marjetica.

Ti ljubi Bog! Kaj mož ne zna,
ne misli, kakršen je ta!

Samo sramujem se pred njim
in „da“ na vsako reč velim.

Nevedna sem in bedna stvar,
ne vem, zakaj mu zame je mar. (Odide.)

3215

=====

Gozd in jama.

Faust sam.

Faust.

Ti višnji duh si vse mi, vse naklonil,
česar sem prosil. Nisi mi zaman
obličja svojega pokazal v ognju,
prirodo krasno si mi za kraljestvo dal,
moč, da jo čutim in uživam. Ne
dovoljaš hladnega poseta le,

3220

v globoke njene grudi zreti smem,
kakor prijatelju bi gledal v prsi.
Živečih vrsto vodiš pred menoj
in me učiš, kako naj svoje brate
spoznavam v tihi gošči, v zraku, v vodi.
In ko grmi in v gozdu vre vihar,
da velikanska smreka bližnje veje

3225

in bližnja debla lomi, treska k tlom 3230
ter grič grmi zamolklo od nje padca :
me vodiš v varno jamo, samega
me kažeš meni, in globokih čud
odpira mojih prsi se skrivnost.

In ko blažeč pred mojimi očmi 3235
se dviga čisti mesec, poljejo
od skalnih sten, iz vlažne gošče sèm
obrazi mi srebrni predsveta,
teše razmišljanja mi strogo slast.

Popolnega ne prejme človek nič, 3240
to čutim zdaj. Oh, dal si mi k tej sreči,
ki me bogovom bliža bolj in bolj,
tovariša, ki ga ne morem več
pogrešati, najsi me mrzel, smel
znižuje samega pred mano, v nič 3245
dari pretvarja tvoje z usten dihom.

Marljivo mi za ono lepo sliko
zažiga divji plamen v dnu srcá.
Tako k užitku begam od strasti
in hrepenim v užitku spet po strasti. 3250

Mefisto nastopi.

Mefisto.

Se li življenje kmalu to končá?
Kako, da ga še niste siti?
Že prav, da človek malo ga spozna;
a potlej mora novo priti!

Faust.

Drugje se rajši bavi s čim, 3255
na blagi dan me z mirom pústi.

Mefisto.

No, no! Rad z mirom te pustim,
nikar se resno mi ne usti.

Odsečen si, ohol in motoglav,
kaj se s teboj mi še izgúbi? 3260
Ves dan roké naj sučem, da bo prav!
Z nosu ne morem čitati lokáv,
kaj ljubi se gospodu, kaj ne ljubi.

Faust.

Pa dobro govoriš z menoj!
Za dolgčas naj še hvalo bom dolžan. 3265

Mefisto.

Kako, da nisem jaz s teboj,
bi živel, bedni ti zemljan?
Srbečih domišljij sem tvojih roj
vendár pregnal za nekateri dan;
brez mene davno, dragi moj, 3270
z zemljé bi bil podrsnil vstran.
Zakaj se kakor sova med skalámi
potikaš, kaj posedaš v jami,
iz prhlega mahu, mezečih skalnih pok
nalik krastači sreblješ sok? 3275
Sladkà zabava, krasen mik!
V kosteh ti še tiči zdravnik.

Faust.

Veš li, kako, v pustini bivajoč,
prejemljem novega življenja moč?
Da, ko za srečo to bi vedel, 3280
hudiča si dovolj, da bi jo brž odjedel.

Mefisto.

Nadzemeljski je tak užitek
ponoči, v rosi na goràh počitek!
Objemati nebo in zemljo v noči,
v božanstvo se napenjati je môči; 3285
z navalom slutenj zemlji drob razgrebi,
šestdnevno vse stvarjanje čuti v sebi,

z močjo ponosno vse, ne vem kaj, uživaj,
v ljubezni hitro se opojni v vse prelivaj,
izginil ves pozemski sin, 3290
nazorno o lepoti višnji snivaj — (Z okretom.)
ne rečem, kak bo zadnji čin.

Faust.

O fej!

Mefisto.

To vam ne prija očividno;
fej upravičeni ste reči stidno.
Ne sme do čistega ušesa tisto, 3295
brez česar srce ne prebije čisto.
Izkratka pa, privoščim ti veselje,
če so legati samemu te želje;
a dolgo ne vzdržiš tega.
Izdelan si, to se ti vidi, 3300
in če bo dolgo, te izpridi
strah, groza ali divja sla.
Dovolj! Zaklepa ljubica se tvoja,
in vse ji je tesnó, mračnó.
Le nate misli brez pokoja, 3305
preveč te ljubi, prezvestó.
Ves prekípel najprej s strastjo si ognjeno
kakòr potoček živ, ko se raztaja sneg;
pretočil strast v srcé si njeno,
zdaj suh potoček je in breg. 3310
Kaj stoloval tu v gošči bi ljuti?
Naj véliki gospod bi mar
nagradil mlečnogobo stvar
za vso ljubezen, ki jo čuti.
Neznansko dolg se čas ji zdi; 3315
stoji pri oknu, dviga k oblakom vid,
plovečim črez stari mestni zid.
„Ko ptička bi bilà“, se spev ji glasi

vse ljube dni in pol noči.
Zdaj je bodra, več tožna vprek, 3320
izjokana zelo,
zdaj mirna, vsaj na oko,
in zaljubljena v vek.

Faust.

Kača! Kača!

Mefisto (zase).

To se mi izplača! 3325

Faust.

Proč, izkušnjavec ti nakazni!
Dekleta mi ne imenuj!
Do sladkega života spet ne snuj
pohotnosti pred slednji čut polblazni!

Mefisto.

In kaj? Boji se, da si šel od nje, 3330
in res, na pol si tudi že.

Faust.

Pri njej sem, naj bom v dalji še tako;
ni zabit je, izgubiti možno;
Gospodovo zavidam že telo,
ko z ustni se dotika ga pobožno. 3335

Mefisto.

Prijatelj, prav! Zavidam vas vse čase
za dvojčkov par, ki se po rožah pase.

Faust.

Zvodnik!

Mefisto.

Vi psujete, jaz moram se smejati.
Bog, stvarnik fantov in devic,
spoznal takoj najblažji je poklic, 3340
da mora priliko dajati.
Le proč! Hudó je res od sile!

V stanico šli bi svoje mile,
ne pa nemara v smrt.

Faust.

Kaj je nebeška slast v naročju njenem? 3345

Naj se ob prsih je oklenem,
od bede nje li nisem strt?

In nisem li begun brez grude stalne,
trinog brez smotra in miru,
ki treskal kakor slap je črez grmade skalne, 3350
besneč pohlepno, proti brezdna dnu?

In ona s čuvstvom tam otroško topim
v planinski koči izza mladih let,
in posle vse s prostorom skopim
obsezel ji je mali svet. 3355

In ko me Bog je zabil,
ne zadosti še,

da sem skalé pograbil
in jih razrušil vse!

Njo, njen pokoj sem moral izpodmleti! 3360

Pekël, to žrtev moral si imeti!

Hudič, prikrajšaj mi ta čas brez nade!

Kar se zgodi, naj se takoj!

Usoda njena naj na mene pade,
in pogubi naj se z menoj! 3365

Mefisto.

Kako spet vre, kako žari!

Tolažit pojdi jo, slabič!

Ko taki glavici izhoda ni,
že méni, da gre vse pod nič.

Živi naj, kdor stoji srčan! 3370

Sicèr si vendar že precèj vhudičen.

Najbolj na svetu je hudič neslan,
ki se na jok drži uničen.

Marjetičina soba.

Marjetica (ob kolovratu sama).

Srcé je težkó,
moj mir je vzet; 3375
ne najdem ga níkdar
in níkdar spet.

Kjer ljubega ni,
tam grob leži,
vesoljni svet 3380
je v zlo zaklet.

Moj bedni um
je ves bolan,
moj bedni čut
ves razdejan. 3385

Srcé je težkó,
moj mir je vzet;
ne najdem ga níkdar
in níkdar spet.

Po njem le gledam 3390
ob okencu tem,
le radi njega
z doma grem.

Visoka hoja
in viteška rast, 3395
smeh njegovih usten
in pogledov oblast

in v govorjenju
čar glasov,
stisk rok in, oh, 3400
poljub njegov!

Srcé je težkó,
moj mir je vzet;

ne najdem ga níkdar
in níkdar spet.

3405

Za njim kopni
mi duša vsa.
Da smem objeti,
držati ga!

Poljubljati,
kakòr želim,
v njega poljubih
naj skoprnim!

3410

Martin vrt.

Marjetica. Faust.

Marjetica.

Obljubi, Henrik!

Faust.

Kar se dá!

Marjetica.

Povej, kaj s tabo v verskih je rečeh?
Saj mož si dobrega srcá,
a mislim, da jih nimaš prav v časteh.

3415

Faust.

To pústi, dete! Saj te rad imam;
život in kri za ljube svojce dam,
ne čuvstva nečem jim in cerkve ne jemati.

3420

Marjetica.

Ni prav, v to moraš verovati.

Faust.

Da moram?

Marjetica.

Oh, da malo vsaj me čuješ!
Pa tudi svetotajstev ne spoštuješ.

Faust.

Saj jih.

Marjetica.

A ne želiš si jih ravno.

K izpovedi, k maši, vem, da nisi šel že davno. 3425

Verjameš li v Boga?

Faust.

Kdo se ponašaj,

češ, res je Bog?

Duhovne, modrijane vprašaj,

odgovor njih je zgolj porog

vprašalcu.

Marjetica.

Ne verjameš li torèj?

3430

Faust.

Po krivem, dušica, me ne umej!

Kdo zvati sme ga,

kdo naj prisega:

Verjamem?

Kdo naj neče

3435

in kdo naj izreče

drznó: Ne priznavam ga?

Zaščitnik stvarstva,

vir vseobsežni,

ni li zaščitnik, vir

3440

tvoj, moj in svoj?

Se li ne boči svod tam gori?

Ne leži li zemlja trdno tu?

Ne vzhajajo li večne

zvezde prijazno na obzor?

3445

In ali ti ne zrem v oči,

ti li ne sili

v srcé in v glavo vse,

ne tke li poleg tebe večno,

nevidno vidno v tajni vse?

3450

V srcé, naj je veliko, vse prelij
in ako v čuvstvu si docela blažena,
mu vêli, kakor češ :

Blagost ! Srcé ! Ljubezen ! Bog !

Jaz nimam nič imena

3455

za to ! Vse je le čuvstvo ;

ime je zvok, sopar,

krijoč nebeški žar.

Marjetica.

To je dobro in vse lepó ;

tudi župnik govori tako,

3460

le malo sliši se inako.

Faust.

Srcé to pravi vsako,

kar utriplje kje pod nebeškim jih sojem,

vsako v jeziku svojem ;

zakaj bi jaz ne pred tabo ?

3465

Marjetica.

Če sliši se tako, ni slabo,

a nápak je vendarle ta stvar,

ko ti ni krščanstva mar.

Faust.

Norica !

Marjetica.

Hudó mi davno de,

da te gledam poleg družbe té.

3470

Faust.

Kaj li ?

Marjetica.

Človeka, ki se družiš z njim,

iz najglobočje duše vsega mrzim ;

nič me zbodlo še nikoli

ni tako globoko v srcu doli
kakor gadni tovariš tvoj.

3475

Faust.

Ljubka, nič se ga ne boj!

Marjetica.

Če ga vidim vpričo, zavre mi kri.
Saj dobra z vsemi sem ljudmi;
ali kakor želim srčno po tebi,
strah neznan le čutim ob njem po sebi
in mislim, da je slepar lokav!
Bog me váruj, če ga ne sodim prav!

3480

Faust.

Čudakov treba tudi takih.

Marjetica.

Jaz ne bi živela ob enakih!
Kadar stopi kdaj skozi dver,
porogljivo zre venomer
in ježno pol;
za nič se, vidim, ne méni ohol,
zna s čela se mu v slednji gubi,
da niti ene duše ne ljubi.

3485

3490

V naročju tvojem mi tako
je prosto, voljno in topló,
a vpričo njega vse me stiska in duši.

Faust.

Ti slutnje polni angel ti!

Marjetica.

To me tako prevzemlje vse,
da mislim, kadar stopi k tebi
in k meni, da celo ne ljubim te.
Molila, če je zraven, tudi ne bi.
V srcé se mi zajeda to;
s teboj je bržčas prav tako.

3495

3500

Faust.

To je, ker ti mrzi!

Marjetica.

Na dom

že moram spet.

Faust.

Oh, kdaj li bom

s teboj se urico nemočen milil
in prsi k prsim, dušo v dušo silil?

Marjetica.

Oh, ko ni sami spati mi!

3505

Zapah odprt bi ti nocoj pustila;
ne spi pa trdno mati mi,
in če bi naju zalotila,
bi konec bilo me takoj!

Faust.

Ti angel, tega se ne boj.

3510

Tu je steklenka, le kaplje tri
v kozarec ji natôči,
pa trden sen ji leže na oči.

Marjetica.

Kaj ne storim ti, če je môči!

Na kvaro vendar ji ne bodo?

3515

Faust.

Bi li jih svétoval v nje škodo?

Marjetica.

Če le pogledam nate, že
ne vem, kaj mi veli, da slušam naj;
storila tolikanj sem zate že,
da skoro nimam več storiti kaj. (Odide.)

3520

Mefisto nastopi.

Mefisto.

Punčara! Je li šla?

Faust.

Spet si vohunil skrit?

Mefisto.

Vse dobro sem do konca slišal,
gospodin doktor je prebil izpit;
rad bi, da vam je tečno dišal.
Dekletom je seveda jako v prid,
če kdo po starem še je veren, vdan,
češ, kdor se huli zdaj, bo tudi mož voljan.

3525

Faust.

Pošast, ne pojmiš tega ti,
kako se v duši ljubi, zvesti
ob veri, ki se njej
edina zdi
zveličevalna, vije vse v bolesi,
da se najljubši mož pogubi ji poslej.

3530

Mefisto.

Snubač nadčutni in tolikanj čutni,
dekletce vodi te za nos.

3535

Faust.

Iz blata, ognja stvor priskutni!

Mefisto.

In licu mojemu je korenito kos.
Če sem navzoč, se ji godi, ne ve kako;
ta krinčica ji kaže skrit pomen;
to čuti, da sem veleum celo,
če sam hudič ne pritajen.
No, in nocoj —?

3540

Faust.

Kaj te skrbi?

Mefisto.

Pa zalo se mi vendar zdi!

=====

Pri vodnjaku.

Marjetica in **Lizika** z vrčema.

Lizika.

Si li o Barbki čula kaj?

Marjetica.

Nič. Med ljudi zahajam malokdaj.

3545

Lizika.

Danès mi je Sibila rekla.

Nazadnje se je le opekla.

To vse stori napuh!

Marjetica.

Kaj je?

Lizika.

Simrdi!

Sedaj, ko je in pije, dva živi.

Marjetica.

Oh!

3550

Lizika.

Že prav tako, da bo vsaj znala.

Kako se z onim sklatom je pečala!

Hej, to je z njo hodil,

na vas, na ples jo vodil,

bilà je prva tu in tam

3555

in s pastetkami, z vinom je stregel nje željam;

pa z lepoto vedela ni kam

in še brezčastna se ni branila

jemati od njega darila.

Lizanje tu, sladkanje tod;

3560

pa gre nedolžnost leč za plot!

Marjetica.

Sirota!

Lizika.

Kajpak, smili se ti še!

Ko smo na preji mé bilè
in mati v noč ni dol pustila nas,
pri ljubčku stala je tačas
in na klopi, na hodniku ni
obema čas predolg bil noči.
V spokorni halji zdaj na tleh
naj v cerkvi se kesa za greh!

3565

Marjetica.

Gotovo jo vzame za ženó.

3570

Lizika.

Saj ni bedak! Tak živ dečak
ubere še drugam korak.
Odšel je res.

Marjetica.

To ni lepó!

Lizika.

Če ga dobi, bo z njo hudó.
Snemo ji fantje venec z glavé,
nasujemo rezanice ji mé! (Odide.)

3575

Marjetica (domov grede).

Kako sem jezikala strogo,
če padlo je dekletce ubogo!
Za greh mi jezik ni oholi
dovolj besed imel nikoli!
Črnila greh sem le še bolj,
pa níkdar ni bil črn dovolj,
napuh sem blagrovala svoj,
zdaj sama nosim greh s seboj!
A — temu grehu vzrok je bil,
Bog, toli blag, oh, toli mil!

3580

3585

Obzidje.

V dolbini podoba žalostne Matere božje, pred njo lončki
s cveticami.

Marjetica

(devlje novih cvetic v lončke).

Oh, doli
obrne k boli
obraz, trpeča Mati, svoj!
Srcé predrto, 3590
oko uprto
je tja, kjer sin umira tvoj.

Zasé k Očetu
ječiš v trepetu
in zanj, ki koprne s teboj. 3595

Kdo čuti
ves ljuti
vihar, ki me mori?
Kaj srcé trepeče bedno,
kaj želi in toži vedno, 3600
veš le ti, edino ti!

Naj hodim kamorkoli,
kako li v boli, v boli
se v meni grudi vse!
Oh, komaj sama čakam, 3605
že plakam, plakam, plakam,
srcé mi poka, mre.

Na lončke pod svojim oknom
rosila sem, oh, solzé,
ko trgala sem zate 3610
cvetice davi té.

Ko zgodaj zora mila
v stanico je prišla,

že v postelji vzklonila
sem žalostna se vsa.

3615

Sramota, smrt! — Ob meni stoj!
Oh, doli
obrne k boli
obraz, trpeča Mati, svoj!

=====

No č.

Cesta pred Marjetičinimi vrati.

Valentin, vojak, Marjetičin brat.

Valentin.

Ko sem pri pijači sedel tako, 3620
kjer rad bahá se marsikdo,

in so tovariši mi cvet
glasno hvalisali deklet,
zamakali njih čast pri tem:

ob njih, oprt s komolcem, nem 3625
poslušal mirnega srcá
sem moževanja ta in ta.

Pa brado si pogladim vmes,
nasmehoma dvignem kupo k njim
in rečem: „Kar je res, je res! 3630

A kje v deželi jo vsej dobim,
ki sestri se enaka šteje,
ki do kolen le bi segla njej?“

Top! Top! Tink! Tink! Okrog je šlo!

Kričali so: „Res je tako, 3635
Marjetica je dika rodu!“

Hvaletom pa ni bilo glasu.

In zdaj! — Lase bi htel si rvati,
navpik po stenah navzgor se gnati! —

Da slednji sklat bi me napadal, 3640
nos vihal, pikal me in zbadal!

Kakòr dolžnik naj zèl drgečem,
posluške na ušesa vlečem!
In če na tla vse treščim hkrati,
ležnikov ne bi smel jih zvati.

3645

Kdo gre? Kaj v kraj se plazi ta?
Če se ne motim, vidim dva.
In je li on, za vrat mu skočim,
od živega se več ne ločim!

Faust. Mefisto.

Faust.

Kakòr iz zakristije svit brli
skoz okno večne luči medlojasne,
ob krajih slab in slabši gasne
in mrak vanj sili od strani:
tako je v mojih prsih nočno.

3650

Mefisto.

In meni kakor mački skočno,
ki prede krog požarnih gred,
ob zidih lazi v tiho sled.
Krepostno kar mi je pri tem,
na pol bi kradel rad, na pol se pojat grem.
Od uda roji mi do uda
noči Valpurgine že moč.

3655

Pojutrišnjem uzreš nje čuda,
vsaj zveš, zakaj prebiješ noč.

3660

Faust.

In se li dvigne v tem zaklad na plan,
ki vidim, da je tamkaj vžgan?

3665

Mefisto.

Zgodi se kmalu, kar boš hotel,
vesel izkoplješ mali kotel.
Poškilil vanj sem one dni,
v njem tolarji levji so lepí.

Faust.

A lišpa nič, obročka v dar, 3670
da se mila ljubica z njim okiti?

Mefisto.

Ugledal pač sem táko stvar,
nekako biserje na niti.

Faust.

Tako je prav! Hudó mi de,
kadár morám brez daril do nje. 3675

Mefisto.

Presedati bi vam ne smelo,
uživati zastonj veselo.
Zdaj, ko zvezdá žari na nebu sev,
začujte pristno čudo novo:
Zakrožim ji morálen spev, 3680
da jo premotim bolj gotovo.

(Zapoje k citram.)

Kaj zunaj vrat
greš k ljubčku stat,
ko zor že zlat,
Katrinka, dan obeta? 3685

Nikar, ne, ne!
Skoz dver te še
pusti dekle,

a vun ne več dekleta.

Pozor tedaj! 3690

Zgodi se kaj,
potem pa v kraj,
ubogi vi dekličí!

Če ste si v mar,
samo nikar 3695

nič tátu v dar,
kó prstan vas ne diči.

Valentin (stopi k njemu).

Podganolovec kletj, dej,
koga li vabiš tu ponoči?
Vrag vzemi citre ti najprej!
Potem pa še na tebe skôči!

3700

Mefisto.

Vse citre je razbil! Ni kje držati zanje.

Valentin.

Sedaj se lotim še lebanje!

Mefisto (Faustu).

Nazaj nikamor, doktor, več!
Tik mene, kamor vas potezam!
Pa vun z omelom! V roko meč!
In mah na pah! Jaz jih prestrezam.

3705

Valentin.

Prestrezi tega!

Mefisto.

Je li, znam?

Valentin.

Še tega!

Mefisto.

Rad!

Valentin.

Hudič se bije sam!
Kaj pa je to? Že drevenim v lahteh!

3710

Mefisto (Faustu).

Daj, suni!

Valentin (pade).

Joj!

Mefisto.

Ta cepec je na tleh!
A zdaj odtod! Brž obrniva pete;
že vrišč nastaja, krik in vik nemil.

Izbornó že bi policíjo zvil,
krvavi sod pa se drugače plete.

3715

Marta (pri oknu).
Vun! Vun!

Marjetica (pri oknu).
Dol z lučjo na hodnik!

Marta (kakor prej).
Prepir in vik, poboj in krik!

Ljudstvo.
Tu eden trd leži!

Marta (stopi iz hiše).
Morilci, ali so ušli?

Marjetica (stopi iz hiše).
Kdo je li?

Ljudstvo.
Tvoje matere sin.

3720

Marjetica.
O groza bolečin!

Valentin.
Umiram! To se de takoj,
stori hitreje še.

Čemu li, ženske, joj in joj?
Sèm k meni, čujte me!

3725

(Vsi stopijo okoli njega.)

Marjetka, mlada si še, glej,
pri pameti še nisi vsej,
ne veš, kako in kaj.

Zaupno ti velim kot brat:

Če z moškimi že se greš pečat,
pa se docela vsaj!

3730

Marjetica.
O brat! Moj Bog! Kaj govoriš?

Valentin.

Bolj prav bo, če Boga pustiš!

Kar je biló, je žal biló,

in kakor more pač, bo šlo.

3735

Začela z enim si skrivaj,

dobiš jih kmalu marsikaj,

in ko dobi te kopa že,

te tudi v mestu vsi dobe.

Kedàr poràja se sramota,

3740

se v potaji na svet rodi,

rad ji glavo, uhlje v noči

tenčico vsak omota;

da, umoril bi jo najrajši.

Ko pa zraste, šele bahàv

3745

obraz pokaže pravzaprav,

pa ji vendar ni kar nič glajši.

Čim grši je, čim bolj razrit,

tem rajša išče dnevni svit.

Resnično vidim čas že tak,

3750

ko se meščan pošteni vsak

te izogibal bo, vlačuga,

kakòr bi bila sama kuga.

Kedàr le kdo pogleda nate,

srcé se ti v životu zboj!

3755

Verižice ne nosi več zlate,

pri oltarju cerkvenem več ne stoj,

z ovratnikom iz čipk odeta

na ples ne hodi med dekleta,

le v bednem kotu, kjer ni luči,

3760

se v beračev in hromcev skrivaj gruči.

In, najsi Bog ti odpusti,

prokleta boš do konca dni!

Marta.

Mar prosite, naj Bog vam bo v uteho!
Se li težite še s pregreho?

3765

Valentin.

Ko bi, zyodnica nesramna ti,
potrl suhotne ti kosti,
to vem, da bi obilo meni
vsi grehi bili odpuščeni.

Marjetica.

O, koliko gorje! O brat!

3770

Valentin.

Ne plakaj, pravim zadnjikrat!
Ko ni za čast ti bilo več,
v srcé si mi zabodla meč.
Sedaj zasanjam smrtni sen,
vojak grem k Bogu in pošten. (Umrje.)

3775

=====
Cerkev.

Maša, orgle in petje.

Marjetica med mnogim ljudstvom. **Zli duh** za njo.

Zli duh.

Kako je bilo drugače,
ko si še nedolžna
hodila k oltarju,
iz knjižice zaglajene
moleč jecljala,
pol z igrami,
pol z Bogom v srcu!
Marjetica!
Kje glava ti?
In v srcu tvojem
kolikšen zločin?

3780

3785

Dej, moliš li za dušo matere,
ki le po tebi je zaspala v dolgo bol?
Čigava kri ti rósi prag?

— In tu pod srcem tvojim
se li ne giblje že,
ne bega tebe li
in sebe z bitja slutnjami?

3790

Marjetica.

Gorje!
Da se misli iznebim,
ki se drevijo zoper mene
tja in sèm!

3795

Zbor.

Dies irae, dies illa
solvat saeculum in favilla. (Orgle.)

Zli duh.

Strah te grabi!
Trobenta buči!
Grobovje poka!
In srcé,
spet stvarjeno
v ognjene muke
iz miru pepela,
drhti!

3800

3805

Marjetica.

Da morem odtod!
Bučanje orgel mi
zapira sapo,
topi srcé
mi v dnu to petje.

3810

Zbor.

Judex ergo cum sedebit,
quidquid latet, adparebit,
nil inultum remanebit.

3815

Marjetica.

Tesnó mi je!
Zidovja stebri
me stiskajo!
Duši me
stropje! — Zrak!

3820

Zli duh.

Daj, skrij se! Greh, sramota
ne dá se skriti.
Zrak? Luč?
Gorje ti!

Zbor.

Quid sum miser tunc dicturus?
Quem patronum rogaturus,
cum vix justus sit securus?

3825

Zli duh.

Odvrača lice
ti zbor izvoljencev.
Roké podati čiste
strah jih je tebi.
Gorje!

3830

Zbor.

Quid sum miser tunc dicturus?

Marjetica.

Soseda! Vašo steklenko! — (Omedli.)

Valpurgina noč.

Harz. Schierke in Elend.

Faust. Mefisto.

Mefisto.

Ne maraš li metlišča za porabo?
Jaz kozla htel najjačjega bi že.
Tako imava pot še dolg pred sabo.

3835

Faust.

Doklèr sem v nogah tak, da še ne hodim slabo,
mi je dovolj gorjače té.

Čemu bi stezi krajšal tek!

3840

Da po dolinah se zablodnih plazim,
potem na skalo to prigazim,
ki potok pada z nje, kipeč na vek,
to je na takih stezah sladek lek!

Pomlad po brezah snuje v gaju,
celo že smreka čuti jo;
pa ne bi vplivala na ude naju?

3845

Mefisto.

Ničesar mi ne slutijo!

Život mi zima izprehaja;

ledu bi htel na poti in snegá.

3850

Kako tam s poznim svitom krajec vstaja
krvav in žalosten izza gorá

in sveti slabo, da ti noga trešči
vsak čas ob skalo ali ob drevo!

Dovôli, da pomignem vešči!

3855

Tam ravno ena sveti prav živó.

Prijateljica! Hej! Postrezi nama;

kaj bi zastonj plamtela sama?

Daj in posveti nama v tale breg!

Lúč-vešča.

Iz spoštovanja, upam, se pösreči
vetravo čud mi v službo vpreči;
sicèr nas križemkražem nosi beg.

3860

Mefisto.

Ej, ej! Ljudje te mičejo v posnemo.

Za vraga, pot uberi premo!

Sicèr upihnem ti mrleči žar.

3865

Luč-vešča.

Že vidim, da ste tukaj gospodar,
zatorej vam poslužim vdano.

A znajte! Hrib nocoj blazni od čarovnij,
in ako vešča vam na pot do vrha sij,
pa tudi potrpite z mano.

3870

Faust, Mefisto, vešča (izmenoma).

Dôšli, kakor je soditi,
v sanj in čarov smo območje.
Vôdi prav in hvalno hiti,
da s pustine na pobočje
že dospemo gor med lesi!

3875

Zrem drevesa za drevesi,
ki pode se brez nehanja;
tu pečevje, ki se klanja,
ti nosovi skalovnati
pa smrče, pihaje hkrati.

3880

Po klečeh hiti, po trati
vir in virček dol v zavetje.
Čujem šum li ali petje?
Tožbo milih srčnih glásov,
zvok nebeških onih krasov?
Kar kdo ljubi, kar kdo hvali!
In odmev zveni kot časov
starodavnih razodetje.

3885

Uhu! Uhu! Bliže bije;
čuk in pribek, šoja vpije,
so li budni vsi ostali?
Zrem li močeradov kope,
tolstobokey, dolgostope?

3890

Korenine kakor same
kače se vijo po poti,

3895

da se v pesku noga zmoti,
 v čudne njih vezi ujame;
 žile, oživele hipno,
 nit za nitjo pno polipno
 proti nam. Stoterobojne 3900
 miši se pode nebrojne
 črez mahovje in pustine!
 In kresnice gostolete
 spremljajo njihove čete,
 da od vsega pógled gine. 3905

A povej, smo li obstali,
 hodimo li dalje, kali?
 Vse krog mene se kotali:
 skalje, drevje, ki se pači,
 in te vešče nič drugači, 3910
 ki se več in več jih pali.

Mefisto.

Krepko me za krajec zgrabi!
 Ta vršac izborno rabi,
 da zavzet uzreš namah
 mamon, ki žari v gorah. 3915

Faust.

Kako se čudno skoz globeli
 svetlika zarjast mračen svit!
 Celo do dna so prihiteli
 mu prameni, v prepad zakrit.
 Tu vstaja puh, tam megla lazi, 3920
 tu sije žar skoz par svetla,
 zdaj kakor nit se nežna plazi,
 zdaj kakor potok vre iz skal.
 Tu vije se na dolgem potu
 s sto žilami, ne vidim, kam, 3925
 in tu v dolinskem tesnem kotu

nenadoma je zopet sam.
Tu iskra poleg iskre šviga,
kakòr bi gorel prah zlatá.
A glej! Vsa skalna stena vžiga, 3930
iskri se v ognju do vrhá.

Mefisto.

Ne razsvetljuje li palače
prekrasno mamon za nocoj?
Še sreča, da si videl soj;
že čutim neugnane prihajače. 3935

Faust.

Kako razsaja vihre gnev!
Kako udarja zviškoma po meni!

Mefisto.

Skaline starih reber se okleni;
sicèr te pahne v teh prepadov grobno zev.
Meglà zatemneva ves svod. 3940
Čuj po gozdih prasket, lomot!
Prhutajo jate sovje.
Čuj, drobi se stebrovje
dómov večno zelenih.
Hrest in lom vej razdrobljenih! 3945
Dreves mogočno ječanje!
Pok korenin in zijanje!
Vse mota se navzkrižem in pada,
strašno kopiči vprek se grmada,
in med zagvozdenimi rovi 3950
vijo tuleči zrakovi.
Čuješ glase li v višini?
Tam v daljini, tu v bližini?
Da, ob gori pólje vsej
spev čarôbni, razkošen brez mej! 3955

Vešče (v zboru).

Na Klek gre pot žená in dev,
rumena strn, zelena je sev.
Vseh vešč bo roj na vrhu zbran,
sedi tam mojster Urian.

Tako gre roj črez drn in drač, 3960
p — v njem vešča, smrdi mrkač.

Glas.

Glej, stara Baubo jaha tam;
na svinji prihaja sprasni k nam.

Zbor.

Čast, komur čast! Brž, Baubo, naprej!
Vodnica bodi četi vsej! 3965
Debela svinja, mati z njo,
vsa truma kolovrati z njo.

Glas.

Kod si šla?

Glas.

Črez Ilsensteinski hrib!
Tam v gnezdo sem sovi zrla za hip.
Kako je zijala!

Glas.

O, pojdi v dno pèkla! 3970
Kaj toli bi tekla!

Glas.

Odrla me vso je,
tu rane glej moje!

Vešče. (Zbor.)

Naš pot je dolg, naš pot širok;
zakaj blazni ta divji tok? 3975
Ostré so vile, metla žge,
otrok duši se, mati tre.

Čarovniki. (Polzbor.)

Po polžje lezemo navzgor,
vseh žensk nas je prehitel zbor.
Zakaj če ženska k vragu spej, 3980
tisóč korakov je naprej.

(Druga polovica.)

To ni tako docela res.
Tisóč korakov dela res;
a kakorkoli naj hiti,
vse z enim skokom mož stori. 3985

Glas (zgoraj).

Navzgor, na pot z jezerskih skal!

Glasovi (spodaj).

Šle v zrak bi rade z vami s tal.
Me peremo, čistó umite smo,
a tudi neplodovite smo.

Oba zbora.

Vihar molči, zvezd bega svit, 3900
v meglè je mračni mesec skrit;
šumeči let čarobnih gruč
pa kreše tisočerno luč.

Glas (spodaj).

Stoj! Počasi!

Glas (zgoraj).

Kdo v skalni réži tu se glási? 3995

Glas (spodaj).

Naj grem gor! Naj grem gor!
Že tristo let se trudim v breg,
pa le na vrh ne morem priti.
Hotela bi med svojci biti.

Oba zbora.

Metlišče nosi, nosi kol 4000
in vile, kozel gor in dol.

Kdor se nocoj ne dvigne v zrak,
na vek ostane siromak.

Polvešča (spodaj).

Stopicam zadaj ves ta čas;
kje drugi so naprej od nas! 4005
Miru mi ni doma nikjer,
pa ne dobim ga ta večer.

Zbor vešč.

Mazilo daje veščam moč,
za jadro kos je cunj mogoč,
korito vsako brod je že; 4010
ne pojde v zrak, kdor dnes ne gre.

Oba zbora.

Ko vre ob vrhu naš naval,
plazite ve se preko tal
in z rojem svojim spred in zad
pokrij pustino vso veščad! 4015
(Spuste se na tla.)

Mefisto.

To suje, vre, vrši, klepeče,
to siče, tre, roglja, blebeče,
to sveti, žge, smrdi, gori,
ob vešči vešča gomezi!
Le sèm! Da naju gnet ne oddeli. 4020
He, kje si?

Faust (v dalji).

Tu!

Mefisto.

Kaj! V dalji z rojem tistim?
Pravico hišno izkoristim.
V kraj! Plemič Voland gre! Drhal ti sladka,
v kraj!
Tu, doktor, zgrabi me! In z enim skokom zdaj

osvobodiva se te gneče; 4025
še meni je to vrenje prebesneče.
Tam zraven plameni nad vse poseben soj;
v grmovje tja me nekaj vleče.
Hajd, hajd! Tja šiniva takoj.

Faust.

Ti protislovja duh! Velja, pa me zasukaj. 4030
Dejal bi, da je modro črez nemoč:
Na Klek sva šla, ko baš Valpurgina je noč,
da se osamiva iz rade volje tukaj.

Mefisto.

Glej, kakšen plamen pestročuden!
Ob ognju klub poseda buden. 4035
Kedàr si v malem, nisi sam.

Faust.

A rajši vendar vrh imam!
Že vidim ogenj, dim krožeč.
Tja množica se k vragu gnete;
tam dokaj se ugank razplete. 4040

Mefisto.

A tudi splete se jih več.
Svet šumi veliki na tiru!
Midvã bodiva tukaj v miru.
Navada je že davnih let,
da stvarja majhne si svetove velesvet. 4045
Tu mladih veščic gol je slednji ud,
a stare modro so zavite.
Prijazni radi mene vsaj bodite!
Velika šala, majhen trud.
Godal škripanje se nekako glási; 4050
prokleti brenk! Navadiš se počasi.
Z menoj! Z menoj! Drugače res ne gre,
k njim stopim in uvedem te med nje

ter novič hočem te zajeti.

Prijatelj, no? Ni majhen ta obseg.

4055

Le glej! Saj komaj vidiš zadnji breg.

Plamenov stótina se v vrsti sveti;

golči se, ljubi, pleše, pije, cvre;

dej, kje dobil kaj boljšega bi še?

Faust.

Se li, da naju družbi tej predstaviš,

4060

kot čarodejec ali vrag pojaviš?

Mefisto.

Navajen sem zelo, da skrivam vsako sled;

todà na praznik že pokažem častni red.

Ne diči me kolenji trak,

kopito konjsko pa je tukaj čislan znak.

4065

Tu polža glej! Sèm se je bibolez napotil;

pogled že tipajoči mu

na meni nekaj je zalotil.

Najsi bi htel, ne potajim se tu.

Naprej! Od kresa h kresu z mano hiti,

4070

jaz bom tvoj svat, ti moraš snubec biti.

(Nekaterim, ki sede okoli gasnečega oglja.)

Gospodje stari, vi pa samosedi?

Častil bi vas, da vas dobim lepó na sredi,

kjer zbran je mladi svet glasan;

itak samí doma ste noč in dan.

4075

General.

Kdo li še narodom zaupaj,

najsi je storil tolikanj za nje!

Pri ljudstvu, pri vseh ženskah skupaj

se čast in slava le mladini ve.

Minister.

To, kar je prav, predaleč je od nas,

4080

srcé mi dobre starce hvali;

zakaj ko mi smo vse veljali,
to bil je pravi zlati čas.

Parvenu.

Storili kaj smo tudi mi,
in večkrat, česar ne bi smeli; 4085
a zdaj se križema ves svet vrti
in baš, ko smo ga utrditi hteli.

Pisatelj.

Kaj vobče mar je spisov zdaj komu,
ki bistrourni so le zmerno!
In kar se tiče mladega rodu, 4090
ni jezikal nikdár tako prešerno.

Mefisto

(ki je zdajci videti jako star).

Za sodnji dan se zrel mi vidi rod,
ko hodim zadnjikrat na čarovniško goro,
in ker mi kalno teče sod,
je tudi svet na malem skoro. 4095

Vešča-kramarica.

Gospóda, ne tako naprej!
Te prilike ne zamudita!
Po zbirki moji se ozrita!
Pač marsikaj se vidi v njej.
A nič ni prišlo v mojo šaro, 4100
ki slične je nikjer ne vem,
da ne bi bilo še na kvaru
občutno svetu in ljudem.
Bodala ni, da kri ni tekla z njega,
ni čaše, da iz nje se vlila v zdravo kri 4105
razjedna moč ni strupa zlega,
ni lišpa, da zavedel ženske ni
še lepe, meča ni, da zveze zdrobil
in se nasprotniku še ni v hrbet zaglobil.

Mefisto.

Ej, strina, slabo čase mi umeješ. 4110
Kar je, pa je! In s tem dovolj.
Glej, da novice nam našteješ!
Nas mičejo novice zgolj.

Faust.

Da le pozabil nase ne bi!
Kak vidim ljut semenj ob sebi! 4115

Mefisto.

Na višek silijo množine;
da rineš, misliš, pa drhal te rine.

Faust.

Kdo pa je to?

Mefisto.

Lilit. Le jo poglej!

Faust.

Lilit?

Mefisto.

Adamu prva žena prej.
Nje las se čuvaj, dika so prelepa, 4120
da take ne pozna vesoljni svet!
Če mladi mož bi z njimi bil ujet,
ne izpusti ga hitro iz oklepa.

Faust.

Tu dve sedita, mlada, zraven stara;
nadirjali sta se nemara! 4125

Mefisto.

To nima nič miru nocoj.
Začenja se nov ples; vzemiva ji s seboj.

Faust (plesaje z mlado veščo).

Nekdaj zasanjal sem lepó;
uzrl sem jabolčno drevo,

dve lepi jabolki na njem; 4130
začutim slast, navzgor se spnem.

Mlada vešča.

Ženó vas k jabolčkom željé,
in sicer izza raja že.
Veselo mi srcé igra,
da vrt jih tudi moj ima. 4135

Mefisto (s staro veščó).

Nekdàj zasanjal sem pustó;
uzrl razklano sem drevo,

— — — — —
— — — — —

Stara vešča.

Pozdrav najlepši dajem svoj 4140
vam, konjskonogi vitez moj!

— — — — —
— — — — —

Proktofantazmist.

Prokleti rod! Kaj treščilo je v vas?
Ni li biló že dosti brati, 4145
da duh ne more prav na nogah stati?
Pa plešete kakòr kdo izmed nas!

Mlada vešča (plesaje).

Kaj hoče ta, ko naš je ples?

Faust (plesaje).

Ej! Ta povsod se vtika vmes.
Kar plešejo, skozi zóbe vleče. 4150
Korak, ki ga ne oklepeče,
sploh ni korak, storjen ne prej, ne slej.
Najhuje ga jezi, če ideva naprej.
Če bi se v krogu sukati vàm dalo,
kakòr se v starem mlinu sam ves čas, 4155

nemara bi pohvalil vas,
posebno, če o tem vprašali bi ga malo.

Proktofantazmist.

Še vedno niste šli! To je od sile že.
Vsi v kraj! Prosvitljali smo, kakor gre!
Nič do pravil peklenskemu ni leglu! 4160
Tako smo modri, pa le straši v Teglu.
Kako sem dolgo let pométal vraže te,
pa ni čistó, res je od sile že!

Mlada vešča.

Nehájte vendar, dolgčas dolgočasni!

Proktofantazmist.

Duhovom vam velim v obraz: 4165
Duha nasilnosti ne maram jaz;
moj duh bi vežbal jo brez hasni.

(Plešejo dalje.)

Nocoj ne gre mi nič po sreči;
a potovanje vzamem le odtod
in upam pred korakom zadnjim rod 4170
hudičev v prah in pesnikov potleči.

Mefisto.

Nemudno v mlako sede morebiti,
to rad stori, to mu tolažbo dá,
in ko pijavke se goste po njega — —,
pa je duhov ozdravljen in duhá. 4175

(Faustu, ki je stopil iz plesa.)

Zakaj si pustil lepega dekleta,
ko pela ti je milo v ples?

Faust.

Oh! Pela res, iz ust pa vmes
ji miš skočila je rdečedlaka.

Mefisto.

No, prava reč! V tem nismo pretenki; 4180
saj bila sivodlaka ni.
Kaj v sladki uri skrb te bega taka?

Faust.

Potem sem videl —

Mefisto.

Kaj?

Faust.

Daj, tja poglej,
ozri po deklici se blede lepi sami!
Iztežka plazi se naprej, 4185
gre kakor z vklenjenimi nogami.
Resnično, kakor bi bila
Marjetici podobna vsa.

Mefisto.

To pusti rajši! Prav bo dosti bolj.
To je začaran tvor, brez duše, le idol. 4190
Sestati z njim se dobro ni;
človeku srepi pogled strdi kri,
da malone je kamenat:
Čul o Meduzi že si dostikrat.

Faust.

Oči so to mrliške, ki steklenih 4195
zatisnil prst ni ljubeče mil,
to grudi, kjer sem spal v objetjih njenih,
telo to sladko, ki sem ga užil.

Mefisto.

To čar je baš, lahko zavedeni bedak!
Za ljubico jo svojo čisla vsak. 4200

Faust.

O, kakšna rádot! Kakšna beda!

Ne morem ločiti pogleda!
Kako li mora čudno rdeča vez
krasiti vrat na beli koži,
ne širša od hrbta pri noži!

4205

Mefisto.

I jaz jo vidim. Čudno res.
Pod pazduho lehkó bi glavo skrila,
odrobil jo je Perzej s tila. —
Vse v dilj ta slast do praznih sanj!
Tu vidiš griček, zlezi nanj!
Tu je veselo kakor v prastru;
če treznosoden gledam vanj,
se vidi mi, da sem v teatru.
Kaj pa je tu?

4210

Servibilis.

Brž novo bo dejanj.

Izvirna igra, izmed sedmih zadnja;
sedmorica jih tukaj je navadna.
Letá je dobrovoljski tvor
in dá jo dobrovoljcev zbor.
Gospóda, rad bi se umaknil;
zaveso dvigam rad za kratek čas.

4215

4220

Mefisto.

Da sem na Kleku vas iztaknil,
se zdi mi dobro; Klek je kraj za vas.

Sen v Valpurgini noči

ali

zlata poroka Oheronova in Titanijina.

Intermezzo.

Gledališki ravnatelj.

Danes smo prosti vendâr,
Miedingovi sini.
Dolec vlažen, hribec star,
to je razgled edini.

4225

Glasnik.

Da je zlat poročni dan,
let petdeset prej odidi;
ko pa je prepir končan,
se zlat mi lepše vidi.

4230

Oberon.

Ste li v urah teh z menoj,
pokážite, duhovi!
Kralj se združil je nocoj
s kraljico v zvezi novi.

Puk.

Kadar Puk vrti nogé
in v plesu pete brusi,
stótime za njim drevé,
da rádost vsak okusi.

4235

Ariel.

Ariel ravná odmev
v nebeškočistih glasih;
dokaj spak mu vabi spev,
lepót pa tudi časih.

4240

Oberon.

Zákonu, kjer naj sloga vlada,
najin v uk naj služi!
Da se dva imata rada,
naj ju le kdo razdruži.

4245

Titaniya.

Mož se trme, žena muh
nemudoma ozdravi;
primi ju in njo na jug,
na sever njega spravi.

4250

Orkester. Tutti (fortissimo).

Mušji rilec, komarjev smrček
in njijini sorodci,
v listju rega, v travi cvrček
nocoj so naši godci!

Solo.

Duda-meh prihaja tu!
Mehur je to iz mila.
Poslušajte dideldu
iz topega trobila.

4255

Duh, ki šele nastaja.

Krastačji trebuh, pajčji krak
in krilca hočem revček!
Živalca ne nastane, res,
pa vsaj nastane spevček.

4260

Parček.

Stop droban in skok krepak
skoz rosni méd, vonjave;
sicer dokaj sučeš krak,
a móči ni v višave.

4265

Radoveden potnik.

Kaj ni to pustnih mask porog?
In se li prav zavedam?

Oberon je, lepi bog,
ki tudi tu ga gledam? 4270

Pravovernik.

Parkljev nima, repa ne!
A to še nič ne priča,
kakòr bogove grške vse
imam ga za hudiča.

Severni umetnik.

Ne delam kdo ve kaj nocoj, 4275
očrtke le osnavljam;
todà za pot po Laškem svoj
zarana se pripravljam.

Purist.

Zvedlo me je sèm gorje:
Svinjarstvo tod se pase! 4280
Izmed vseh vešč sta komaj dve
ličila deli nase.

Mlada vešča.

Ličilo je in krilo z njim
za ženske sive, stare;
zato na kozlu naga ždim 4285
in kažem ude jare.

Matrona.

Predobro smo vzgojene mé,
ne kujamo se z vami,
a kakor nežne ste, mladé,
strohnite, upam, v jami. 4290

Kapelnik.

Mušji rilec, komarjev smrček,
ob nagi ne krožita!
v listju rega, v travi cvrček,
vsaj v taktu ostanita!

Vetrnica (na eno stran).

Kdo želi boljše družbe kdaj. 4295
Neveste gledam vljudne!
In samce, fante, da je kaj,
kar najbolj nadobudne!

Vetrnica (na drugo stran).

Če ne zaziye tal obok
in ne požre svojati, 4300
pa hočem pospešiti skok
in se v peklò pognati.

Ksenije.

Kot žuželke tu smo vse
in zelo naše bôde,
papana satana prišle 4305
častit smo sred gospôde.

Hennings.

Kako se v gneči šaliyo,
naivne vse brez meje!
Mordà se še pohvalijo,
da dobro jim šrcé je. 4310

Muzaget.

Kako bi v vešč drhali tej
od srca rad ne blodil?
To vem, da jih vse bolje prej
od svojih muz bi vodil.

Ci-devant genij časa.

Z ljudmi je že še kaj iz nas. 4315
Daj, primi krajec prosti!
Saj Klek je kakor nemški Parnas
širok na vrhu dosti.

Radoveden potnik.

Kdo je togi ta možak?
Stopinj je ponositih. 4320

Kjer more, kót ovoha vsak.

„Preži po jezuitih.“

Žerjav.

Rad ribarim v čistem kod,
a tudi v vsaki luži;

zato pobožni se gospod
s hudiči tudi družī.

4325

Posvetnjak.

Da, pobožnjaki kujejo
v svoj prilog vsak dogodek;
nocoj na Kleku snujejo
tu nekateri shodek.

4330

Plesalec.

Mendà nov zbor prihaja k nam?

Čuj bobne nerazločne!

„Kaj tisto! Bobnarice tam
so v trsju enozvočne.“

Plesni mojster.

Kako vsak dviga bedra v skok,

4335

kar more, se ponaša!

Skakljat gre šepec, skakat čok,
a kakšen je, ne vpraša.

Goslar.

Svojat črti se na vso moč,

da more, se pobije;

4340

meh družī jih, kakòr nekoč
zvok Orfejev zveri je.

Dogmatik.

Vseh kritik me ne bega krič,
ne dvomov vseh število.

Saj vendarle je kaj hudič;
sicèr ga ne bi bilo.

4345

Idealist.

Presilno domišljija moj
razum ta pot obaja:
Res, ako sem vse to nocoj,
pa blazen sem do kraja. 4350

Realist.

Provzroča bit mi sámo žal
in zla me volja mami;
to prvič je, da trdnih tal
ne čutim pod nogami.

Supernaturalist.

Tu slast se je potepati, 4355
vesel sem družbe nove;
saj dá s hudičev sklepati
na dobre se duhove.

Skeptik.

Hite za vsakim plamenčkom,
češ, da zaklad se vname. 4360
S „peklòm“ se prav ujema „dvom“;
ta kraj je kakor zame.

Kapelnik.

V listju rega, v travi, cvrček,
prokleta diletanta!
Mušji rilec, komarjev smrček, 4365
saj sta pač muzikanta!

Okretni.

Sanssouci se tem vojskàm
veselih bitij pravi;
po nogàh ni môči kam,
pa hodimo po glavi. 4370

Nerodni.

Priláskali mnog smo grižljaj¹ bogat;
sedaj pa Bog pomozi!

Vsem je preplesan in gol podplat,
bosí smo skozinskozi.

Luči-vešče.

Z bárja smo, kjer smo šele 4375
iz teme vstale tajne;
a v vrstah kar galantke mé
dospele smo sijajne.

Utrinek.

Dol sem šinil iz višav
v svetlobi zvezdni zlati, 4380
zdaj ležim tu sredi trav;
kdo mi pomaga vstati?

Masivni.

V kraj in v kraj! In kroginkrog!
Tako se bilje grudi.
Duhovi smo takisto mi, 4385
najsí nerodnoudi.

Puk.

Ne ceptajte po travah
s slonóvskimi podplati!
Najokornejši nocoj
Puk mora sam ostati! 4390

Ariel.

Dala je priroda vam,
dal je duh peroti,
hajd na rožni griček tam
po lehkotni poti!

Orkester (pianissimo).

Mrak meglá, oblakov let 4395
jasní se iz višine.
V listju zrak, v trsjù šepet,
in zdajci vse izgine.

Meglen dan. Polje.

Faust. Mefisto.

Faust.

V bedi! Obupajoča! Prežalostna na zemlji!
Dolgo begajoča po svetu in zdaj ujeta! Zlo-
činka zaprta v ječi na grozne muke, milo,
nesrečno bitje! Dotlej! Dotlej! — Izdajalski,
ničvredni duh, in to si mi prikrival! — Le 5
stoj, stoj! Suči hudičje oči ljuto v glavi! Stoj
in kljubuj mi z neznosno svojo navzočnostjo!
Ujeta! V nenadomestni bedi! Zlim duhovom
izročena in sodečemu brezčutnemu človeštvu!
In mene ziblješ v tem v omlednih zabavah, 10
mi prikrivaš njeno rastoče gorje in dopuščaš,
da se pogublja brez pomoči!

Mefisto.

Prva ni.

Faust.

Pes! Ostudni utvor! — Premeni ga, ti
brezkončni duh, premeni črva v njegovo pasjo 15
podobo, kakor se mu je čestokrat ljubilo ponoči,
da je štokljal pred menoj, se nedolžnemu pot-
niku zatočil pred noge in se padajočemu obesil
na ramena! Premeni ga zopet v njegov naj-
ljubši lik, da se bo pred mano plazil po trebuhu 20
v pesku, da ga bom teptal z nogami, zavrženca!
— Prva ni! — Gorje! Gorje! Nobena živa
duša ne pojmi, da se je več nego eno bitje
pogreznilo v globino tega gorja, da ni prvo za-
dostilo za krivico vseh drugih v drhteči smrtni 25
stiski vpričo večno Odpuščajočega! Meni raz-
greba mozeg in življenje beda te edinke; ti
se režiš malomarno ob usodi tisočerih!

Mefisto.

Zdaj smo že zopet na meji svoje razsodnosti, tam, kjer se vam ljudem prekobali razum. Zakaj se bratiš z nami, če ne moreš dognati združitve? Letati hočeš, pa nisi varen omotice? Ali smo se mi vsilili tebi, ali si se ti nam?

Faust.

Nikar mi tako ne kaži požrešnih zob! Studi se mi! — Veliki, krasni duh, ki si me spoznal za vrednega, da si se mi prikazal, ki poznaš moje srce in mojo dušo, zakaj me priklepaš na brezstidnika, ki se pase ob škodi in se gosti ob pogubi?

Mefisto.

Ali si končal?

Faust.

Otmi jo, sicer gorje ti! Najstrašnejša kletev nate na tisočletja!

Mefisto.

Osvetnikovih spon ne morem razkleniti, njegovih zapahov ne odpreti. — Otmi jo! — Kdo je bil, ki jo je pahnil v pogubo? Jaz ali ti?

(Faust se divje ozira.)

Sezaš li po gromu? Dobro, da ni bil dan vam, bednim smrtnikom! Nedolžno nasprotujočega streti, to je taka trinoška navada, da si dajete duška v zadregah.

Faust.

Spravi me k njej! Prosta naj bo!

Mefisto.

In nevarnost, ki se spuščaš vanjo? Vedi, še leži na mestu krvna krivica po tvoji roki.

Nad počivališčem njega, ki si ga ubil, plovejo
osvetni duhovi in strežejo na morilca, kadar
se vrne.

55

Faust.

Še to od tebe? Umor in smrt vesoljnega
sveta nate, pošast! Spravi me tja, pravim, in
oprosti jo!

Mefisto.

Spravim te, in čuj, kaj morem storiti!
Ali imam vso moč v nebesih in na zemlji?
Ječarju hočem zblesti um; polásti se ključev
in izvedi jo iz temnice s človeško roko! Jaz
bom stražil; čarna konja sta pripravljena, od-
vedem vaju. To zmorem!

60

Faust.

Neutegoma na pot!

65

=====

Noč, širno polje.

Faust, Mefisto, na črnih konjih hiteča.

Faust.

Kaj dela svojat na morišču tam?

Mefisto.

Ne vem, kaj počenja in kuha.

4400

Faust.

Plove gor, plove dol, giblje se, ziblje se.

Mefisto.

Vešč drhal.

Faust.

Pa trosi in prosi.

Mefisto.

Naprej! Naprej!

=====

Je č a.

Faust

(s snopom ključev in svetiljko pred železnimi vratci).

Strah davno me odvajen bega, 4405

v človeštva se topim bridkosti vsej.

Tu biva, v vlažnosti zidovja tega,

in blaga vera greh je ves na njej!

Pomišljaš stopiti prédno!

Bojiš se uzreti jo bedno! 4410

Proč! Odlašajoč smrt prizoveš prej.

(Prime za ključanico. Znotraj petje.)

Mati mi, blodnica,

je ubila telo!

Oče me, slepar,

je pojedel nato! 4415

Sestričica je

koščice vse

na hladen dela kraj;

pa sem ptička lepa zletela v gaj;

proč letim, proč sedaj! 4420

Faust (odpiraje).

Ne ve, da blizu ljubi njen stoji,

da sliši lance, slamo, ki šumi. (Vstopi.)

Marjetica (se skrije na ležišču).

Gorje! Gredo. Pred krvni stol!

Faust (potihoma).

Mir! Mir! Oteti te hočem krvnikom.

Marjetica (se splazi predenj).

Če si človeški, čuti z mano bol! 4425

Faust.

Zbudila stražnike boš s svojim krikom!

(Prime za železje, da bi ga razklenil.)

Marjetica (na kolenih).

Kdo ti je dal, krvnik, to moč,
da me hočeš vzeti,
ko ura komaj je polnóč!
Usmili se, daj mi živeti! 4430
Ni li za vida rano dokàj? (Vstane.)
Tako sem mlada še, pa naj
umrem nemilo!
Cvetlà sem tudi, to me je ubilo.
Bil drúg je blizu, zdaj ga ni; 4435
raztrgan venec, cvetje razsuto leži.
S silo ne vlačí me sem in tja!
Milost! Kaj sem ti storila zla?
Naj zastonj ne prosim toli,
saj nisem videla te še nikoli! 4440

Faust.

Kako prebijem take boli!

Marjetica.

Dobil si vso me v svojo moč.
Še dete podojim naj, je li?
Poljubljala sem ga vso noč;
da bi plakala, so ga vzeli, 4545
zdaj pa vele, da sem ga vrgla v loč.
Vesela biti več ne smem.
Popevke name pojo! Zli ljudje so na sveti!
Tak konec stari bajki vem,
kdo de jim jo peti? 4450

Faust (poklekne).

Ljubeč se grudim ti pred nóge,
da ječe te otmem uboge.

Marjetica (se vrže k njemu).

Klečiva, dvígniva k svetnikom klice!

Poglej pod te stopnice,
spodaj tam vrelo 4455
pèkla je žrelo !
Brez kraja
hudobec tam rjove,
ljuto razsaja !

Faust (glasno).

Marjetica ! Marjetica ! 4460

Marjetica (pozorno).

Prijatelj moj me zove !

(Plane kvišku. Železje pade z nje.)

Kje li je ? Začula glas sem znani.
Prosta ! Nihče mi več ne brani.
Okrog vratu se ovijem,
na prsih mu počijem ! 4465
Marjetica ! kliče. Stal je tik ječe.
Skozi peklà sem tuljenje grmeče,
skozi roganje ljutih duhov
spoznala glas mili, ljubeči njegov.

Faust.

Jaz sem !

Marjetica.

Ti si ! Oh, še enkràt povej ! 4470

(Prime ga.)

On je ! On je ! Kje je bolest brez mej ?
Kje strah temnice ? Spone boleče ?
Ti si ! Otmeš me ječe !
Oteta sem ! —

Že cesta spet je pred menojo, 4475
kjer prvič sem sestala se s teboj,
in tu vrt je veseli,
ki v njem sva z Marto te sprejeli.

Faust (sileč iz ječe).

Z menoj! Z menoj!

Marjetica.

Ostani!

Tako sem tam rada, kjer ti si tudi. 4480

(Mili se z njim.)

Faust.

Strani!

Nič se ne múdi,
sicer oba zatne poguba.

Marjetica.

Kaj? Niti ne poljuba?

Tako si malo časa rabil, 4485
da poljube si zabil?

Zakaj mi je tako pri tebi tesnó,
ko iz besed, pogledov tvojih liti
sicér čutila sem vase nebo

in si s poljubi me hotel kar zadušiti? 4490

Poljubi me,
sicér te jaz! (Oklene se ga.)

Oh! Na ustnih tvojih je mráz,
je molk.

Ljubezen živa, 4495
kje biva?

Kdo jo vzel je zlogolk? (Obrne se od njega.)

Faust.

Osrči se, ljubica! Ne stoj!

Rad tisočkrat se milil bom s teboj;
a pojdi že! To prošnjo le imam! 4500

Marjetica (k njemu obrnjena).

In si li res? Gotovo si ti sam?

Faust.

Jaz sam! Pojdi!

Marjetica.

Okov si zrušil moč,
objameš spet me oberoč.
Kako je to, da plašno me ne zreš? —
Priatelj, ali veš, kogà otmeš?

4505

Faust.

Daj, pojdi! Brž se noč konča.

Marjetica.

V grob sem mater spravila s sveta,
otroka v kal globok.
Kaj ni bil moj in tvoj otrok?
Tvoj tudi — ti si! Daj mi dlan!
Težko verjamem. To ni san!
Daj mi ljubo dlan! — Oh, pa je vlažna vsa!
Otri jo! To je menda
od krvnih prog.
Oh, kaj si storil! Moj Bog!
V nožnice vtakni meč;
daj, prosim te.

4510

4515

Faust.

Kar je minulo, ne begaj te več,
ubijaš me.

Marjetica.

Ti moraš preostati!
Gomile ti čem popisati;
kar jutri grobove
oskrbi nove;
najboljši kraj materi sodi,
grob tik njega bratov bodi,
moj nekoliko vstran,
le ne predaljan!

4520

4525

In ob desnih prsih naj bo otrok.

Drug ne pojde ležat z mano! —

K tebi se privijati vdano,

4530

to je bil miljen, preblažen slaj!

Zdaj pa ne čutim tega več v sebi;

kakòr le silila bi se k tebi,

kakòr bi pehal me sam nazaj.

Pa si le ti in gledaš blag in vdan.

4535

Faust.

Če veš, da sem, hitiva na plan!

Marjetica.

Odondod?

Faust.

Na jasno.

Marjetica.

Je li grob tod,

streže li smrt, pa grem!

Počivat v posteljo vekomaj,

4540

a dalje ne potem —

Odhajaš? Henrik, o da s tabo smem!

Faust.

Saj smeš! Le hoti! Pot je prost iz ječe.

Marjetica.

Ne smem; pričakovati nimam sreče.

Kaj, če zbežim? Namé pa le preže.

4545

Beračiti je tolikanj bedno,

in še z vestjo, ki peče vedno!

Pehati se je zlo po tuji grudi,

in itak ujemo me tudi!

Faust.

Ostanem s teboj.

4550

Marjetica.

Ne stoj! Ne glej!
Reši otroka najprej!
Ne múdi se nič,
kjer je potòk,
tja črez mostič
in na gozdno pot,
na levi, kjer je plot,
v tolmun.

4555

Potegni ga vun!
Še brca v vodi
in spenja život!
Reši! Reši!

4560

Faust.

Zavedi se že!
Korak, pa ti je prost izhod!

Marjetica.

Da sva vsaj že mimo goré!
Tod mati sedi mi na kamenu,
z vrhá me strah preleta!
Tod mati sedi mi na kamenu
in glava ji opleta;
ne miga, ne kima, težkà ji visi,
ves čas je spala, več ne bedi.
Oh, spala, da rádost sva pila.
Tedaj pač srečna sva bila!

4565

4570

Faust.

Beseda, prošnja ne pomaga,
pa te ponesem preko praga.

4575

Marjetica.

Stoj! Stoj! Ne, siliti se ne dam!
Kaj nečloveški me grabiš tako!
Iz ljubi sem storila ti vse voljnó!

Faust.

Dani se! Ljuba! Ljuba!

Marjetica.

Dan! Da, to je dan! Sèm zadnjič sili teman; 4580
poročni naj bil bi dan!

Ne pravi, da si bil pri meni že.

Moj venec, kje si?

Bil mi ravno je snet!

Pač bova se videla spet; 4585

toda ne na plesi.

Gneto se, čuti pa ni njih vrst.

Ne trg, ne cesta

nimata vsem mesta.

Zapel je zvon, razklan je trst. 4590

Kako me grabi in veže

krvnik, na krvni tira stol!

Že v slednji tilnik reže

jim meč, ki name šine dol.

Svet je brezglasen kot grob! 4595

Faust.

Da nisem nikdar rojen!

Mefisto (se prikaže zunaj).

Proč! Sicer boš z njo obsojen.

Kaj še stojita, kaj šepetata!

Konja mi trepetata,

jutranji vstaja zor. 4600

Marjetica.

Kaj spenja iz tal se navzgor?

Ta! Ta! Odide naj!

Kaj sèm hodil na sveti bi kraj?

Mepe hoče!

Faust.

Ti živa bodi!

Marjetica.

Tebi, Bog, se izročam, Ti me sodi! 4605

Mefisto (Faustu).

Brž! Brž! Pustim te z njo in odhitim.

Marjetica.

Tvoja sem, Oče! K Tebi želim!
Vi angeli! Zbori češčeni,
v mojo bran zgrnite se ob meni!
Henrik! Grozi me pred teboj. 4610

Mefisto.

Ta je prokleta!

Glas (od zgoraj).

Je oteta!

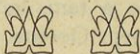
Mefisto (Faustu).

Sèm, z menoj!

(Izgine s Faustom.)

Glas (od znotraj, izgublja se).

Henrik! Henrik!

Konec prvega dela.

Tolmač.

Posvetilo je namenjeno mladostnim prijateljem pesnikov iz frankfurtske dobe. V prvi kitici gleda Goethe osebe iz pripovedke o Faustu, v naslednjih se spominja prijateljev in prve ljubezni ter označuje svoje odnose proti književnemu občinstvu. — V. 1. Majavi prikazi = nejasni in negotovi. — V. 3. Goethe se je bil že dvakrat prej lotil »Fausta«, v prvotnem »Faustu« (»Urfaust«) in leta 1790. Morda ga sedaj vendarle dovrši. — V. 4. Obsena zato, ker je tem prikazom podstava nordiška prazna vera. (Prim. v. 2497.) — V. 10. Ljubljene sence so prijatelji. — V. 12. Prva ljubezen je pastorjeva hči Friderika Brionova v Sesenheimu, s katero se je seznanil Goethe tedaj, ko je bil na vseučilišču v Straßburgu. — V. 27. in 28. Zgolj čuvstva narekujejo sedaj pesem; pesnik sam ji ne določuje glasov. Ti zvene tako, kakor se ozvanja Eolova harpa, kadar se lovi vanjo veter.

Predigra na gledališču. Goethe ima v mislih eno izmed potujočih gledaliških družb, kakršnih je bilo dosti na Nemškem. Po dolgem času se je iz inozemstva vrnila domov. Občinstvo je že zbrano, za zaveso pa se ravnatelj, gledališki pesnik in vesela oseba pomenkujejo o tem, kaj naj se uprizori, da bi bil predmet nov in prikupen. Goethe je pač izkoristil pesniško svobodo, da se šele plete razgovor o igri, ko je občinstvo že zbrano. Ves prizor je ironičnega značaja. Vesela oseba je bila do srede 18. stoletja sploh stalna na nemških odrih, tudi na Dunaju, kjer je šele Sonnenfels odpravil takozvanega »Hanswurst« z dvornega gledališča. Vesela oseba je tukaj igralec, ki bo pozneje igral Mefista. — V. 52. Ozka dver milosti: Srečnega se lahko šteje tisti, ki se prerije v gledališče. — V. 59. do 74. Stanci sta značilni za to, kako tujega se čuti pesnik v realističnem gledališkem svetu. — V. 111. Mehka drva pomenijo občinstvo: Mehkih drvà ni treba cepiti s težko sekiro, ampak lahko se koljejo kar z nožem. — V. 115. in 116. Mnenje Goetheja samega, ki je resnično imel čitanje novin za »največje zlo naše

dobe«, češ, da se ljudje ob njem preveč razmišljajo. — V. 156. Olimp še živi v pesniških delih. Ko ne bi bilo tako, bi bili grški bogovi že davno izginili iz spomina. — V. 189. Klica = kal. — V. 212. in 213. Ta dva verza se razlagata različno. Poleg ene razlage življenje očisti človeka otroške nezrelosti ter mu v starosti vrne pravo otroškost; po drugi (Minorjevi) razlagi je starost res otročja, ampak starost nas ne pootroči in nas ne more pootročiti. Zakaj življenja sploh nikoli ne spoznamo popolnoma, baš ker smo vse žive dni ostali otroci. Minorjevo mnenje je vsekakor primernejše. — V. 233. do 238. Tukaj se navajajo gledališke dekoracije, ki so v tedanjih časih zbujale največjo pozornost (n. pr. v Mozartovi »Čarobni piščalki«). — V. 241. in 242. Iz teh besed se ne sme sklepati, da bi Faust končal v pekl. Ravnatelj samo naroča pesniku, naj dejanje trikrat lokalizira, t. j. vrši naj se v nebesih, na zemlji (svetu) in pred peklom. Resnično je tragediji (v drugem delu) konec pred peklenskimi vrati.

Prolog v nebesih. Po kabalističnem uku je vsak nadangel vladar enemu svetu (Rafael solncu, Gabriel mesecu in Mihael Merkurju). — V. 243. Sorodni svetovi so planeti, ki se po Pitagorovem nazoru orijo s solncem vred. — V. 256. Širne reke pomenijo morski tok, ki je najvišji ob nabrežnih čereh. — V. 265. Sli = angeli (lat. angelus = poslanec). — V. 267. do 270. Prej se je Rafael čudil božjim tvorom, ker so neumevni, zdaj pa se vsi trije čudijo Gospodu, ker je mogel ustvariti tako neumevna dela. — V. 271. Primeri knjigo Jobovo, I., 6.: »Nekega dne pa, kadar so sinovi božji prišli, da so stali pred Gospodom, je bil tudi satan med njimi.« — V. 281. »Mali bog zemljan« se opira na knjigo Mojzesovo (I., 1., 26.): »In (Bog) je rekel: Naredimo človeka po svoji podobi in podobnosti, in naj gospoduje ribam v morju in pticam pod nebom in zverinam in vsej zemlji in vsej laznini, ki se giblje po zemlji.« — V. 285. do 290. Človek bi se rad dvignil s pametjo, pa vedno le pada kakor vélika kobilica, ki bi rada letala, pa le skače ter naposled sede v travo. Mefisto se roga pameti, ker ima sam le razum. — V. 292. Ne morda drage volje, iz radovednosti ali objestnosti, nego siloma, ko pada na nos. — V. 299. Vprašanje po Faustu se naslanja na knjigo Jobovo I., 8. Satan je prišel pred Boga, ko so stali sinovi božji pred Gospodom. »In Gospod je rekel: Si li premišljeval mojega služabnika Joba, da mu ga ni enakega na zemlji?« — V. 317. Faust je torej podoba človeštva, ki

neumorno stremi in se vedno moti. (Primeri tudi v. 328. in 329.) — V. 318. do 322. Mefisto se hlini podložnega; zakaj seveda upa za vselej pridobiti Faustovo dušo. Mačka žre samo take miši, ki jih je ujela sama, ne pa mrtvih. — V. 334. in 335. Po Mojzesu, 3., 14., je dejal Bog kači: »Ker si to storila, si prokleta med vsemi živalmi in zverinami zemlje; po svojih prsih se boš plazila in prst jedla vse dni svojega življenja.« — V. 344. »Pravi božji sinovi« proti hudiču, ki ga Bog posredno označuje za božjega sina, toda za nepravlega. — V. 348. in 349. Kar je v resnici šele nedovršen izraz božje volje, to naj nadangeli dovrše z idealnim naziranjem. — V. 353. »Človeški« = »tako kakor človek«, pa tudi = »človekoljubno«.

Tragedije prvi del.

Noč. V. 367. Pisarji so učeni juristi. — V. 368. in 369. Fausta ne peče vest, ne bega dvom ničev, ker itak ne veruje v dogme; ne boji se ne pekla, ne hudičev, ker ne priznava nobene moči do sebe. — V. 404. in 405. Okajeni papir pomeni popisane zvitke iz časov, ko še ni bilo tiskarske umetnosti. (Prim. tudi v. 678. in 1108.) — V. 418. »Širi kraj« je priroda. — V. 420. Michel de Notre Dame, eden izmed najslavnejših astrologov in zdravnikov 16. stoletja. Zgodovinski Faust je živel nekaj pred njim. — V. 430. Makrokozem = veliki svet, t. j. nebo in zemlja. — V. 442. do 445. Loeper misli, da modrijan ni določen, če pa bi bil, da je Nostradam. Tukaj da ni naveden njegov izrek, ampak da je z njegovim imenom spojen najsplošnejši uk vse magije. Po drugi (Harnackovi) razlagi je ta modrijan Swedenborg. Jutranja zora znači poseben poizkus, ki naj bi proizvedel kamen modrijanov, t. j. kamen, s čigar pomočjo bi se dalo iz neplemenitih kovin delati zlato. — V. 509. »Odelo« je podoba. Primeri Izajija, 51., 6.: »In zemlja se bo ogolila kakor obleka«. — V. 511. do 517. »Le kar si je enako, pojmi tudi, kar je enako.« (Grški izrek.) — V. 518. Famulus je bil dijak, prideljen vseučiliškemu profesorju za pomočnika. Bil je obenem njegov učenec in tajnik, posredovalec med njim in drugimi dijaki. Stanoval je večinoma na domu profesorjevem. Wagnerja rabi Goethe toliko časa za nasprotje Faustu, dokler ne nastopi Mefisto kot pravo nasprotje. Wagner je neumoren delavec v prirodnih in zgodovinskih znanostih, ali uspehov nima, ker mu vsa znanost ne odgovarja na nobeno vprašanje. Faust vidi povsod probleme,

Wagner nikjer. = V. 530. Muzej = studijska soba tedanjih učenjakov. — V. 560. Poglavitni namen kritičnega stremljenja je bil kazati, kako daleč je dospelo racionalistično zgodovinslovje proti neprosvetljenim dobam. — V. 574. i. sl. Faustovo skeptično mnenje o zgodovinski znanosti se ujema z mnenjem Goetheja samega, ki se mu ni odrekel do pozne starosti. — V. 583. in 584. Glavni in državni čini so bile junaške in zgodovinske drame, ki so jih pisali igralci sami. Faust pa misli tukaj na starejše pragmatško zgodovinopisje, ki jim je bilo podobno po vsebini in po slogu. Pragmatska ravnala so pravila, s katerimi kdo opravičuje svoje ravnanje, ne da bi se menil za npravna načela. — V. 590. do 593. Goethe ima v mislih poleg Kristusa bržkone Husa, Giordana Bruna in tiste može v srednjem veku, ki so umrli kot mučeniki svojega prepričanja. — V. 610. Faust imenuje »brezupnost« to, kar mu je bilo v v. 518. »najlepša sreča«. Opreka, ki se pa vendar ujema s Faustovim bistvom. — V. 620. Stvarjanje je Faustu vobče najvišji smoter. — V. 636. in 637. Znan francoski pregovor. — V. 648. in 649. Prvi verz navaja, za kaj se bojimo, drugi pa, česa se bojimo. — V. 650. in 651. Strah bega človeka brez vzroka in ga neprestano muči za gotovo posest. — V. 672. i. sl. Goethe je bil prepričan, da prirode ni tolikanj moči spoznavati z umetnimi pomočki kolikor s prirodno močjo čutil. — V. 683. »Posest« je tukaj živa posest, ki se dá plodovito uporabljati. — V. 702. in 703. spominjata Elijevega gorečega voza. — V. 704. in 705. Celo samomor naj bi Faustu odprl pot do novega delovanja. — V. 737. i. sl. Razdelitev na zборе spominja starih velikonočnih iger, ki jih je v davnih časih uvedla cerkev sama; trizložne rime in daktilski dipodiji pa že kažejo na umetnost nemških romantikov. — V. 749. i. sl. Vse na podstavi Sv. pisma. — V. 765. Blagovest = evangelij kakor v v. 768. blagi glas.

Pred mestnimi vrati. V tem prizoru nastopajo vsi ljudski sloji, izmed katerih pozneje poedini zastopniki delujejo dramatsko: učenci, meščanska dekleta, zvodnica, vojaki. Oznamenila zabavnih krajev so kolikor toliko tipična za okolico nemških mest. — V. 830. Tobak je omenjen anakronistično. — V. 861. do 863. Ti verzi merijo vobče na turško nevarnost 16. stoletja, ne pa na določene boje. — V. 875. »Česar sta željni v potaji« = moža bi jima lahko dala. — V. 876. Klic: »Agata, proč!« je namenjen tovarišici, ne starki. — V. 878. Noč sv. Andreja (30. novembra) imajo dekleta na Severnem Nemškem za posebno

ugodno, da se jim pokaže bodoči ženin. — V. 880. Prerokovanje iz kristala je bilo priljubljeno že v starih časih. — V. 897. Primera: dekle — trdnjava je bila v navadi izza tridesetletne vojske. Prim. tudi v. 2657. — V. 940. Besede: »Tu človek sem« izražajo celotnost Faustovega bitja, ki ni moglo biti nikoli zadovoljno samo z učenjaškim delom; obenem diha iz njih novič zbuena radost do življenja, ki pa seveda ne traja dolgo. — V. 949. do 980. Tukaj se opisuje pomladna slava, ki jo je omenil Faust v v. 780. — V. 993. do 1005. Faust kot zdravnik in zdravnikov sin je posnet po znamenitem zdravniku Paracelzu. — V. 1009. in 1010. Faust kot učitelj zastopa pred množico to, česar sam več ne verjame. — V. 1021. Venerabile = hostija pred bogoslužnim izprevodom. — V. 1038. Adepti so bili alkimisti, modrijani in zdravniki koncem srednjega veka. Zlasti so se trudili za kamen modrijanov. (Glej opombo v. 445.) Črna kuhinja (v. 1039.) je njih delavnica. — V. 1042. do 1047. »Rdeči lev« je alkimistično oznamenilo za zlato kakor tudi za okis živega srebra, ki se tukaj spoji s solno kislino (lilijo). Nastane sublimat živega srebra ter se loči od stekla, v katerem se pokažejo mavrične barve (»mlada pestra kraljica«). »Poročni dom« kaže na sublimacije, ki so jih nadaljevali do šestnajstkrat. — V. 1076. do 1083. Spomini na italijansko potovanje (blesteči solnčni zapad, klasično mirna krajina, skaloviti bregovi razgretega morja). Vir je srebrn (v. 1079.), ker ne sije vanj večerno solnce kakor v zlate reke. — V. 1084. Boginja je solnce, t. j. obsežek vsega božanstvenega. — V. 1085. Moč, ki jo je zadržal pogled na morje. — V. 1110. do 1117. Wagner ima samo nagib spoznanja, Faust pa poleg tega nagiba, ki se iz sil zemskega prahu spenja k mislecem (»očetom«) prejšnjih dob, nagib, ki se oklepa zemlje. Nauku o dveh dušah je podstava dogma o božji in človeški naravi Izveličarjevi; vobče staro dualistično naziranje sveta. — V. 1130. do 1141. Wagner govori o veri v zračne duhove, ki imajo svoje bivališče na štirih svetovnih straneh. Sv. pismo pravi v psalmu 104.: »ki delaš svoje angele vetrove in svoje služabnike žgoč ogenj (ki delaš svoje angele hitre kakor veter in močne kakor ogenj), kadar jih pošiljaš izpolnjevati svoja povelja.« Efež. 6., 12.: »Ker se nam ni vojskovati zoper meso in kri, ampak zoper poglavarstva in oblasti, zoper gospodovalce tega temnega sveta, zoper hudobne duhove v podnebjū.« — V. 1176. Skolar = učenec. Nemški vseučiliščniki se radi kažejo z velikimi psi.

Studijska soba. V. 1178. do 1185., 1194. do 1201. Te dve pravilni lirski kitici sta značilni za Faustovo umirjenost; verzi med njima (1186. — 1193.) pa kažejo motenje, ki ga provzroča Mefisto. — V. 1224. do 1237. Minor vidi tukaj Fausta na poti do predstave osebne Stvarnika, Harnack pa veli: Osebni nazor Goethejev je tak, da je dejanje začetek in konec, torej tisto, kar se mora čislati najbolj. Evangelij sv. Janeza (1., 1.) slove: »V začetku je bila Beseda, in Beseda je bila pri Bogu, in Bog je bila Beseda.« V grškem izvirniku stoji za »besedo« *λόγος* (*logos*), kar pomeni tako besedo kakor pamet (um). Goethejev čin seza dalje nego uresničena beseda, pamet, moč. — V. 1239. in 1240. Minor: V ljudskih knjižicah hudič vselej prepoveduje Faustu čitati evangelij sv. Janeza. »Evangelij ljubezni« mu pač provzroča bojazen, da se ne bi Faust zatekel k Bogu. Zlasti sedaj, ko ima Faust čin najprej za stvarjalni čin osebnega božanstva, mora poseči vmes. — V. 1258. Salomona so imeli v srednjem veku za poglavitnega zagovarjalca duhov; zato so se zvale čarovne knjige, ki so »poučevale« v zagovarjanju, Salomonovi ključi (*claviculae Salomonis*). — V. 1273. do 1276. Močerad, Undena, silf in škrat zastopajo štiri elemente (oganj, vodo, zrak in zemljo). — V. 1290. Incubus = domači duh. — V. 1301. Znak križa, ki je močnejši od Salomonovih ključev. — V. 1319. Znak sv. Trojice, ki jo imenuje cerkvena pesem »trojni žar luči«. — V. 1324. Potujoči učenci (skolasti) so uganjali »čarodejstva« do 17. stoletja. — V. 1334. »Skaza«, »ležnik« je bržkone prevod za »Mephistopheles« (Mephir = skaza, Tophel = ležnik). Oba naslova prilagajo Abádonu, angelu brezdna (prim. Razodetje, 9., 11.: »In so imeli črez sebe kralja, angela brezdna, ki mu je ime po hebrejsko Abádon;« Ev. sv. Janeza, 8., 44.: »Vi ste iz očeta hudiča in hočete izpolnjevati želje svojega očeta. On je bil od začetka ubijalec in ni ostal v resnici, ker ni resnice v njem; kadar govori laž, govori iz svojega, ker je ležnik in oče laži«). Belcebuba so porogljivo imenovali mušjega duha. — V. 1349. do 1358. Po grški kozmogoniji je bila najprej ustvarjena tema (plod kaosa, kakor imenuje Faust Mefista v v. 1384.), potem šele svetloba. (Prim. tudi Sv. pismo. Mojzes I., 1., 2. in 3.). Luč bo trajala samo toliko časa, dokler bo kaj snovi (materije). — V. 1395. Ako podaljšaš stranice pravilnega

peterokotnika, dokler se ne presečejo, nastane pentagram (mora, morska noga). Lik se dá začrtati z eno potezo. Ker kaže s pet strani obliko črke A, se imenuje

tudi pentalfa. Smatrali so ga za simbol Kristusov. Ker ima Faust tako znamenje na pragu, je umevno, zakaj je koder vohal na pragu (v. 1187.) in zakaj je grčal (v. 1202). — V. 1447. do 1505. Ti verzi obsežajo v razširjeni obliki spominske slike tega, kar je videl Faust na izprehodu. — V. 1516. in 1517. Hudič je prizadet zlasti pri kačah, žabah, gosenicah, komarjih, podganah in podobni golazni. Osobito miši so pošastnega značaja; zaradi tega tudi v Valpurgini noči prihajajo »stoterobojne« in »nebrojne« (v. 3900. in 3901.).

Studijska soba. V. 1531. »Trikrat moraš me pozvati«. Profanacija svetega števila tri. — V. 1556. Dan je splošnega pomena. — V. 1558. in 1561. »Zadirljiv« in »tisočera spaka« označujeta motenja, ki prihajajo od zunaj. — V. 1577. Višnji duh je zemski duh. — V. 1589. Žalna jama je telo ali pa svet sploh. — V. 1678. Od tega verza dalje zahteva Faust, ko je prokrel vse duševne naslade, samo take darove, ki ne mamijo duše in ji ne strežejo. V njih povečuje vse, kar je brez vrednosti, v prejšnji kletvi (v. 1587.—1606.) pa je uničeval vse, kar ima ceno. — V. 1705. Kazalec pade, ko je ura že izrabljena. — V. 1802. Mikrokozem = svet v malem, zlasti človek, cvet vsega stvarstva. — V. 1838. Faust naj rajši prepusti brezplodni trud tovarišu, ki se ne ubija tolikanj resno ter se debeli pri tem. — V. 1840. in 1841. Primeri Faustove besede v v. 590.—593. ali pa (po Minorju) v v. 364. — V. 1846. Kapa = baret. — V. 1855. Ako bi se Faust navadil zaničevati pamet in znanstvo ter slušal hudiča, je itak njegov. — V. 1866. in 1867. Faust bi se itak pogubil, ker hrepeni po spoznanju in uživanju. — V. 1874. Dijaki so imeli navado, da so se predstavljali profesorjem in jim osebno izročali učnino. — V. 1919. do 1921. Ti verzi so naperjeni zoper formalno logiko, ki se pretirano uporablja pri čisto izkustvenih stvareh. — V. 1922. do 1927. Tkalstvo je tukaj podoba duševne delavnosti. — V. 1940. in 1941. Encheiresin naturae = samotvornost prirode. Kemik misli, da ima pri svojih poizkusih prirodo v rokah; toda ima samo dele, ki jih šele družijo priroda. Če torej kemija nazivlje »poizkus« »prirodno samotvornost«, se seveda roga sama sebi. (Minor.) Prof. dr. Lippmann (Halle) pa je dokazal v najnovejšem Goethejevem zborniku, da se verzi 1936. do 1941. opirajo na razpravo kemika Spielmanna, čigar predavanja je Goethe poslušal v Straßburgu. Spielmann razlaga kemijsko razložbo tvarine na nje dele in pravi, da bi se dale iz nekaterih teh delov zopet sestaviti prvotne snovi, ako bi jih bilo mogoče

združiti v prvotne spojine. Toda prirodne enhejreze so jako različne, tako da onih spojin ne poznamo, ali pa jih ne moremo posnemati. Dalje govori o »vezi«, ki druži dele v tvarini, o razkrajanju rastlinskih in živalskih tvarin, pri katerih se izganja njih »duh«; poudarja tudi, kako smešen je vsak kemik, ki hoče iz teh delov sestavljati prvotne snovi. Iz Spielmannovih besed izhaja popolna vzporednost med »tkalcem« v »tvornici misli«, ki zaman poizkuša s tisoč »zvezami« iz logiških odpadkov sestaviti duha razkrojenih tvarin, in med famulom v laboratoriju, ki se zaman trudi, da bi s pravimi »zvezami« iz kemijskih ostankov obnovil življenje razdejjane tvarine. — V. 1989. Horacij: iurare in verba magistri. — V. 2039. Po Mojzesu je drevo življenja zeleno, njega plodovi pa so zlati. — V. 2048. Mojzes I., 3., 5.: »In bosta kakor bogova in spoznala dobro in hudo.« — V. 2052. Mali in veliki svet = meščanski in dvorni svet. Mali svet se prikazuje v »Fausta« prvem, veliki v drugem delu. — V. 2054. »Presmučeš« brezplačno.

Auerbachova klet. V. 2098. do 2100. Pivska šala pri nemških dijakih. Izvoljenca so postavili na mizo, kjer jim je moral odgovarjati na latinska vprašanja in piti, dokler ni bljuval. Pitje je torej tisto, kar zvišuje moža, da velja za papeža. Loeper razlaga te vrste v seksualnem pomenu, pa menda prisiljeno. — V. 2112. Vešče se zbirajo na razpotjih. — V. 2126. do 2148. Pesem o podgani je satirično-burlesknega značaja, kakršnega so bile živalske pesmi v 16. stoletju. Primeri tudi pesem o bolhaču (v. 2207. i. sl.) — V. 2165. »Če glava ne boli« od pijače. — V. 2172. Lipsko se v nekem rokopisu iz 18. stoletja imenuje »Pariz v malem«, toda že v 17. stoletju so dejali profesorji v Lipskem: »Extra Lipsiam vivere est miserrime vivere.« — V. 2176. »Gliste pipati iz nosu« je posneto po francoskem reku »tirer les vers du nez« = pozvedovati kaj od koga. — V. 2190. V izvirniku stoji »Hans von Rippach.« Pokmeten plemič ali pa ime za nerodnega človeka. Rippach je vas med Naumburgom in Lipskim; skozi njo so prihajali v Lipsko vsi tisti, ki so pripotovali od zapada. — V. 2245. Svobodij bi nazdravil Mefisto pač le na videz; kako sodi resnično o njej, se vidi iz v. 2295. — V. 2285. Mrkač je simbol plodovitosti in eden najljubših prikazov hudičevih. Tukaj služi le za primero: Kakor nosi mrkač dolge roge, tako nosi trs grozd. In kakor je trta, dasi prihaja vino iz nje, vendarle samo les, tako utegne dati vino miza, ki je tudi iz lesa.

Čarovna kuhinja. Prizorišče čarovni kuhinji je posnel Goethe po slikah Breughelovih in Teniersovih. Morske mačke (v slovenski narodni govorici »merkuce«) niso mačke, ampak vrsta opic, ki so jih iz Afrike čez morje zanesli v Evropo (magot na Gibraltarju). Ime »mačke« izhaja odtod, ker imajo rep podoben mačjemu repu. Ljudske knjižice o Faustu trdijo, da so morske mačke tvori hudičevi. Goethe se v čarovni kuhinji roga loterijski strasti, ki jo je opazoval v Italiji, pravicam plemstva, ki jih je tedaj uničil prevrat na Francoskem, književnim beraškim juham, ki so bile priljubljene nemškemu občinstvu. Tudi je v čarovni kuhinji parodija cerkvenih stvari (obredi vešče, ki čita iz velike mašne knjige in postavlja morske mačke kakor ministrante okoli sebe).

V. 2369. Mefisto ima v mislih takozvane »hudičeve mostove«, — V. 2392. Satira na književno malovredno hrano. — V. 2402. do 2415. Satira na tiste, ki se črnogledi odrekajo posvetnemu veselju. — V. 2416. Skozi sito so gledali zlasti takrat, kadar so hoteli zaznati zlodejca. — V. 2428. »Mušjemu duhu« (prim. v. 1334.) seveda sodi muhalo. — V. 2430. Slika grške Helene. — V. 2442. Mojzes, I., 1., 31.: »In Bog je pogledal vse, kar je bil naredil, in bilo je prav dobro«. — V. 2450. do 2453. Misiiti je na francosko krono, ki se je takrat že razbijala. Kri in znoj sta pač kri in znoj podložnikov, s katerima so marsikje poizkušali zlepti krono, ki se je pa vendar razdrobila pri tem. — V. 2454. in 2455. Satira, bržkone naperjena zoper tedanjo fabrikacijo sonetov v Italiji. — V. 2490. in 2491. Konjsko kopito je bilo izprva znak germanskemu Lokiju. Vrani so bili Odinovi spremljevalci, pozneje so prešli v last hudičevo. — V. 2505. Hudič se baje sramuje svojega imena. Zato si prepoveduje nazivek »satan«, češ, da je zastarel in da so ga ljudje vpisali med bajke. Seveda se Mefisto ne roga samemu sebi, ampak ljudem, ki mislijo, da so se iznebili hudiča, ako ga taje. — V. 2519. Sok naj dá Faustu življensko moč, pa naj mu tudi zviša pešajočo moško moč. Sok ga ne izpremeni v mladega moža, ampak mu vrne notranje zdravje ter ga okrepi tako, da je tudi zunanje pomlajen. Sicer pa Faustu ni nedostajalo tolikanj moči kolikor mikov; zato mu je otrpnila strast. — V. 2540. do 2552. Parodija na simboliko števil, zlasti trojke. Ti verzi nečejo biti nič drugega nego nezmisel. — V. 2560. do 2562. Ti verzi merijo na dogmo o sv. Trojici. — V. 2565. in 2566. Satira na tajne uke čudodelnikov (Cagliostro). — V. 2581. S precèj aka-

demijskimi stopnjami. Vsako novo stopnjo so slavili z gostmi, kjer se je mnogo pilo; torej je Faust že vaje pijače. Ali pa ima Goethe v mislih stopnje tedaj jako razširjenih tajnih zvez. — V. 2585. »Ti in ti«. Faust in Mefisto občujeta že izza prvih časov dokaj zaupno; pobratila pa se nista. — V. 2590. V Valpurgini noči (26. febr.) uganjajo hudiči z veščami raznotere nečistosti. — V. 2594. Ljubezenske pijače lahko umore človeka. — V. 2597. Kupido kot bog ljubezni = poosebljeno hrepenenje. — V. 2604. Faustu se bo pozelelo po vsaki ženski, kakor bi bila grška Helena.

Cesta. V. 2605. Naslov »gospica« (gospodična) je pristojal samo deklicam plemenitega rodu. Celo knežje hčere so imele ta naslov namesto naslova »princezinja«.

Marjetičina soba. V. 2686. Mefistova pohvala čistosti je tem večjega pomena, ker hudič sovraži čistost in v ljudski knjižici celo prepoveduje Faustu, da bi se umival. — V. 2706. Bila je navada, da so vsak dan potresali tla s peskom. — V. 2711. Vrojen angel = angel, ki je vrojen otroku, torej božji lik. Minorjeva razlaga, da je nemški »eingeboren« = »einziggeboren« (edinorojen), se nam ne vidi verjetna. — V. 2727. V izvirniku »der große Hans«, narodno oznamenilo za plemiča, ki je obenem neokreten in bahat. — V. 2759. do 2782. Tula (Thule in Thyle) je bajno otočje na skrajni severozapadni meji evropskega morja. Rimskim pesnikom je služilo to ime često za skrajni sever vobče (»ultima Thule«). Morda Severna Škotska, norveško obrežje ali shetlandsko otočje.

Izprehajališče. V. 2826. in 2835. Prim. Razodetje sv. Janeza, 2., 17.: »Premagalcu bom dal skrite mane«. — V. 2842. Goethe misli na žida Süßa in na druge finančnike kakor tudi na potratne male kneze 18. stoletja. — V. 2859. Kakor sok = premalo gibčen, lepljiv.

Sosedina hiša. V. 2906. V starem zmislu za plemenito deklico (glej opombo k v. 2606.) — V. 2916. Klasičen histeron proteron (postavlja na drugo mesto, kar bi moralo biti na prvem). — V. 2951. in sl. Povest o Schwerdtleinovi smrti, méni Minor, dobiva pravi namen in pomen šele z veličajno dramsko uporabo, ker služi pesniku za folijo, da pojasnjuje Marjetičin in Martin značaj. — V. 2984. Francoska (seksualna) bolezen. — V. 2996. in 2997. V izvirniku aliteracija »Wandern, Weib, Wein, Würfel« (die vier bösen Weh). V slovenščini ji ni moči do živega. — V. 3007. »Nedolžni otročaj«. Mefisto rabi ta izraz porogljivo.

— V. 3012. Tednik je anakronističen; v 16. stoletju še niso imeli časopisov. — V. 3013. in 3014. Zakon zahteva dveh prič; tako ima Mefisto priliko, da uvede Fausta in ga seznani z Marjetico.

Cesta. V. 3037. »Sancta simplicitas« = Husov izrek, ko je videl staro ženico, ki je nesla poleno za njegovo grmado. — V. 3050. Faustova ljubezen ni samo poltèna. Mefisto ne umeje, kar čuti Faust za Marjetico; zato ga Faust po pravici imenuje sofista. — V. 3069. in 3070. Če vedno govorim sam in se ne menim za noben ugovor, seveda dobim vedno prav. — V. 3072. »Ne vem, kaj bi«, ko me docela obvladuje ljubezen.

Vrt. V. 3075. do 3078. Faust in Mefisto sta se predstavila kot potnika po obrtu in poklicu, pri čemer pa je treba misliti na bogate in izobražene trgovce humanistične dobe. Faust torej Marjetici ni učenjak, ampak izkušen mož, ki je videl že dokaj sveta. — V. 3109. do 3148. Opisovanje domačnosti in gospodinjstva je popolnoma osnovano v nizozemskem slogu. Z modrim namenom prisoja Goethe materinske dolžnosti Marjetici, ki pozneje konča življenje kot morilka rodnega deteta. — Opomba za v. 3194.: Faust stoji za trenutek zamišljen, ker se mu je zbudila vest.

Gozd in jama. V. 3219. Bog se je prikazal Mojzesu v gorečem grmu; tukaj pa je misliti na ognjeni tvor v v. 499. — V. 3226. »Svoje brate« je značilno za Goethejev nazor o enovitosti animalskega stvarstva, zakaj »živečih vrsta« so živali v gozdu, zraku in v vodi. — V. 3247. Lepa slika je Marjetica. — V. 3318. Znana narodna pesem »Wenn ich ein Vöglein wär'«. — V. 3337. Salomonova »Visoka pesem«, 4., 5.: »Tvoje dvoje prsi so kakor dve mladi srni, dvojčka, ki se paseta med lilijami«.

Martin vrt. V. 3414. Krstno ime Faustovo je utegnilo biti Juri, v pripovedki pa nastopa kot Janez (Johann). Ker so v 18. stoletju to ime dajali osobito strežnikom in kočijažem (zlasti v komedijah), je Goethe rajši izbral Faustu ime Henrik, kakor je tudi Egmonta krstil za Henrika. — V. 3422. »Da moram?« ima v sebi dvojno ironijo: Ali moram verjeti, najsi ne morem? In: Ali ni nezmislno, če kdo mora verjeti? — V. 3427. i. sl. Panteistično načelo slove: Priroda je v Bogu, Bog je v prirodi; zatorej živi Bog takisto v človeku samem in v njega čuvstvovanju. Zato tudi »nevidno vidno« (v. 3450.). Marjetica pa verjame v osebnega Boga in zahteva pozitivno vero; odtod očitane v v. 3468., da Faustu ni mar krščanstva. — V. 3494. Te besede govori Faust sam zase, ker ga je premagalo

čisto čuvstvo uboge nevedne deklice. — V. 3511. do 3515. Marjetičina mati umre pozneje za strupom. Faust Marjetici gotovo ne daje strupa namenoma. Ali ker poudarja baš tri kaplje, je lahko mogoče, da jih je Marjetica vzela nekoliko preveč. Mogoče je pa tudi, da je Mefisto dal Faustu strup namesto uspavalne pijače. — V. 3536. Faust hoče reči, da Bog ni Mefista ustvaril iz prsti, nego iz blata ter mu namesto duše vdihnil peklenški ogenj.

Obzidje je bil pravzaprav notranji ozki pot med mestnimi zidovi in poslednjimi hišami. V obokane dolbine so radi postavljali svete podobe.

Noč. (Cesta pred Marjetičinimi vrati.) V. 3625. Podpiranje s komolcem kaže na mirno samozavest. — V. 3662. »Pojutrišnjem« pač ne more pomeniti »drugi dan«, zakaj dogodki, na katere se opira poznejši prizor v ječi, se niso mogli zvršiti v dveh dneh. Misliti si je daljše razdobje. — V. 3669. Tolarji so se imenovali levji, ker so imeli za kov češkega leva (Kakor znano, so prve kovali v Joachimstalu na Češkem.) — V. 3673. Minor méní, da »biserje na niti« ne meri na pregovor »Biseri pomenijo solze,« Loeper pa opozarja na besede Emilije Galottijeve (II., 7.) iste vsebine. — V. 3698. Podganolovec meri na podganolovca iz Hamelna, ki je po pripovedki s petjem vabil za seboj otroke in zlasti dekleta. — V. 3709. Valentin ne ve, da je njegov nasprotnik res hudič, nego se izraža tako kakor preprost človek, kadar pripisuje hudiču kak neuspeh. — V. 3711. Faust umori Valentina zavrato ter se s tem pogrezne še nižje. — V. 3714. in 3715. Policija je človeška naprava, krvavi sod pa je po ljudski veri božja naprava, v katero Mefisto ne more posezati. — V. 3720. Po Harnacku je treba te besede umeti tako: Sina je zadela ista usoda kakor mater. Po Minorju so zgolj biblijskega značaja. — V. 3756. in 3757. Tedanja oblastvena določila zoper javne vlačuge.

Cerkev. Zli duh je glas vesti, ki jo je Marjetici zbudilo petje in ki jo po zlem duhu sliši tudi gledalec. Zli duh je zgolj pesniški pomoček. (Minor.) — V. 3788. Mati je zaspala v dolgo bol, ker je umrla neizpovedana. — V. 3798. in 3799. Ta dva verza kakor tudi vsi poznejši latinski verzi so vzeti iz sloveče pesmi »Dies irae«, ki jo je zložil Tomaž a Celano v 13. stoletju. Vodnik ju je preložil takole :

Dan poslednji pride sila,
zemlja v prah se bo zvalila.

V. 3801. Primeri »Dies irae«:

Čudno grom trobente kliče,
skozi dole, morje, griče
žene k sodbi vse mrličé. (Vodnik.)

V. 3806. Mir pepela je iskra, tleča pod pepelom, vest; v
mašnem besedilu: cor contritum quasi cinis. — V. 3813. do 3815.

Vodnik: Tedaj pride sodnik zvesti
pravdo delat slednji vesti
brez podkupa, brez obresti.

V. 3823. Zraka hočeš? Torej tudi luči? — V. 3825. do 3827.

Vodnik: Takrat duša kaj poreče,
kam sirota se zateče,
kdar pravične v srce peče?

V. 3834. Sosea je katerakoli ženska poleg Marjetice, ne
morda Marta.

Valpurgina noč. Schierke in Elend = vasi ob Brocknu
v Harzu, v skaloviti pusti krajini. Brocken je v nemških bajkah
zbirališče čarovnicam. — V. 3846. Smreka poganja zadnja. —
V. 3855. Vešča kot luč. Vešče so demonska bitja, ki pogubljajo
potnike, torej služabnice hudičeve, ali pa duše, ki nimajo nikjer
miru. — V. 3871. do 3911. Iz zmisla se dá posneti, da govori
1. in 4. kitico Mefisto, 2. vešča, 3. in 5. Faust. — V. 3880. Dve
skali blizu vasi Schierke se imenujeta Schnarcher = smrčalki.
— V. 3889. Uhu je tukaj le ptičji glas, ki ga oponaša Mefisto. —
V. 3890. Čuk zastopnik vseh sov. — V. 3915. Mamon = hudič
zlata. — V. 3936. Vešče delajo vihar, kadar se kam pode.
— V. 3959. Urian je hudič. Ime izhaja iz »Auerhahn« (divji
petelin), ki je ena izmed živali hudičevih. — V. 3962. Baubo
je Demetrina dojka, ki je boginjo razvedrovala z razuzdanimi
šalami, ko je bil Had ugrabil Perzefono. Da jaha na svinji, je zna-
menje njene nečistosti in plodovitosti. — V. 3968. do 3970. Dve
vešči se pogovarjata o dogodkih na poti. Ilsestein je najvišji
vrh v Brocknu. — V. 3969. do 3973. Dve drugi vešči se zadirata
na peto veščo, ker je eno izmed njiju poškodovala v divjem
letu. — V. 3977. V gneči se otroške vešče duše, stare (noseče)
tro ali pokajo. — V. 3986. Glas jako oddaljene vešče. — V. 3988.
in 3989. Satira na tiste ženske, ki se tolikanj ponašajo s čisto
krepostjo. Nasprotje so veščam materam v v. 3974. do 3977. —
V. 3994. Polvešča, ki govori tudi pozneje v v. 3996. do 3999.
in 4004. do 4007. Polvešče so simbolne za polovične talente, za
diletante. — V. 4001. in 4002. Vešče rade jahajo na kozlu, pa

tudi na letečem konju, na metlišču ali na palici. — V. 4023. Pri nemških pesnikih 12. in 13. stoletja se zove hudič Valant, tudi Folant ali Bolland. »Sladka drhal« po Ariostu: »plebe dulce«. — V. 4048. Te besede govori Mefisto Faustu, zakaj izza čarovne kuhinje ve, kako je Faustu zoprna ta družba. — V. 4064. Kolenji trak = angleški red, ki ga je ustanovil kralj Juri III. Nosijo ga pod levim kolenom, pripetega z zlato zaponi. — V. 4066. Polž pomeni okrožje, kjer je moči misliti samo na počasno napredovanje. — V. 4076. do 4091. V teh štirih kiticah pošilja Goethe vse hvalilce minulih časov na Klek. Liki so splošni; general je morda Lafayette, mladina bi potemtakem merila na mladega Bonaparta. Pisatelj bi bil Wieland kot voditelj stare šole. — V. 4084. do 4087. V mladosti, ko nimamo nič ali vsaj ne čislamo imetja, smo demokrati; pozneje pa, ko si kaj pridobimo, si želimo to ohraniti in zato smo v starosti vedno aristokrati. V teh vrstah je torej izraženo to, kar se prilega prav tako demokratu kakor parvenuju (človeku, ki se je iz nič spel na veljavno mesto). — V. 4092. do 4095. Mefisto ironično pritruje starcem. Tudi njemu se vidi mladi rod zrel za sodnji dan. Prilagodil se jim je celo po zunanosti. — V. 4100. do 4109. Kar našteva vešča, je zgolj zastarela šara. Mefisto je za francoske vlade videl vse drugačne morilne priprave; zato ji očita, da slabo umeje čase (v. 4110.), in zahteva novic od nje (v. 4112.). — V. 4118. V Sv. Pismu se čita ime »Lilit« samo enkrat: (Izajija 34., 14.). Po rabinski pripovedki ni hotela biti podrejena Adamu, češ, da je istega izvira. Eva, ženska iz Adamovega rebra (»možina«), je izpodrinila to »prvo ženo«, ki je potem zavajala moške in poškodovala otroke. Hudiči so gnezdili v njenih lepih laseh. — V. 4132. Jabolka so poleg rož znamenja ljubezni. — V. 4143. do 4146. Proktofantazmist = ritni vedež je stari Goethejev nasprotnik berlinski knjigotržec in pisatelj Nicolai. Nekoč je v akademiji znanosti predaval, kako si je olajšal bolezen s tem, da si je nastavil pijavke. — V. 4155. »Stari mlin« je Nicolaijev časopis »Allg. deutsche Bibliothek«. V. 4161. Nicolai je predaval o pošastih, ki so se baje leta 1797. pojavljale na Humboldtovem posestvu v Teglu blizu Berlina. — V. 4169. Potovanje meri na Nicolaijev potopis iz Nemčije in Švice, za katerega utegne uporabiti potovanje na Brocken. — V. 4172. do 4175. Primeri opombo k v. 4143. do 4146. — V. 4178. in 4179. Spečim veščam skačejo (po Grimmu) mačke ali rdeče miši iz ust. — V. 4194. in 4208. Mefisto hoče s temi bajeslovnimi

primerami Fausta samo odvrniti od prikaza že obsojene Marjetice. — V. 4214. Servibilis = služni duh (šolski ravnatelj in književni šušmar Böttiger?)

Sen v Valpurgini noči. Intermezzo je stalna oblika italijanskih komedij. Tukaj ima namen, da se nadaljuje polemika in osebna satira. Oberon in Titanija sta vladarja elfov, toda tukaj samo idealizirana lika iz pekla. Nadpis je izvestno v zvezi s Shakespearjevo igro »Sen kresne noči«. V intermezzu se zbirajo duhovi iz Valpurgine noči ali kot gostje ali tudi kot igralci. To je igra v igri, tista namreč, o kateri je prej govoril Servibilis. Z njo naj se Faustova pozornost odtegne od prikaza Marjetičinega. — V. 4224. Mieding je weimarski gledališki mojster, gledališki dekoraterji pa so šaloma njegovi sinovi. V pravi spevoigri »Oberon«, ki jo parodira intermezzo, niso mogli počivati. — V. 4229. Oberon in Titanija sta se sprla zaradi nekega indijskega dečka. — V. 4235. in 4239. Puk je vzet iz igre »Sen kresne noči«, Ariel pa iz »Viharja«. Vendar ta Ariel (zračni duh) ni Ariel Sv. pisma (Ezech. 43., 15.: »Ariel sam pa je bil visok štiri komolce, in od Ariela kvišku so bili štirje rogovi«). — V. 4251. do 4262. Te tri kitice merijo na nezrelo kritiko in preveliko plitvost mladih romantikov. »Duda-meh prihaja tu« meri na »duha, ki šele nastaja«; njegov »krstačji trebuh« je prav tako »duda« (glasbilo na Kleku) kakor »mehur iz mila«. — V. 4263. do 4266. Parček sta morda brata Stolberga, nadarjena dokaj raznoliko. — V. 4267. do 4270. Potnik je zopet Nicolai. — V. 4271. do 4274. Pravovernik je Fr. Stolberg, ki je v potopisu iz Italije grško umetnost presojal s krščansko-dogmatskega stališča. — V. 4275. do 4278. Severni umetnik utegne biti izvrstni slikar Carstens. — V. 4279. do 4282. Purist je tukaj zagrizen zastopnik družabne dostojnosti. Morda meri ta kitica na Goethejeve nasprotnike svobodni poeziji (»Rimske elegije«) ali pa posebe na Fernowa zaradi njegovega članka o slogu v upodablajočih umetnostih (»Slogovito obravnavanje tako sijajne damske družbe zahteva ličila«). — V. 4283. do 4290. govorita mlada in stara vešča, ki sta bili prej plesali s Faustom in Mefistom. — V. 4295. do 4302. Obe kitici govori ista vetrnica, pisatelj, ki na eno sapa hvali mladi prevratni rod (neveste in samci so vešče in čarovniki), pa jih tudi želi v peklo. (Morda kapelnik Reichardt, ki je v istem poročilu hvalil in grajal Goetheja.) — V. 4303. do 4306. Ksenije (epigrami, ki sta jih Goethe in Schiller priobčila v »Musenalmanachu« l. 1797.) se kot namišljene žuželke priklaplajo

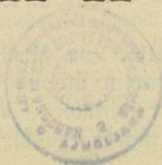
resničnim žuželkam. — V. 4307. do 4318. Te tri kitice so naperjene zoper danskega komornika Henningsa, ki je v svojem časopisu »Genius der Zeit« in v almanahu »Der Musaget« strastno napadal Goetheja in Schillerja zaradi njiju ksenij. Ta časopis je pozneje izhajal kot »Genius des 19. Jahrhunderts«, pa je prenehal že l. 1803., torej pet let, preden je izšel »Faust«; zatorej »ci-devant« (takozvani) genij časa. Musaget je v pravem pomenu Apolon, voditelj devetim muzam. — V. 4319. do 4322. Radovedni potnik je zopet Nicolai, ki pa tukaj ne govori sam. Eden izmed gostov vprašuje drugega po njem. Vohanje po jezuitih je bil priljubljen posel, odkar so bili na Nemškem odpravili ta red, in Nicolai je rad iztikal po njih. — V. 4323. do 4326. Žerjav je švicarski župnik Lavater, ki je poteze človeškega lica razlagal za zanesljiva znamenja, iz katerih je moči sklepati na značaj. Ime mu je vzdel Goethe, ker je bila njegova hoja podobna žerjavovi. Sicer pa je žerjav »duhovnik« v živalstvu. Lavatra je Goethe izprva jako čislal, a pozneje ga je zaničeval zaradi slabotnega značaja. — V. 4327. do 4330. Posvetnjak ni določena oseba. — V. 4331. do 4334. Eden izmed plesalcev je zapazil nov zbor, t. j. modroslovce in teozofe, ter opozarja družbo na to, da se bliža dolgočasni zbor bobnaric. Nerazločni bobni pomenijo šolski prepir modroslovcev. — V. 4343. do 4362. Tukaj nastopa polovica teh modroslovcev. Idealist je Fichte, drugi so manjšega pomena. — V. 4367. do 4370. Okretni (brezskrbniki = sanssouci) si vedo povsod pomagati. — V. 4371. do 4374. Nerodni pomenijo dvornike. Z gospodom, čigar željam so stregli, izgube marsikak bogat grižljaj. (Francoski plemiči za velikega prevrata?) — V. 4375. do 4378. Luči-vešče so drugi stanovi, ki jih je prevrat dvignil na vrh. Tako hitro se prilagode okolici, da nihče ne misli na njih rod. — V. 4379. do 4382. Utrinki so višji stanovi, ki so jih zmede pehnile v nenavadne razmere, kjer si ne vedo pomagati. — V. 4383. do 4386. Masivni so prevratni demokrati, ki nastopajo povsod brezobzirno. Celo na Kleku stopajo tako nerodno, da teptajo bilje. — V. 4393. Po Wielandovem »Oberonu« stoji elfska palača med rožnimi grmi. Prehod duš v cvetice. — V. 4397. in 4398. Jutranja sapa prežene nočne prikazni.

Meglen dan. Polje. V. 2. Misliti je treba, da je Marjetica v tem času porodila, potem utopila dete in begala po svetu, dokler je niso zaprli kot morilko. — V. 17. Nedolžni potnik pomeni potnike vobče, ne morda Fausta. — V. 60. Hudič ima sicer

priimek »knez sveta«, ali tega ni umeti tako, kakor bi vladal nebesom in zemlji. »Svet« so samo hudobni ljudje.

Noč, širo polje. Faust in Mefisto vidita nerazločno na polju pošastna bitja, ki se ukvarjajo okoli kotla, se gibljejo in žibljejo, kakor bi kaj zagovarjala, ter trosijo cvetice ali zeli na morišče. Dvojbeno je, ali so to večje. Če mislimo na blage duhove, bi tičalo v teh verzih prerokovanje, da bo Marjetica vendarle oteta, najsi jo usmrtijo.

Ječa. V. 4411. do 4420. Marjetica misli, da ima otroka v naročju in da ga pojoč uspava. Pesem je posneta po nemški pravljici o brinovem grmu. Razne bajke si mislijo novorojenčevo dušo v ptičji obliki. — V. 4448. do 4450. Zli ljudje niso Marjetičini stražniki. Marjetica misli, da tiste pesmi, ki so jih vobče drugi peli o detomorilkah, pojo o njej. — V. 4545. Dasi bi rada, Marjetica vendar neče s Faustom v svet. Vest ne bi ji dala miru in duhovi umorjencev bi stregli nanjo. — V. 4582. Nikar naj ne pravi, da je bil že ponoči pred poroko pri njej. — V. 4583. in 4584. Primeri v. 3575. Spomini na ljudsko šego. — V. 4585. Videla se bosta na onem svetu. — V. 4590. Kadar so mislili koga obglaviti, je zapel zvon. Ko je sodnik prečital smrtno sodbo, je prelomil bel trst in ga vrgel pred obsojenca. Minor misli, da zvon resnično zapoje. — V. 4596. Prim. ev. sv. Matevža 16., 26.: »Bolje bi mu bilo, da ne bi bil rojen tisti človek.« — V. 4603. Sveti kraj, ker je kraj sprave, kjer se Marjetica izroča božji sodbi. — V. 4611. in 4612. V besedah: »Sèm, z menoj!« in Marjetičinem vzkliku: »Henrik! Henrik!« se peklo in nebesa prepirajo za Fausta; vsako ga hoče imeti zase. Zapovedujoči klic Mefistov pa ne pomeni, da je Faust sedaj izročen hudiču — v notrini je docela ločen od Mefista in hodi v drugem delu »Fausta« svoja pota, tako da je Mefisto resnično samo njegov služabnik.

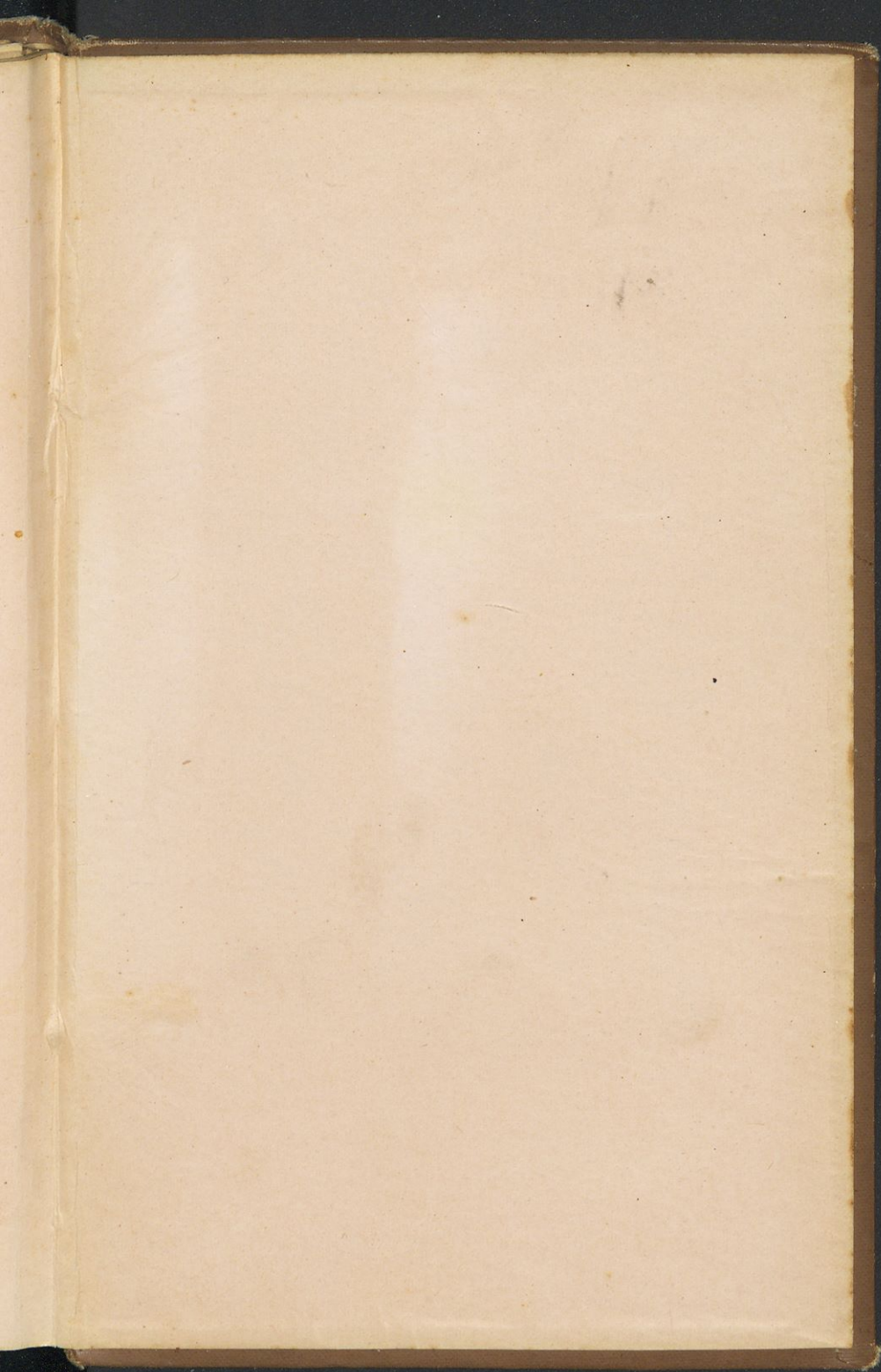

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000087500

J. BONAC LUBIANA